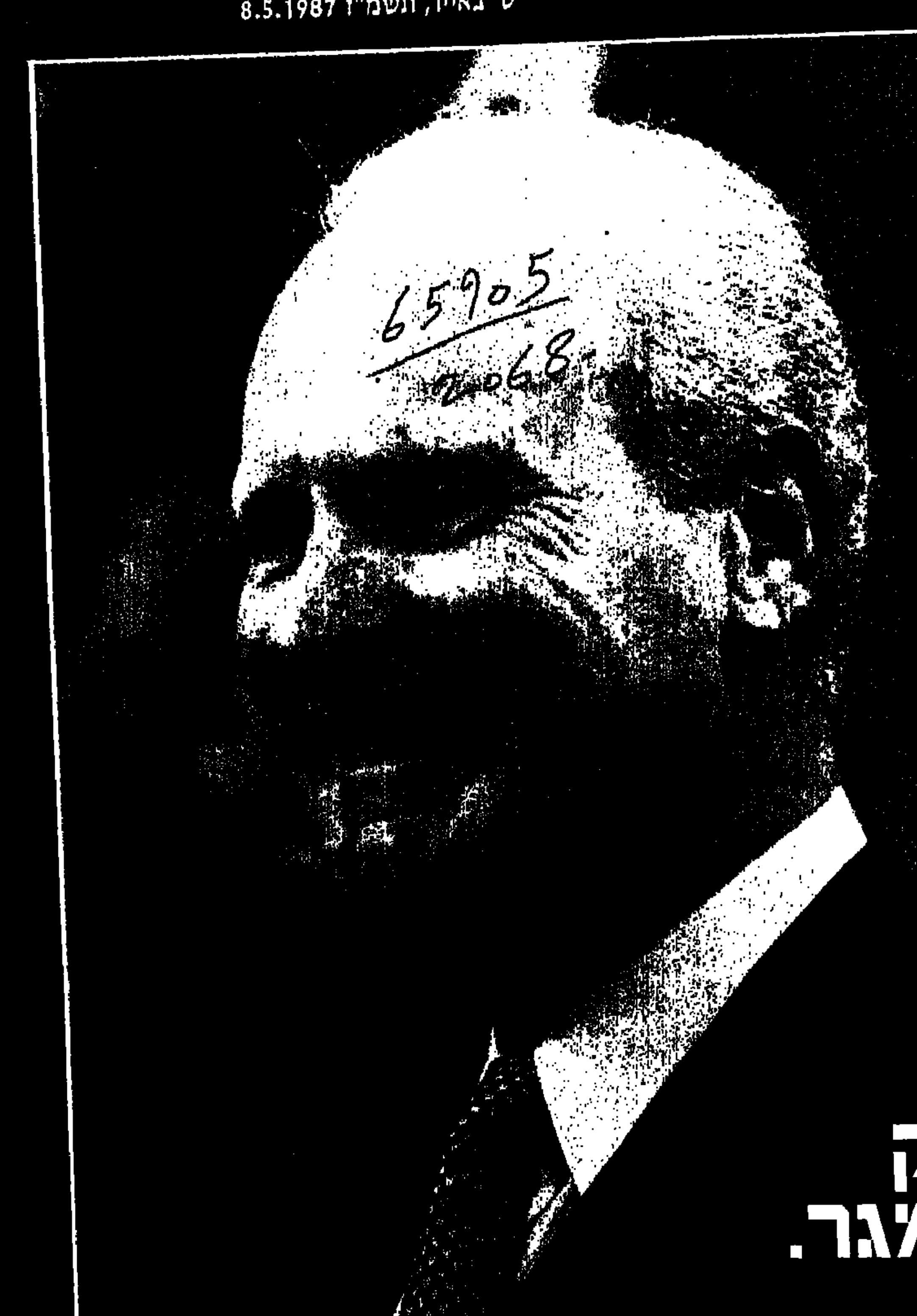
מעריב

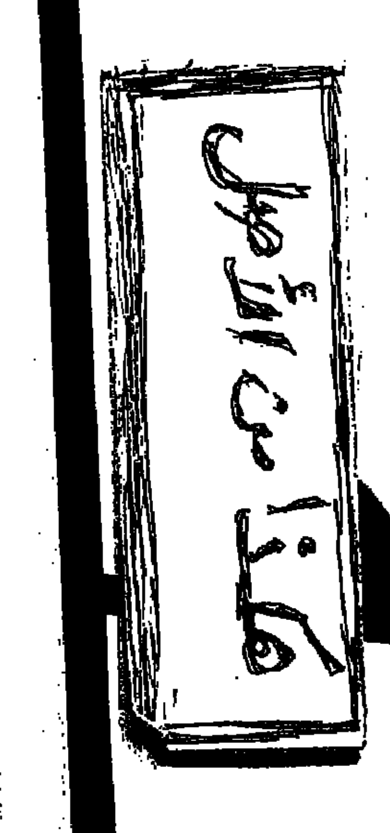
סופשבוע

ט' באייר, תשמ"ז 8.5.1987

כוכב צדק
מאיר שמגר.

הרבי מלובביץ', משיח עכשיו   זאביק וייס, בלדה לעוזב קיבוץ מצליח
דוקטור רות', בלי פנטזיות מיניות   שמשון חדש בין צרעה לאשתאול
אמרגנים מגן־דוד   מי גזל את נחום גוטמן   דן טולקובסקי, שטח פרטי

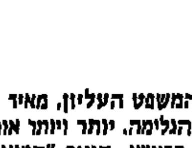
הקיץ אתה מוגן
ברשת
בית המזגן
אחריות כפולה לכל מזגן
ובמחיר נמוך ממחיר היצרן
מפיצים מוסמכים למזגני
תדיראן
אלקטרה
אמקור
פרג
בלי
בית המזגן
אני בר-מינן
עד 20% ממחירון היצרן:
כיצד? "בית המזגן" קונה כמויות אצל היצרנים ואת ההנחות מעביר לקונים. תנאי אשראי ותשלומים נוחים.
אחריות כפולה:
1. אחריות החברה היצרנית - שנת אחריות לתקינות המכשיר, לחלקי חילוף ושירות.
2. אחריות "בית המזגן" - 3 שנים להתקנה, שנת ביטוח לשירות + חלקים + שנת שירות נוספת. כל המזגנים נושאים את תו התקן.
יעוץ והתקנה על-ידי צוות מומחים:
ההתקנות נעשות על ידי אנשי מקצוע שעברו הכשרה מיוחדת. שירות תיקונים אמין ומהיר לכל סוגי המזגנים.
יעוץ בבחירת המזגן הנכון למקום הנכון.
כל הרוכש מזגן ממוצל מקבל שמשיה לים.
בית המזגן
הנהלה ראשית רעננה: חנקין 4, 052-455166
1. ת"א: אבן גבירול 31, 03-292313, 03-283593
2. רעננה: אחוזה 102 (בפסג'), 455166, 052-22939
3. ר"ג וגבעתיים: כצנלסון 113, 03-731152
4. חולון: סוקולוב 110, 03-881856
5. ראשל"צ: פינסקר 4, 03-990317, 03-996197
6. נתניה: הרצל 39, 053-27908
7. ירושלים: הגידם 1, 02-233707
8. חיפה: יוסף 59, 04-668471
9. באר־שבע: ההסתדרות 48, 057-76928
יש הקשבה בהסתדרות
פרס השירות בהסתדרות
במסגרת אירועי ה־1 במאי ויום העצמאות יוענקו פרסים עבור השירות המצטיין בהסתדרות ע"י מזכ"ל ההסתדרות ישראל קיסר, לצוותים וליחידים, בטקס חגיגי, שיתקיים ביום ראשון, י"א אייר, תשמ"ז (10 במאי 1987) בבית ליסין בתל־אביב, בשעה 17.30 בערב.
טקס חלוקת הפרסים הינו חלק ממערכת פעולות שיזמה ההסתדרות באמצעות מטה "קשב" - לקידום השירות בהסתדרות, תחת הסיסמה -
יש הקשבה בהסתדרות.
במסגרת זו יתקיימו במשך השנה פעולות שונות במטרה לשפר את השירות לחבר במוסדות ההסתדרות.
כעובד ההסתדרות וגם כחבר ביכולתך לעזור לנו להצליח בשיפור השירות על ידי נטילת חלק פעיל בפעולותינו.
פרטים על המבצעים יפורסמו במוסדות ההסתדרות.
קשב
לקידום השירות בהסתדרות
ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל

ט' באייר, תשמ"ז 8.5.1987

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבת: יעל תורן
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

This Magazine is a Supplement to Maariv International Edition

נושא כתבת השער הוא נשיא בית־המשפט העליון, מאיר שמגר. דיוקנה של אישיות מיוחדת. האיש שבתוך הגלימה. יותר ויותר אומרים כי הרבה הודות לו נצמד למוסד, שהוא עומד בראשו, תואר "המעוז האחרון של הדמוקרטיה הישראלית". הקו הליברלי שהנהיג מעודד אנשים לעתור לבג"צ, וביצר עוד יותר את מעמדו של הבית כמגן זכויות הפרט. עמוס לבב מתאר אותו כמי שרואה לעצמו שליחות למלא את החלל הריק בדור יתום מחוקה. האיש, שהיה היועץ המשפטי הראשון לממשלה שהודה לחקור שר בישראל, מטיף לשרים ממושבו הרם להשתמש בשכל בסמכויותיהם הלא בלתי מוגבלות, ושלא מחליטים סתם ככה, בלי ללמוד את הנושא.

הוא נולד שטרנברג והחליף לשמגר, בשמו של שמגר בן־ענת, אחד השופטים התנ"כיים הראשונים. זה היה עוד כשמילא תפקידים משפטיים בצה"ל. שמגר מלפני תקופת דבורה ידוע כמי שלימד לקח את הפלישתים בעזרת "מַלְמַד הבָּקָר". מה זה בדיוק? לא ברור אם ספר שופטים התכוון לייצול אליו קשרו את צמד השוורים המושך במחרשה, או לכלי חד שבו היו דוקרים או מכים את הבקר, שלא יסטה מהתלם. מכל מקום – מכשיר חקלאי־חינוכי מתאים לתקופת ההתנחלות, כששופט היה מנהיג צבאי.

השופט שמגר 1987, מאופק ואלגנטי, עדיין עם "מַלְמַד הבָּקָר" בידו, הולם את האיש ותקופתו. לא כלי מלחמה גס אלא שימוש מצליף ובולם בספר החוקים נגד שרים ופקידים שניסו לרמוס את זכויות הפרט. הם לא פלישתים אלא מבני־ישראל, אבל גם אותם מישהו צריך לפעמים להחזיר לתלם.

יאיר לפיד כותב על מנהיג חב"ד, הרבי מלובביץ', לכבוד יום הולדתו ה־85. סיבה למסיבה. יום־מועד לאומי בארה"ב, מוכרז על־ידי הנשיא רייגן. החצר החסידית שאיננה הגדולה בעולם, אבל לפחות המפורסמת מכל. היא הראשונה שגייסה לשורותיה את התקשורת המודרנית, אם כי הפופולריות שלה בתן ובדרכי הנועם הלא־כפייתיים שבהם היא מקרבת יהודים לאמונה. לפיד מספר, בין השאר, איך סיסמת חב"ד (חכמה, בינה, דעת) "משיח עכשיו" מתורגמת לפולחן אישיות סביב הרבי, שהפך קדוש בעיני מאות אלפי מאמיניו ומעריציו. לא מעטים בהם חילוניים. לא קשה לחוש בנימת ההתפעלות, אם לא האהדה, שעוברת לאורך הסיפור. כנראה שגם הכתב הצעיר, שאיננו שומר מצוות, נשבה בסוד הקסם הלובביצ'י. למקרא הדברים נזכרתי בחוויות משותפות עם חסידי חב"ד, מתקופת השרות הצבאי. פעמיים בשנה נדרשנו לסייע להם לעבור בין היחידות השומרות על קו הירדן. הם לא באו להטיף מוסר ולעשות נפשות כדרכם של המחזירים בתשובה. בחנוכה הישקו את החיילים כוסיות וודקה וחילקו סופגניות ודמי־חנוכה סמליים, ובפורים העניקו משלוח־מנות – אוזני המן וסוכריות. רק זה. קמח, עם רמז של תורה.

צבי לביא

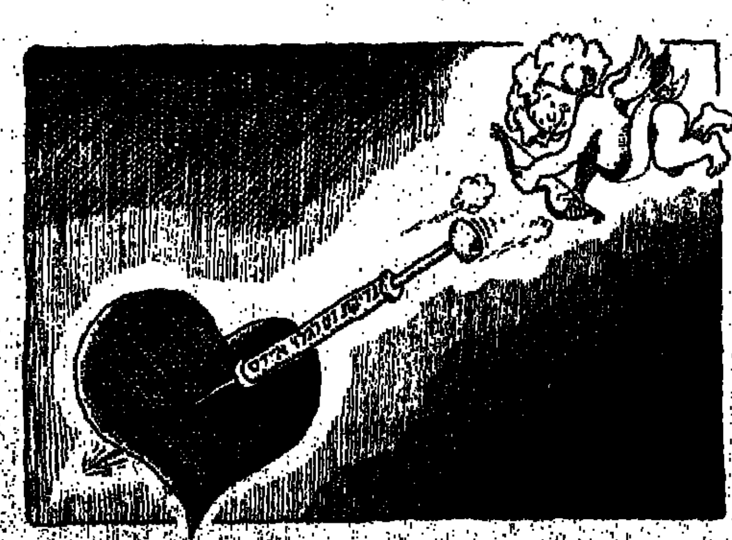
בשער: נשיא ביהמ"ש העליון מאיר שמגר. כתבה בעמ' 6–8. צילום: יוסי זמיר, "סקופ 80".

ועדת אבן
פרשת פולארד

סוף סוף הביצה מתחילה להתבקע.

"מריה, אם סניור גרוידונטה וולדהיים מוכרח לעשות זאת, גם את יכולה".

אהבה מסח 1987

כוכב צדק

בתוך שנה קצרה וסוערת, ביצר בית המשפט העליון את מעמדו כמגן זכויות הפרט מול שרירות ליבה של הרשות המבצעת. גרמו לכך רצף המאורעות, ואולי גם מיקבץ מחדלים נדיר של פוליטיקאים, אך בעיקר סייעה אישיותו החזקה של נשיא הבית, מאיר שמגר. נישא מעם ולא מתנשא, מקרין כבוד וסמכות, שהרבה הודות לו נצמד למוסד תואר "המעוז האחרון של הדמוקרטיה הישראלית".

מאת עמוס לבב

בשבוע הבא שוב תתמקד תשומת־הלב הציבורית באולם מספר אחד בבית־המשפט העליון במגרש הרוסים בירושלים. הפעם יהיה זה הדיון בעירעורו של הקצין הצ'רקסי עזאת נאפסו, שהורשע בריגול בבית־דין צבאי וטוען כי היה קורבן לבידוי ראיות. בחודשים שעברו בחנו שם את שיקול דעתו של שר המשפטים שסרב להסגיר לצרפת את ויליאם נקש; את תוקף החבינות שהוענקו לאנשי השב"כ; ואת טיב החלטותיו של שר הפנים שלא שש להזיז את השעון לקראת הקיץ או לרשום כיהודיה את הגיורת הרפורמית סוזאן־שושנה מילר. והיו גם חילופי מכתבים נועמים עם שר התיירות אברהם שריר, שמצליח להרגיז את השופטים כמעט בכל פעם שהוא מתפנה לעסוק גם בתיק המשפטים.

בתוך שנה אחת, קצרה וסוערת, הגיע המוסד המכובד הזה למעמד שאינו זכור לרבים, של מגן על זכויות הפרט מול שרירות ליבה של הרשות המבצעת. האם רצף המאורעות גרם לכך, או אולי מיקבץ מחדלים נדיר של פוליטיקאים? ואולי היתה זו רק אישיותו החזקה, המקרינה כבוד וסמכות של נשיא בית־המשפט העליון, מאיר שמגר, שהצמידה למוסד את תואר "המעוז האחרון של הדמוקרטיה הישראלית"?

מעט מאוד ידוע על האיש שבתוך הגלימה. לראיין אותו ישירות אי־אפשר, ועל דעותיו ניתן ללמוד רק מפסקי־הדין הרבים שלו. בסוף מסע בין פסקי־דין אלה, ארוכים, מפורטים, רצופי ציטוטים מתקדימים בארץ ובחו"ל, ניתן להגיע למסקנה שהתדמית אכן תואמת את האישיות – איש חכם, שקט, שקול, מצפוני וישר מאוד.

יש מי שמוסיף כי מאחורי הקליפה החיצונית הקשוחה מסתתרת נפש רגישה, אך איש עדיין לא ראה אותו מתרגש. אומרים כי מותה של אשתו, גאולה, לפני שנים אחדות, פגע בו מאוד. היא היתה אהבת נעוריו. נולדו להם מנישואים אלה שלושה ילדים – בת שהיא היום רקדנית, בן משפטן ובן המשרת כקצין בצבא הקבע. שמגר הכיר את אשתו כשהיה קצין צעיר בצה"ל. בשכבה על ערש דווי היה יושב לילות וימים ליד מיטתה, ושם גם היה ממשיך את עבודתו וכותב פסקי־דין בהפוגות שבהן הצליחה להרדם. אומרים כי מאז נפטרה, כמעט שאיננו יוצא מביתו, והוא ממעט מאוד בפעילות חברתית. הקוקטיילים היחידים שבהם תראו אותו הם אלה המתחייבים מתפקידו הרם.

לא מכבר, כשהתפרצו הורים שכולים לעבר לשכתו בתביעה שימנע שחרור מחבלים שרצחו את יקיריהם, הסתגרו חבריו השופטים בלשכה ורק הוא יצא להתמודד עם האנשים הנסערים. אפילו שוטר אחד לרפואה לא היה בסביבה. בעתון אחד נכתב כי השופט שמגר היה חיוור. חבריו של הכתב המרוות מכחישים זאת. אבל איש מהם לא טען כי השופט היה נסער מהמעמד. הוא פשוט ניסה להידבר עם ההורים, ומשלא עלה הדבר בידו, סב על עקביו ושב אל הלשכה.

מאיר שמגר, נישא מעם אך לא מתנשא. פרקליטים, כמו גם סתם עמך, יוצאים מלפניו בתחושה שנהג בהם במלוא ההגינות והכבוד. אך הם יוצאים ונכנסים ברחילו ורחימו, כי האיש, כבר אמרנו, מקרין סמכותיות ועוצמה. לא רק בהתנהגותו. גם בהופעתו. גבר גבוה עם שיער לבן, מנומס מאוד, כמעט שאינו מחייך. רק לעיתים רחוקות הוא נראה צוחק בפה מלא.

"אל תראה אותו ככה", אומר אדם המכיר את מאיר שמגר "עוד מהתקופה שהיה רב־סרן צעיר בשם שטרנברג". והוא מוסיף ומסתייג מיד כי אף־על־פי שצחוקים פומביים ובפה מלא הם אכן תופעה נדירה אצל האיש, הרי "מתחת לקליפה שבאמת אומרת הדר, שמגר הוא אדם עם הרבה הומור". המכר הוותיק זוקף זאת לזכות אותן שנים שלפני הקמת המדינה בהן היה שמגר איש אצ"ל במחתרת והוגלה על־ידי הבריטים לאפריקה. "אנשים שיושבים ארבע שנים במעצר א-

שהם יוצאים כמרטוטים, או שיוצאים מחוספסים. מאיר שמגר יצא משם פלדה, כי נכנס עשוי ברזל".

מאיר שטרנברג, בן יחיד, נולד בדנציג לפני 62 שנה, עלה ארצה עם הוריו בגיל 12, וגדל בתל־אביב. הוא נעצר ב־1944, כשלמד באוניברסיטה העברית היסטוריה ופילוסופיה, במהלך ה"סזון" בו הסגירה "ההגנה" לבריטים את אנשי אצ"ל ולח"י ובתוכם גם יצחק שמיר, יעקב מרידור ורבים אחרים. בשנים בהן התגלגל ממחנה מעצר אחד לשני בגלות אפריקה, החל ללמוד משפטים וכמו שמואל תמיר, חברו לארגון ולמעצר. הוא שוחרר עם הקמת המדינה, התגייס לצה"ל, והשלים את לימודיו תוך כדי השרות. בצה"ל שרת עד לאחר מלחמת ששת הימים, בעיקר במערכת המשפטית. הוא סיים כפרקליט צבאי ראשי, בדרגת

"אנשים שיושבים ארבע שנים במחנה מעצר בריטי, יוצאים סמרטוטים, או מחוספסים. מאיר שמגר יצא משם פלדה, כי נכנס עשוי ברזל".

אלוף־משנה, תפקיד בכיר וקידום יוצא־דופן בעת ההיא לגבי מי שנמנה על המחנה היריב של תנועת העבודה. למעשה היה הראשון מ"המשפחה הלוחמת" שזוהר. בן־גוריון, אז ראש הממשלה ושר הבטחון, לא נטר לו את "החטא" עברו הפוליטי, ומינה אותו לעמוד בראש חיל בצה"ל. "הוא צדק", אומר אותו מכר ותיק של האיש, בעצמו איש העבודה: "שמגר, גבר אדיר ועוף נדיר, היה הטוב בפרקליטים הצבאיים שהיו במדינת ישראל. מעולם – ואני אומר זאת בשבועה – הוא לא נתן לשיקול פוליטי להשפיע על החלטותיו. הוא נעדר כל פניה אישית".

הפרקליט הצבאי הראשי מונה ב־1968 כיועץ משפטי לממשלה, [illegible] עם שר המשפטים יעקב

שמשון שפירא. מאיר שמגר מאוד העריך את שפירא. הוא קרא לו "הארי שבחבורה". כאחר ביולי 1975 התמנה שופט בית־המשפט העליון, ומאז דצמבר 1983 הוא נשיא הבית, דומיננטי מאוד, סמכותי מאוד, והיום מסמל את המערכת המשפטית – למרות שיש גם הנהלת בתי־משפט ושר משפטים. יש האומרים – מציל את כבודה של המערכת.

כל הבאים עימו בקשרים מקצועיים נפעמים מול יכולת העבודה שלו. הוא מתייצב בלשכתו מדי יום בדיוק ב־7.10 בבוקר, יושב בדין עד הצהריים, יורד לרחוב ללגום מרק במסעדה סמוכה ושב ללשכה לעבודה המתמשכת לא פעם עד 7־8 בערב והוא נוהג להשכים קום גם בשבתות, והולך לבריכה בשמונה בדיוק, בחורף ובקיץ, לשחיה השבועית שלו. הוא כותב פסקי־דין ארוכים ומורכבים יותר מכל שופט אחר, ובכל זאת יש לו זמן גם לנהל תכתובות מסובכות, תוך כניסה לפרטי־פרטים והפגנת זכרון פנומנאלי, עם שופטים מכל הערכאות.

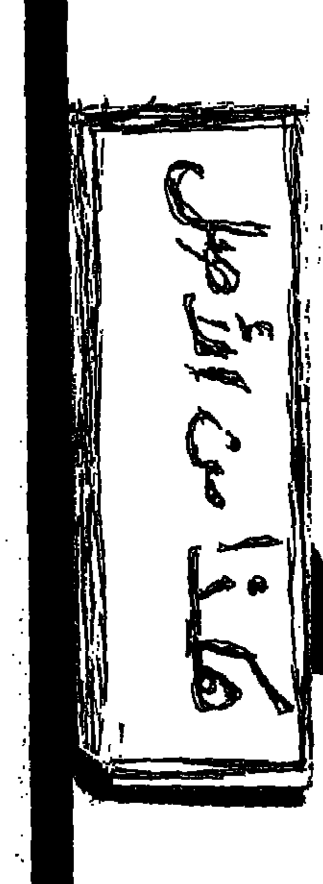
ולא זו בלבד. בשבוע שעבר הניח אבן־פינה להיכל המשפט החדש בירושלים. הנשיא המנוח של בית־המשפט העליון, יואל זוסמן, כינה את אולמות המשפט הנוכחיים "אורוות סוסים". אין פלא שהטכס היה ציון־דרך חגיגי בעיני מאיר שמגר. עד אז ישב עשרות שעות עם האדריכלים, נכנס לכל פרט ופרט, התעקש על בניית "חדר שקט" לשופטים, שבו יוכלו לאכול משהו קל, לנמנם על ספה נוחה ולחזור אל כס השיפוט. מאיר שמגר ניצל קשרים ארוכי שנים עם משפחת רוטשילד, והזכיר לדורותי רוטשילד כי בעלה המנוח, ג'יימס, נכדו של הנדיב הידוע ובונה משכן הכנסת, רצה לסייע גם בהקמת היכל משפט חדש. המשפחה תרמה, ועכשיו יעמדו שני ההיכלות סמוכים זה לזה.

על לשכתו שלו אמר פעם ברגע נדיר של גילוי לב כי היא היפה ביותר בארץ, אך הוא ימשיך במאמציו להקים היכל משפט מודרני, משום שאינו יכול להמשיך לראות את תנאי העבודה הקשים של חבריו השופטים. הריהוט בלשכת הנשיא פשוט. שולחן עגול וסביבו כמה כורסות עור. על אחד הקירות צילום־אוויר יפה של הר הבית. ממול תמונת דוד בן־גוריון. אומרים שיש עליה הקדשה אישית. לידה מגילת העצמאות, ועל הקיר שמעל כסאו של הנשיא – סמל המדינה. וכמובן – ספרים, ספרים, ספרים. התיקרה גבוהה ועגולה וחלון יפהפה משקיף לעבר הצד הפנימית של הכנסיה הרוסית. כביסה תלויה שם על חבל, ומדי פעם רואים מן החלון את אנשי הדת. הכנסיה – הכפופה למוסקווה – היא בעלת הבניין, כמו המבנים בשטח ה"מגרש" שמסביב, שבמאה שעברה שימשו את הצליינים הרוסים. פעם בשנה הם מזמינים את השכן שמגר לקבלת פנים.

אנשים שנכנסו ללשכתו וראו אותו דובן – בין ספרי המשפט ושאר ניירות ומסמכים הנוגעים לעבודתו המשפטית – גם מעל כפות ושרטוטים של המשכן החדש, ה"בייבי" שלו – שאלו את עצמם מניין יש לו זמן גם לזה? האם אינו מנוזם? האם אינו אנטרליסט מריץ

אילו עקבו אחריו במהלך הקריירה שלו, תמיהתם לא היתה מתעוררת. בצד הידע העצום שלו בחוק ומשפט, מאיר שמגר הוא גם מינהלן מעולה, שאינו מוותר על שום פרט. יסודי, אנאליטי ומפורט מאוד. בכל תחום שבו עסק הותיר אחריו תקנות כתובות. לא מכבר סיים מדריך שני של קובץ נוהלי עבודה לבית־המשפט העליון, לפני שהגיע למוסד הזה השאיר מאחוריו עשרה כרכים של "הנחיות היועץ המשפטי לממשלה". אבל ראשיתו של המינהג – בשתיו פרקליט צבאי ראשי. הוא גיבש קובץ, עב־כרס של הנחיות לשיפוט צבאי, ולשמירת הדין והסדר בממשל

(המשך בעמוד הבא)

נשיא בית המשפט העליון, מאיר שמגר: מאחורי הקליפה החיצונית הקשוחה מסתתרת נפש רגישה.
(צילום: צביקה ישראלי)

[redacted]

מאיר שמגר רואה את בית־המשפט העליון כממלא שליחות בדור הזה – דור יתום שזכויות הפרט שלו אינן מעוגנות בחוקה כתובה, וחסר שיטת בחירות אישיות, כמו בבריטניה וארה"ב, המאפשרת לאזרח לתקן עוולות הנגרמות לו בעזרת נציגיו בבית הנבחרים.

נשיא ביהמ"ש העליון מאיר שמגר (מימין) עם הרמטכ"ל לשעבר ושופט ביהמ"ש העליון גבריאל בך: "ב.ג. צדק כשמינה את שמגר פרקליט צבאי ראשי ולא נטר לו את 'חטא' עברו הפוליטי". (צילום: דובר צה"ל)

(המשך מהעמוד הקודם)

צבאי בשטחים כבושים – ארבע שנים לפני מלחמת ששת הימים, כאילו צפה מראש את מהלכי ההיסטוריה. הצורך בקובץ כזה התעורר אצלו ב־1963, כשפרצו מהומות בגדה המערבית ובישראל הוכרזה כוננות מחשש שהמלך חוסיין עלול ליפול.

בדיעבד, ועל רקע עברו הרוויזיוניסטי של מאיר שמגר, היה אולי מי ששאל את עצמו אם ההנחיות הללו נבעו מתוך משאלות לב כמוסות. לא בא בחשבון. כמו דוד בן־גוריון בשעתו, וכך גם כמה מידידיו הטובים של האיש, לוי אשכול ויעקב שמשון שפירא שהמליצו למנותו כיועץ משפטי לממשלה, או יצחק רבין שהוא ידידו הטוב עוד מימי השרות הצבאי – כולם יכולים להעיד שמאיר שמגר מעולם לא נתן לעמדותיו הפוליטיות להתערב בשיקוליו המקצועיים. לכן, ידידיו לא הופתעו גם כאשר דחה את בקשת גולדה מאיר לכהן כשר משפטים בממשלתה, ושנים לאחר־מכן דחה בקשה דומה של מנחם בגין. הם הבינו, שני המנהיגים, שבין תילי־התילים של ספרי החוקים אכן "מתבונן" כשרון בעל כריזמה וסמכות, איש יושר ומוסר, נאמן לעקרונותיו ולשליחותו הציבורית ללא משוא־פנים, מהרגם הנריך במאגרים המידלדלים של מנהיגי המותר.

מאיר שמגר היה היועץ המשפטי הראשון שהורה למשטרה לחקור שר בישראל – את משה דיין שחפר את הארץ לאורכה ולרוחבה בחיפושיו הארכיאולוגיים. דיין רתח מזעם. אחר־כך יצא הקצף הציבורי על מאיר שמגר שקרא את חומר הראיות שהביאה בפניו המשטרה, ומצא שאין בהן די כדי להעמיד את דיין למשפט. הוא בחן ודחה את הפירסומים על פשע מאורגן בישראל וקבע שאין הוא קיים במתכונת ה"מאפיה" האמריקנית, עם שלוחות וקשרים במימשל. עם זה, בלשכתו של היועץ שמגר נולדה "רשימת האחד־עשר" המפורסמת של ראשי הפושעים בארץ, שעו"ד ארווין שימרון אימץ אותה בדו"ח המפורסם של ועדת החקירה בראשותו. אולם כשמסקנות הועדה היו שאכן יש פשע מאורגן בארץ, עדיין היה מאיר שמגר נועש בדעתו. הוא השיב בשקט כי לרגע לא הטיל ספק בקיומו של פשע בארץ ("הרי אני נפגש עם פושעים יום־יום"), אך אין לו ספק כי צדק בקביעתו שלמימשל בישראל אין קשר עמם.

בימיו של היועץ המשפטי שמגר נחשפו לראשונה שערוריות כלכליות שזיעזעו את המדינה, כמו המתרחש במפעל הרכב "אוטוקרס" או פרשיות השחיתות בחברת "נתיבי נפט", הוא שתבע לדין את מיכאל צור, יו"ר "צים", שנגזרו עליו 15 שנות מאסר, ואת יהושע בן־ציון, מנכ"ל בנק א"י־בריטניה, איש ארץ־ישראל השלמה שאינו רחוק משמגר בהשקפותיו הפוליטיות. לחצים לא הופעלו על היועץ, משום שהכל ידעו כי אין להם סיכוי. בן־ציון נשלח לכלא, ושמגר רתח מזעם – מאוחר יותר כשופט בבית־המשפט העליון – כאשר ראש הממשלה מנחם בגין חנן את האסיר.

יורשו בתפקיד, הפרופ' אהרון ברק, המשיך לחרוש ולהעמיק את התלם שפתח מאיר שמגר, כשחיזק את מעמדו העצמאי של היועץ המשפטי לממשלה בחקר חשדות ובחשיפת פרשיות שמעורבים בהן פוליטיקאים, אפילו בכירים, ממפלגת השלטון. כך עם פרשת השוחד של אשר ידלין, שהתפוצצה ערב מינויו כנגיד בנק ישראל, והעמדתה לדין של לאה רבין, אשת ראש־הממשלה דאז, כשנחשף חשבון הדולרים הלא־חוקי שלה בארה"ב.

אולי אין זה מקרה שהיום, כאשר שניהם יושבים בבית המשפט העליון, כה התחזק מעמדו של המוסד. וזה באשר ברקע שר תיירות שהוא גם שר משפטים חלש, ויועץ משפטי לממשלה שאינו מגלה נחישות ותקיפות, ועל סדר היום פרשיות בטחוניות שמסעירות את הציבור חוץ מפרשיות אחרות שכבר הורגלנו אליהן. ואולי משום כך, גם יש היום רבים וטובים המתבוננים במתרחש בחצרות הפוליטיקה הישראלית, ומשתעשעים בתקווה שהישועה תבוא מהרוח של בית־המשפט העליון. הם מייחלים לרגע בו יראו בצמרת הרשות המבצעת אנשים מסוגם של מאיר שמגר, אהרון ברק ועוד חברים מ"מגרש הרוסים". אך אנשים אלה גם מבינים ש"הסחורה" אינה למכירה, ונאלצים להסתפק בתשואות בכל עת שהחבורה הזו מעמידה את הרשות המבצעת על מקומה, בעיקר לאחר ארועי השנה האחרונה.

מאיר שמגר, איש ספר הקורא הרבה מלבד הדרוש לו לעבודתו המשפטית, רואה את בית־המשפט העליון כממלא שליחות בדור הזה: דור יתום שזכויות הפרט שלו אינן מעוגנות בחוקה כתובה, וחסר שיטת בחירות אישיות, כמו בבריטניה וארה"ב, המאפשרת לאזרח לתקן עוולות הנגרמות לו, בעזרת נציגו בבית הנבחרים השונה לפקיד המימשל הנוגע בדבר.

"מאיר שמגר קבע את הקו הליברלי של המוסד", אומר עליו משפטן בכיר, לאחר שהרחיב במידה כה רבה את הפתח לעתירות אזרחים לבית־הדין הגבוה לצדק, ופסיקתו העניקה לחברה הישראלית זכויות הנראות היום כמובנות מאליהן. עד לפני שנים לא רבות היו השופטים בבג"צ מראים את הדלת לעותרים שלא היו מצליחים להוכיח נגיעה ישירה ואישית בנושא העתירה. "חוסר מעמד", קראו לזה. היום פתוחה הדלת לרווחה. אולי קצת יותר מדי, טוענים המבקרים. קרוב לוודאי שהשופט אלפרד ויתקון המנוח, לו ישב בדין בפרשת נקש, היה שואל את העותרים נגד החלטת שר המשפטים – ח"כים ואנשי ציבור – מה זה עניינם, ואיפה הפגיעה בזכויותיהם הפרטיות, ועד מהרה דוחה את עתירתם. היום נדונה העתירה, ולשר שריר הובהר קבל עם ועדה שאמנם יש לו סמכויות – אך אין הוא מוסמך להפעילן בשרירות לב.

בבג"צ ויליאם נקש באה לידי ביטוי דעתו של מאיר שמגר כי בית־המשפט בא למלא בישראל את החלל שנוצר בהעדר חוקה. זרע ההחלטה נבט בפרשה קודמת של שעון הקיץ. כשם ששר הפנים ד"ר יוסף בורג קבע אז ללא מחקר רציני – אליבא ד'בג"צ – כי שעון קיץ אינו דבר מועיל, כך בא אברהם שריר וקבע שאין להסגיר את נקש. למה? ככה. בג"צ הבהיר בשעתו לד"ר בורג, כי אכן מוסמך הוא להתנגד להנהגת שעון קיץ, אך הוא חייב לנמק את החלטתו ולבססה. אין "ככה". לא די שהחוק מעניק לך סמכויות, חובתך ללמוד את הנושא.

כך קבע הלכה גם בזכות חופש הדיבור והמידע. בהחלטתו בערעורם של העיתונאים בן־ציון ציטרין ויפעת נבו שסירבו לגלות את מקורות המידע שלהם, כתב מאיר שמגר: "מערכת מדינית חופשית ודמוקרטית בלעדי אמצעים נאותים לאיסוף מידע ולפירסומו, הם דבר והיפוכו ואינם יכולים להתקיים בצוותא חדא. הזכות לאסוף מידע כוללת בתוכה את הצורך להגן על מקורות המידע. הדבר נובע מן ההישענות של העיתונאים על מקורות המידע, מיחסי האמון החיוניים להשגת המידע ומן ההשפעה המרתיעה העלולה לנבוע מן החיוב הבלתי־מוגבל לגלות מקורות. עולה מכך כי זכותו של העיתונאי לחיסיון בפני החובה לגילוי מקורות המידע שלו, יונקת מעיקרון חופש הביטוי ומהווה לכן נדבך חשוב במערכת הזכויות והחרויות עליהן מושתת משטרנו הדמוקרטי". ובהמשך, במשפט אחר, שטח את ה"אני מאמין" שלו על העיתונות: "היא זרועו הארוכה של הציבור, המופעלת לצורך איסוף המידע, שידיעתו ופרסומו חיוניים לציבור לצורך קיום משטר חברתי מתוקן, חרות ביטוי ומימשל תקין".

וכשקיבל את הערעור על החלטת ועדת הבחירות המרכזית לא לאשר את רשימת "כך" ואת "הרשימה המתקדמת לשלום", כתב השופט שמגר: "לאיש אין מונופולין על האמת, על הדעת ועל התבונה, וכבר נאמר כי מה שנראה היום כפשוט וכמובן מאליו, ייתכן שיידאה למחרת כבלתי ודאי... במדינה אשר רואה בשלטון החוק אמצעי עיקרי להגנת על אזרחיה מפני הסכנות לסוגיהן האורבות להם מבפנים, והמאמינה בכוחה הערכי של הדמוקרטיה, אין מגבילים חירותו של אדם אלא על פי חוק, ואין שוללים חירותו של מפרט אך ורק עקב ההתנגדות, ותהיה אף העזה ביותר, לתוכן דבריו".

חירות הביקורת על פעולות המימשל, אך לא בלי סייג. מאיר שמגר דחה את ערעורו של גדעון ספירו, שתקף וגינה את מדיניות הממשלה במכתבים למערכות העיתונים כאשר היה מנהל המחלקה לאירוח במשרד ההסברה. הוא הורשע בבית הדין המשמעתי של עובדי המדינה. השופט שמגר כתב בהחלטתו שמעניינה של המדינה לגבש מדיניות שתבוצע בידי פקידיה מרצונם החופשי, ואין זה עולה בקנה אחד עם הטפה של פקיד הציבור לאי־ביצועה של המדיניות אשר על ביצועה הוא הופקד. "ביקורת הציבור עליה צריכה להיות חופשית, אך חירות זו אינה יכולה לחול

(המשך בעמוד 32)

אפריל 87'. הדלת האחורית של הקאדילק האפורה־מטאלית נפתחה עוד לפני שהנהג – הרב יהודה לייב קרינסקי – הספיק לעצור את המכונית הענקית. היהודי המפורסם ביותר בעולם מיהר. השבת כמעט נכנסה והוא לא רצה לאחר. הוא פסע בצעד נמרץ לתוך הבית מספר 770 באיסטרן פארקוויי, ברוקלין. לפני הכניסה התעכב לרגע כדי לחוות בראשו לשלום לכמה עשרות חסידים שהצטופפו ברחוב, מנסים לתפוס בו מבט מקרוב.

יום קודם לכן עמד על רגליו ליד קבר חותנו במשך קרוב לשש שעות, בבדידות מוחלטת, וניהל שיחה פרטית מאוד עם בוראו. לאחר מכן נסע הביתה ובמשך כמעט חמש שעות נוספות, עד קרוב לחצות, עברו לפניו אלפים מחסידיו. עדיין עומד על רגליו, הוא חילק לכל אחד מהם דולר לצדקה. בבוקר חזר לקבר חותנו, נושא עמו, כתמיד, שק של כ־15 ק"ג נייר. מכתבים, פתקים ובקשות. באותו יום עמד שם יותר זמן מכרגיל. מקדיש, כנראה, זמן גם לעצמו. כשהחליט לחזור הביתה השמש כבר עמדה בשמיים בזווית מסוכנת. בו עצמו לא נראו שום סימני עייפות. זה היה יום חשוב בחייו של הרב מנחם מענדל שניאורסון שליט"א, הידוע יותר כרבי מלובביץ'. באותו יום מלאו לו 84.

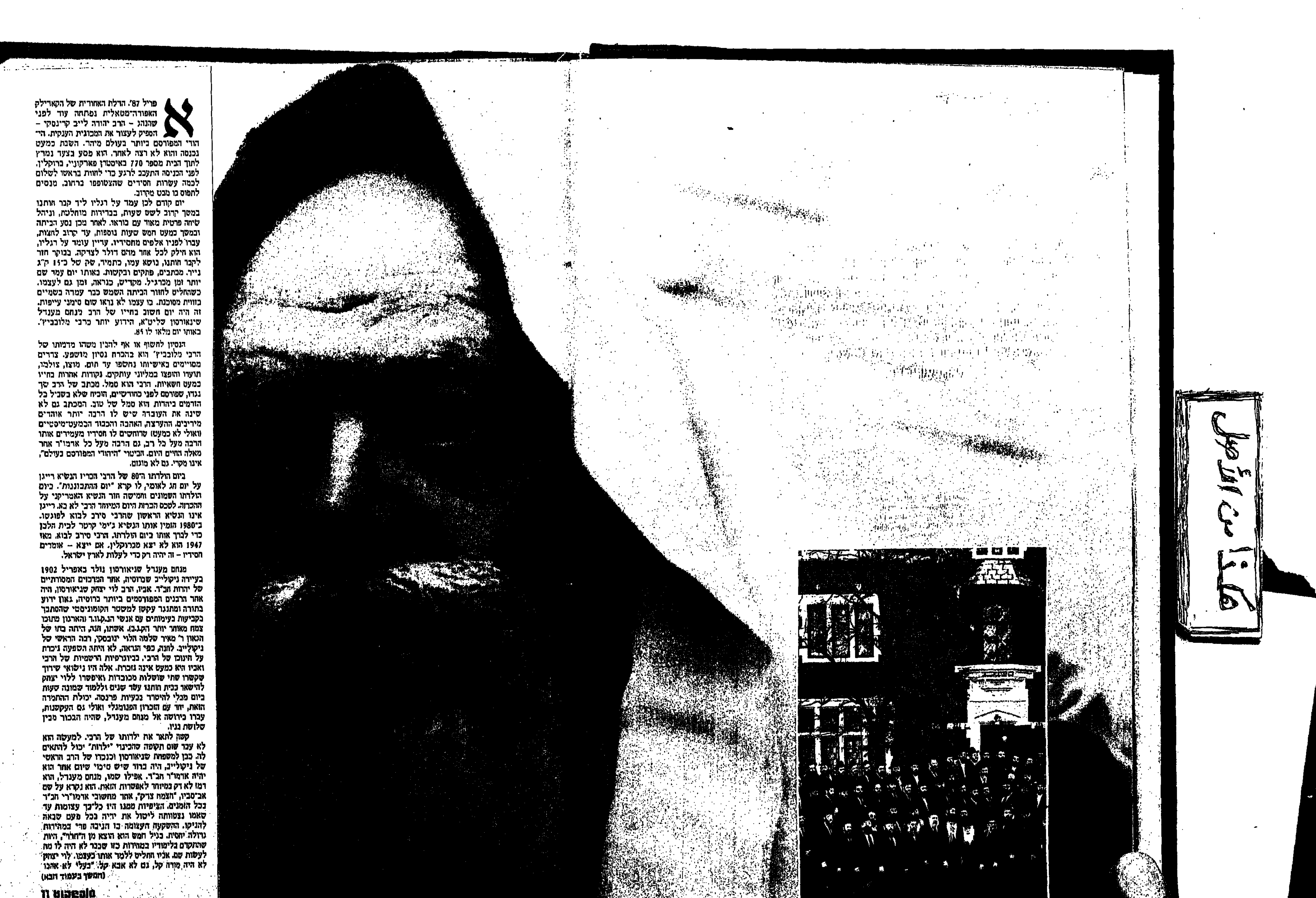
הנסיון לחשוף או אף להבין משהו מדמותו של הרבי מלובביץ' הוא בהכרח נסיון מושפע. צדדים מסויימים באישיותו נחשפו עד תום. מוצו, צולמו, תועדו והופצו במליוני עותקים. נקודות אחרות בחייו כמעט חשאיות. הרבי הוא סמל. מכתב של הרב שך נגדו, שפורסם לפני כחודשיים, הוכיח שלא בשביל כל הזרמים ביהדות הוא סמל של טוב. המכתב גם לא שינה את העובדה שיש לו הרבה יותר אוהדים מיריבים. ההערצה, האהבה והכבוד הכמעט־מיסטיים (ואולי לא כמעט) שרוחשים לו חסידיו מעמידים אותו הרבה מעל כל רב, גם הרבה מעל כל אדמו"ר אחר מאלה החיים היום. הביטוי "היהודי המפורסם בעולם", אינו מקרי. גם לא מוגזם.

ביום הולדתו ה־80 של הרבי הכריז הנשיא רייגן על יום חג לאומי, לו קרא "יום ההתבוננות". ביום הולדתו השמונים וחמישה חזר הנשיא האמריקני על ההכרזה. לטכס הכרזת היום המיוחד הרבי לא בא. רייגן אינו הנשיא הראשון שהרבי סירב לבוא לפוגשו. ב־1980 הזמין אותו הנשיא ג'ימי קרטר לבית הלבן כדי לברך אותו ביום הולדתו. הרבי סירב לבוא. מאז 1947 הוא לא יצא מברוקלין. אם ייצא – אומרים חסידיו – זה יהיה רק כדי לעלות לארץ ישראל.

מנחם מענדל שניאורסון נולד באפריל 1902 בעיירה ניקולייב שברוסיה, אחד המרכזים המסורתיים של יהדות חב"ד. אביו, הרב לוי יצחק שניאורסון, היה אחד הרבנים המפורסמים ביותר ברוסיה, גאון ידוע בתורה ומתנגד עקשן למשטר הקומוניסטי שהסתבך בקביעות בעימותים עם אנשי הנ.ק.ו.ד (הארגון מתוכו צמח מאוחר יותר הק.ג.ב). אשתו, חנה, היתה בתו של הגאון ר' מאיר שלמה הלוי ינובסקי, רבה הראשי של ניקולייב. לחנה, כפי הנראה, לא היתה השפעה ניכרת על חינוכו של הרבי. בביוגרפיות הרשמיות של הרבי ואביו היא כמעט אינה נזכרת. אלה היו נישואי שידוך שקשרו שתי שושלות מכובדות ואיפשרו ללוי יצחק להישאר בבית חותנו עשר שנים וללמוד שמונה שעות ביום מבלי להיטרד בבעיות פרנסה. יכולת ההתמדה הזאת, יחד עם הזכרון הפנומנלי ואולי גם העקשנות, עברו בירושה אל מנחם מענדל, שהיה הבכור מבין שלושת בניו.

קשה לתאר את ילדותו של הרבי. למעשה הוא לא עבר שום תקופה שהכינוי "ילדות" יכול להתאים לה. כבן למשפחת שניאורסון וכנכדו של הרב הראשי של ניקולייב, היה ברור שיש סיכוי שיום אחד הוא יהיה אדמו"ר חב"ד. אפילו שמו, מנחם מענדל, הוא רמז לא רק במיוחד לאפשרות הזאת. הוא נקרא על שם אב־סביו, "הצמח צדק", אחד מחשובי אדמו"רי חב"ד בכל הזמנים. הציפיות ממנו היו כל־כך עצומות עד שאמו נצטוותה ליטול את ידיה בכל פעם שבאה להניקו. ההשקעה העצומה בו הניבה פרי במהירות גדולה יחסית. בגיל חמש הוא הוצא מן ה"חדר", היות שהתקדם בלימודיו במהירות כזו שכבר לא היה לו מה לעשות שם. אביו החליט ללמד אותו בעצמו. לוי יצחק לא היה מורה קל, גם לא אבא קל. "בעלי לא אהבו

(המשך בעמוד הבא)

ועדת המיליונרים

ה מוסד המרתק ביותר של חסידי חב"ד, שהוא גם המוסד המוכיח יותר מכל דבר אחר את שליטתו המוחלטת של הרבי בחסידיו – הם השליחים. במרוקו, טוניס, באיי טסמניה לון־סיסטן שבאוסטרליה, בעצם בכל מקום. יש למעלה מחמש־מאות שליחים כאלה. התהליך פשוט. לוקחים בחור מיד אחרי חתונתו ושולחים אותו לקהילה רחוקה כדי להקים שם בית־כנסת ובית חב"ד. הוא לא גומר והוא לא חוזר אף פעם. זה לכל החיים. כסף הוא לא מקבל. רק בשנים האחרונות החלה נטייה בחב"ד לממן לשליחים את הקיום בשנת העבודה הראשונה. לעסוק בפעילות כלכלית מכל סוג שהוא – אסור להם. אם יש הוצאות מיוחדות, נכנסת לתמונה ועדת־המליונרים.

בניגוד לשמועות המספרות על סכומי עתק שמוציאה חב"ד, טוענים החב"דניקים בתוקף שאין להם גרוש. שהם תמיד בחובות. יש להם קבוצה קטנה של תורמים "כבדים", כמו יוסף יצחק גוטניק מאוסטרליה שתורם הרבה מאוד בשנים האחרונות, אבל כסף למימון שוטף תמיד חסר. אחד השליחים הגיע פעם לרבי וסיפר לו על החובות העצומים של הקהילה שלו, והרבי אמר לו: "אני מאחל לך שבשנה הבאה יהיו לך עוד יותר חובות".

מי שחקים את "ועדת המליונרים" הוא מליונר יהודי־אמריקני בשם דויד צ'ייס, בעל רשת ענק של מלונות וחברות להובלת כסף למשכורות במפעלים. אחרי שביקר בניו־ג'רסי וראה את מצב החסידות – הוא אירגן חבורה של מליונרים יהודים שהחליטו לאסוף כסף ולהעביר אותו לידי הרבי. היום חברים בועדה, מלבד המליונרים, גם כמה סנטורים יהודיים שהבולט בהם הוא הסנטור רודי בשוויץ ממיניסוטה.

חבורה כבדה. הם נפגשים כמה פעמים בשנה ליום דיונים שלאחריו הם מתקבלים על ידי הרבי שמברך אותם. (וזה לא פשוט, הרבי כמעט שאינו מקבל קבוצות פרטיות בשנים האחרונות, לא כל שכן אנשים פרטיים).

(המשך מהעמוד הקודם)

כאהבת האב את הבן", אמרה פעם אמו, "אלא העריכו והתחשב בדעתו בעניינים שונים עוד מילדותו".

שני אחיו של הרבי, רב בער וישראל אריה לייב, היו יכולים להיות גאוותה של כל משפחה יהודית אחרת. שניהם היו תלמידים מסורים ומבריקים מאוד. אבל קצת פחות. רב בער, האח השני, ויתר בסופו של דבר כמעט לחלוטין על החסידות. בתקופות מסויימות נטה לקומוניזם, ולבסוף עלה לארץ ישראל, בה נפטר. לאחר מותו ביקש הרבי לאמץ את בתו, הפרופ' דליה רוטמן, אולם אימה סירבה לכך בכל תוקף. האח השני, ישראל אריה לייב, נרצח בידי הנאצים.

יש פרט אחד שאינו מופיע באף אחת ממאות העדויות על ילדותו של הרבי: משחקי ילדות. הרבי לא שיחק, הוא למד. נקודה. אין גם איש היכול לטעון שהיה חבר של הרבי. לא היו לו חברים. בשביל בני גילו הוא היה מבריק מדי, בשביל מבוגרים ממנו – צעיר מדי. יש להניח שכבר אז הוסבר לו שהוא מיועד להיות יותר מאשר תלמיד ישיבה רגיל. כשהיה בן תשע שלח כמה רשימות לעתון הילדים "האח" שיצא בעיר לובביץ'. ככל הנראה היה חשוב לו ששמו יוזכר בעיר המרכזית של אנשי חב"ד. האמת היא שהוא לא צריך היה להתאמץ. מאז היה בן חמש היתה כל החלטה הקשורה בו טעונה אישור מתצר האדמו"ר בלובביץ', וכל תנועה שלו תועדה ונשלחה אל העיר שפירוש שמה ברוסית הוא "עיר האהבה".

ה חיים האלה נמשכו עד שהיה הרבי בן 21. אם היו לו תלונות על הבידוד בו היה שרוי, הן התבטאו רק שנים מאוחר יותר, כשהקים את תנועת הנוער של חב"ד וכשיזם שורה של פעולות שמטרתן למנוע את האפשרות שילדי חב"ד יהיו סגורים ב"חדר" בלי שום אפשרויות לבלות עם בני גילם. כשרונותיו, שבלטו בעיקר בתחום המדעים המדוייקים, לא דוכאו אמנם על־ידי הסביבה אבל גם לא קיבלו עידוד מיוחד. אביו התיר לו ללמוד בגימנסיה המקומית ב"שעות הפנאי" שלו, כלומר – רק לאחר 18 שעות לימוד תורה ביום. למרות התנאים האלה לקח למנחם מענדל פחות משישה חודשים לסיים את הגימנסיה בהצטיינות ולקבל תעודת־גמר ממשלתית. ב־1923 נסע הרבי לעיירה רוסטוב, לפגישה החשובה ביותר בחייו – הוא נסע להכיר את רבי יוסף יצחק שניאורסון, דודו, האדמו"ר.

בין האדמו"ר לאחיינו נוצר 'קליק' מיידי, כל־כך מיידי שנדמה לפעמים שהאדמו"ר ולוי יצחק תיכננו אותו ביניהם מראש. זמן קצר עד להפתיע אחרי שהגיע לרוסטוב הוכנס הרבי לכל ענייני הקהילה ולמאבק הבלתי־מתפשר של האדמו"ר נגד המסע האנטי־דתי של הקומוניסטים. ב־1924, כשעברה כל החצר ללנינגרד, הוא מונה, לא רשמית, ל"שר ההשכלה" של החצר. כל הבעיות המרעיות שהופנו אל האדמו"ר הועברו לטיפולו. בשנת 1929 התחתן הרבי עם חיה מוסיה, בתו השניה של האדמו"ר שלא היו לו בנים. במלים אחרות, הוא הוכרז כיורש פוטנציאלי.

קשה, בעצם בלתי־אפשרי, לרדת לעומקה של מערכת היחסים של הרבי עם אשתו. אלו היו נישואי שידוך, מטעמים פוליטיים. אם היתה שם אהבה, הרי שהיתה זו אהבתו הכנה והבלתי־ניתנת לערעור של הרבי כלפי האדמו"ר. מצד שני, לחנה מוסיה ולרבי היה משהו משותף. שניהם גדלו עם הכוונה מדוייקת ועם ידיעה ברורה לגבי המצופה מהם. הם התאימו. לרבי מלובביץ', עד היום, אין חברים. אין לו אפילו מקורבים. חנה מוסיה היא החברה היחידה שלו. "לרבי הקודם", אמרה פעם, "היה חסיד אחד (הרבי). לרבי הנוכחי אין אפילו את זה". היא ידועה בקרב חסידי חב"ד כאישה נעימה מאוד, חמה ופתוחה. להבדיל מהרבי היא מוקפת בחברות הנמצאות במעמד הקרוב לשלה בתוך החסידות. בחב"ד מכנים אותן "המלכות". על עומק הקשר בין הרבי לאשתו מצביעה אולי העובדה שהוא לא גירש אותה ונשא שניה על פניה, למרות שהיא לא העניקה לו את הדבר החשוב ביותר לרבי, בעצם לכל בנאדם – ילדים.

זמן קצר אחרי נישואיהם נסעו הרבי וחנה מוסיה לברלין. הם נשארו שם עד 1933. בכל הביוגרפיות הרשמיות של הרבי שהוציאו חסידי חב"ד לא מוסבר, ולו גם במלה אחת, מה בדיוק עשה שם. חלק מהביוגרפיות האלה מזכירות, באופן סתום מאוד, שהוא "למד". למעשה הוא למד גם מתמטיקה וגם מדעי הרוח באוניברסיטת היידלברג. כנראה שקשר־השתיקה סביב הלימודים נובע מכך שבין השאר הוא למד גם פילוסופיה. כתבי אריסטו ואפלטון, מתברר, אינם נחשבים להשכלה המתאימה במיוחד לחסיד חב"ד. הרב יוסף דב סולובייצ'יק, שלמד איתו, סיפר מאוחר יותר: "ראיתי שבכל השיעורים יושב איש מזוקן עם ספר בעברית ביד וקורא. רק אחר־כך התברר לי שמדובר בחתנו של האו מו"ר". גם הרב המכובד, אגב, לא מזכיר באיזה שיעורים בדיוק הוא ראה אותו.

עם עליית הנאצים לשלטון עזבו הרבי ואשתו את גרמניה ועברו לפאריס, שם למד הרב – וקיבל תואר – בהנדסת אוניות. הוא נשאר בפאריס עד 1941 ואז,

המשפט

ס יפור לא נעים. האדמו"ר הקודם, רבי יוסף יצחק שניאורסון, השאיר בבית מספר 770 באיסטרן פרקוויי ספרייה ענקית. לכולם היה תמיד ברור שהספרייה שייכת לחסידות חב"ד. נכדו של האדמו"ר (בנו של הרש"ג), שאינו חסיד חב"ד, התחיל להוציא ספרים מן הספרייה ולמכור אותם בטענה שהם ירושתו. לחסידי חב"ד לא נותרה ברירה אחרת, ובניגוד למקובל בברוקלין הם פנו לבית־המשפט האזרחי, של הגויים.

אחרי דיון ארוך החליט השופט שהספרייה שייכת לחסידי חב"ד. אחת מטענות החסידים היתה שבספריית עומדים גם ספרי חולין רבים, כולל ספרי פילוסופיה ופסיכולוגיה שהרב יוסף יצחק לא היה מחזיק בה אילו היתה הספרייה רק לשימושו הפרטי.

ביום שבו נפלה החלטת בית־המשפט, פתחו חסידי חב"ד בהילולה נצחון אדירה. מול תמונות ענק של הרבי הם רקדו ושתו ודיברו על "חג לאומי" ו"יום הודיה". השמחה הכמעט־פולחנית הזו הזתה, מבחינת הרב שך, הקש ששבר את גב הליטאי, והוא החליט אז לפרסם את מכתבו שהיה – כך אומרים – מוכן עמו כבר שנים רבות. סוף השמחה.

הנשיא רייגן חותם על מגילת הכבוד שהעניק לרבי מלובלדתו ה־80, בראש חתימותיהם של ראשי המימשל וחברי הקונגרס: הרבי לא בא אליו.

כשהגיעו הנאצים, פתח במסע התחמקות ארוך שבסופו של דבר הביא אותו לארה"ב, שם הצטרף אל חותנו שהגיע לארץ האפשרויות שנה קודם־לכן.

לשהותו בפאריס היתה השפעה מכרעת על אופיו של הרבי. במשך שמונה שנים הוא עסק, באופן אינטנסיבי, בבעיות חולין. לכישוריו המדעיים שלו גם בסיס אקדמאי שמשרת אותו עד היום. בתנאי גדילה אחרים, במקום אחר, אין כמעט שום ספק שהוא היה נהפך למדען חשוב. פרופ' וולוול גרין, מדען אמריקני חסיד חב"ד, עסק בזמנו בעבודה רחבת היקף על בעיות מיקרוביולוגיות הקשורות בחקר החלל. כשסיים את העבודה הגיש לרבי העתק מ־40 כרכי המסקנות. חודשיים אחרי־כן קיבל מהרבי מכתב בו פורטה סתירה מדעית בין דברים שנכתבו בכרך מס' 18 לדברים שנכתבו בכרך מס' 38 של המחקר. גרין ההמום נאלץ לשבת ולשנות את שני הכרכים. הרבי צדק.

מ יד כשהגיע הרבי לארה"ב, מינה אותו חותנו האדמו"ר לאחראי על כל החינוך החב"די, למעט הישיבות, על כל נושא הסער, ועל "קה"ת" – ההוצאה לאור של חב"ד. במינוי הזה היתה אולי הערכה רבה, אבל מינויו של החתן השני של האדמו"ר, הרש"ג (רבי שמריהו גור אריה), למנהל הישיבה המרכזית של חב"ד – "תומכי תמימים" – הוכיח שמאבק הירושה טרם הוכרע.

ב־1944 קיבל הרבי הודעה ממדינת קוחסטן שבבריה"מ. אביו מת. שלוש שנים מאוחר יותר קיבלה אימו אשרת יציאה מרוסיה והגיעה לפאריס. הרבי נסע להביא אותה מעיר האורות. ר' שלום רב בוטמן, קרוב משפחה של הרבי המתגורר בישראל, פגש אותו שם. בוטמן היה אז בן 12, הרבי בן 45: "היהודי הזה לא דיבר דברי חולין אף פעם", אומר בוטמן, "לא היית שומע ממנו 'גלייך־ווערטל' (בדיחה). הרגשנו שהוא לא שייך. הוא היה מאוד נעים הליכות ואומר כבוד. אולם הוא לא היה איש רעים כבר אז". הרבי ישב בפאריס בדיוק למשך הזמן שנדרש לו להוציא ויזה לאמו. אחרי־כן חזר לניו־יורק, סידר לה בית בסמוך לביתו ולא יצא יותר מברוקלין עד עצם היום הזה.

ב־1950 נפטר האדמו"ר רבי יוסף יצחק. בעשר השנים שבין בואו לארה"ב עד מותו, הוא הספיק הרבה, למרות בריאותו שהיתה מעורערת מאוד מאז שהה בכלא הרוסי בתחילת מלחה"ע השניה, ולמרות גילו המתקדם, הוא הצליח לבנות מחדש את החסידות שנותצה כמעט לגמרי על ידי הנאצים. חב"ד, למעשה, היתה החסידות שהתאוששה הכי מהר לאחר השמדה באירופה. בין מותו של רבי יוסף יצחק לבין קבלת האדמו"רות בידי מנחם מנדל עברה שנה. בכל פרסומי חב"ד, בכל השיחות עם חסידי ודוברי חב"ד, יש בשנה הזאת משום חלל ריק כמעט לחלוטין. בפרסומי חב"ד כתוב תמיד אותו טקסט: "טבעי היה איפוא שלאחר הסתלקות חותנו עלה רבי מנחם מנדל שניאורסון על כס נשיאות חב"ד כאדמו"ר השביעי לשושלת זו".

המציאות פשוטה פחות. שלושה מועמדים היו לתפקיד האדמו"ר. מלבד הרבי באו בחשבון עוד שניים: הרש"ג, שהן מתוקף נישואיו לבת הבכירה של האדמו"ר הקודם והן מתוקף תפקידו כראש כל הישיבות נחשב למועמד טבעי בעיני רבים, וכן רבי ניסן נמנוב, מזקני החסידים בקהילת חב"ד בצרפת. חלק מראשי הישיבות חתמו מיד על "כתב התקשרות" אל הרבי. כטקטיקן מעולה, הוא סירב לקבל את הכתב – באופן זמני כמובן. בלי להכריז במילה על כוונותיו שיקע עצמו בעבודה אדמיניסטרטיבית והעביר אל עצמו, אחד אחרי השני, את כל תפקידי האדמו"ר הקודם.

בסוף השנה המאבק גווע מעצמו, והרבי מנחם מענדל שניאורסון שליט"א נהפך לאדמו"ר. בזכות סבלנותו התנהל תהליך הכתרתו ללא צלילים צורמים. אם שילם מחיר פוליטי כלשהו, הוא התבטא בכך שהרש"ג נשאר בתפקידו כמנהל הישיבות והוא מכהן בו עד היום. אגב, נאמנותו של הרש"ג לרבי גדולה עד כדי כך שבזמן שבנו ניהל מאבק משפטי נגד חסידי חב"ד, נשאר הרש"ג נאמן לרבי אפילו כשנטשה אותו אשתו והלכה לגור עם הבן (ראה מסגרת).

שלושים ושבע שנה עברו מאז נהפך הרבי לאדמו"רם של חסידי חב"ד. איש מבריק, לא תמיד קל להבנה, רב ניגודים, הוא הצליח לקרב יותר חילונים לחסידות מאשר כל מנהיג דתי החי היום, ומאידך גם הכעיס יותר יהודים חרדים מכל אדמו"ר אחר. הוא גייס לשירות חב"ד את כל התקשורת המודרנית, אך הוא עצמו שונא פרסום. את אנשיו שלח לכל קצווי עולם, אך הוא עצמו אינו יוצא מברוקלין. "הוא משוגע", אומר עליו הרב אלעזר סולוינגר, רזמר־החצר של הרב שך. "הוא קדוש", אומרים אלפי אחרים, ביניהם חילונים גמורים.

"הרבי אומר שהזמן לביאת המשיח כבר הגיע, ומלבה את האמונה בבואו הקרוב. חסידים החלו להאמין שהרבי עצמו יתגלה כמשיח. הרבי ציווה שיפסיקו, אבל לקוות מותר".

ה מלים האלה, "הוא קדוש", טעונות בהרבה יותר משמעות ממה שנדמה ברגע הראשון. סביב הרבי הולך ונבנה פולחן אישיות קיצוני עד כדי כך שאפילו לו, כך אומרים, כבר נמאס ממנו. לפני זמן לא רב פנה הרבי אל חסידיו כמעט בדמעות וביקש מהם שבשעת התפילה לא יתבוננו בו, אלא לכיוון השמים. "אל תתפללו לבשר ודם", אמר. זה לא עזר לו. יחס החסידים אליו הוא פועל יוצא של אחת מן האידאולוגיות הבסיסיות ביותר של הרבי, הסיסמה "משיח עכשיו": "הרבי אומר שהזמן לביאת המשיח כבר הגיע. ייתכן שמה שמעכב את בואו זו אדישות מסויימת לאפשרות שיבוא. על כן מלבה הרבי בעוצמה רבה את האמונה בבואו הקרוב של המשיח. עם הזמן החלו חלק מהחסידים להאמין שבסופו של דבר הרבי עצמו יתגלה כמשיח. הרבי ציווה בתקיפות להפסיק לחלוטין לעסוק בעניין, אבל לקוות מותר", אומר מנחם ברוד, האחראי על הפרסומים בארגון צעירי חב"ד.

הרבי, אגב, גם לא אמר מעולם שום דבר שיסתור במפורש את הרעיון שהוא יהיה יום אחד המשיח. יש פה מילכוד מסויים. חלק גדול מהאידאולוגיה החב"דית מבוססת על רעיון הגאולה עוד בזמננו. אם הרבי יודיע ברבים שהוא אינו המשיח – זה עלול להתפרש כאילו אמר שהמשיח לא יבוא בזמננו, וזה ייצור משבר נורא בחסידות. בינתיים נגררים חלק מחסידיו, אט אט, לפולחן אישיות קיצוני. בסיום "ההתוועדויות" של הרבי, למשל, אחרי שישבו איתו באותו אולם ארבע, חמש ושש שעות, הם יוצאים החוצה ומצטופפים ליד דלת המוסך כדי לראות אותו במשך עוד כמה שניות כשהוא נכנס למכוניתו. "אחרי־כן הם רצים אחרי האוטו עד לרמזור כדי שאם יהיה במקרה אור אדום – יזכו להצצה נוספת בפניו", מספר אברהם נווה, המחבר בימים אלה ספר על הרבי לבני הנעורים. "הרבי בפירוש לא אוהב את זה, אבל אי־אפשר לשנות זאת".

מנחם בגין בהתוועדות עם הרבי: הרבה יותר מסתם רב.

חסידי חב"ד גם מפיצים עשרות סיפורים מיסטיים הקשורים ביכולתו של רבם לרפא חולים ולהגשים ברכות הנשמעות כבלתי־אפשריות. הסיפורים האלה נעים לעתים על סף אמונות הזויה. "טוב", אומר מנחם ברוד במבוכה קלה, "הרי יש בעולם גם דברים על־טבעיים". בדרך־כלל נמנעים חסידיו – לפחות האינטלגנטיים שביניהם – מלומר במפורש שהם מצפים שהוא יהיה המשיח, אבל לפעמים זה נפלט להם. כך למשל אמר פעם הרב שלמה מיידנצ'יק, יו"ר ארגון הגג של מוסדות חב"ד: "אנו מאמינים שהרבי עצמו שליט"א יכול להתגלות כמשיח".

פרסומו העצום של הרבי נובע קודם כל – מפרסום. חב"ד, יותר מכל חסידות אחרת, עוסקת בתקשורת המונים. היא מפיצה את היהדות בכל דרך שמציעה המאה העשרים. שירות טלפונים, "טנקי המבצעים", שידורי טלוויזיה בכבלים, רדיו, וידיאו,

(המשך בעמוד 32)

שמעון פרס מניח תפילין במצוות חסיד חב"ד: הערצה כמעט מיסטית.

לא בורח מאף אחד

משהו מוזר קרה לזאביק רייס בדרך לתהילה. בלדה לעוזב קיבוץ מצליח, ספורטאי מצליח, ומג"ד קרבי מצליח, שהלך לעשות אמריקה באמריקה וגם נהיה שם לאיש עסקים מצליח. עד שהסתבך בעיסקת טילים מפוקפקת, ויצא נקי בשן ועין. אבל לישראל עוד לא חזר סופית.

מאת סימה קדמון צילום: ראובן קסטרו

ששני אנשים, לבושים בחליפות ועניבות, התנפלו עליו כאשר יצא בערב ממשרדו בטינ' אק, ניו־ג'רסי, רצה זאב רייס לומר להם משהו כמו, "חבר'ה, אתם השתגעתם? מה הסיפור של־כם?". אלא שבמקום תשובה, הם שלפו תעודות מזהות של מכסים פדראליים וביקשו ממנו להילוות אליהם לתחנת המשטרה. הוא ביקש שלפחות יתירו לו לעלות למשרד ולהתקשר למשפחה, להגיד שיאחר לארוחת ערב, ואולי גם לבקש עזרה מחבר או שניים. אבל הם כבלו את ידיו באזיקים ודחפו אותו, די בברוטאליות, למכונית. רחוק מאוד מביתו שבגבעת־ברנר, מנותק ממאות חבריו בישראל, היה – אולי בפעם הראשונה בחייו – חסר אונים. באותו ערב איבד זאביק רייס, קיבוצניק, ספורטאי מחונן, מג"ד קרבי, איש עסקים מצליח, את בתוליו. הטראומה, עושה רושם, תישאר לתמיד.

זאב רייס נעצר בארצות־הברית כחשוד בשותפות לעיסקה של מכירת טילי "לאו" לעיראק או לאיראן. היום, כשהוא בארץ בביקור מולדת, אומר רייס שהיתה איזו "טעות אדמיניסטרטיבית", איזה "פאול טכני", טעות שעלתה בצער ובכאב נפשי, בפירסומת לא נעימה ובכספי, הרבה כסף. "אבל זה שאני יושב כאן, צוחק ומחייך, מעיד שיש צדק", הוא אומר, "שבסופו של דבר מערכת הצדק האמריקנית פעלה. יש מקומות אחרים בעולם שבהם גם זה לא קיים".

זאב רייס יכול היום לחייך. לפני כחודש, לאחר שנה של מתח וחרדה, הוא זוכה מכל האשמות נגדו, למעט אחת: שידע על כוונה למכור נשק ולא דיווח על־כך לרשויות. הוא נקנס ב־500 דולר, כשאת מרבית זמן קריאת פסק־הדין הקדיש השופט לנזיפה על־כך שתביעה מנופחת הצטמקה לבסוף לסעיף אישום אחד, פחות־ערך יחסית לאחרים. רייס: "האמת היא שלא יצאתי זכאי. מספיק לשלם דולר אחד קנס כדי לא להחשב זכאי. יש לי נקודה שחורה, אבל זה נגמר".

כשזאביק רייס אומר שהכתימו אותו בנקודה שחורה, זה עולה לו בכאב. בדרגה כאב. אין לו באלה בבשרו שלו. היום, בגיל 50, נוסף לזכותו עוד מרשים ביותר של הצלחות. הוא נולד בגבעת ברנר, בן בכור לאיזי (יצחק) ומאלח רייס, מראשוני הקיבוץ. [illegible]

חודשים בספורט. במסע הסיום של הקורס הובהל מהטקס במרומי מצדה לאליפות צה"ל באתלטיקה קלה, והצליח לשבור את השיא. הצה"לי בקפיצה משולשת ובקפיצה למרחק. כשהשתחרר היה קצין בדרגת סגן. באותם ימים עלתה קבוצת הכדורסל של גבעת־ברנר לליגה הלאומית. לרייס, הכוכב והקפטן, לא הפריעה העובדה שהוא ממוצע קומה. "לקרב העלייה המרתק נגד פתח־תקוה נאלצתי לבוא מהגדוד על אופנוע, על מנת לשחק ולחזור לבסיס עוד באותו לילה".

אחרי השחרור חזר למשק. או, כדבריו, "עוד לא היו לי ציפורים בראש על נסיעות לחו"ל. נכנסתי למעגל העבודה והוצבתי כמורה לספורט. לאחר שנתיים נשלחתי ללימודים ב'וינגייט". ב־'58 כבר היה אלוף ישראל בקפיצה משולשת ונציג המדינה בכל תחרות בינלאומית באתלטיקה קלה, וגם שחקן כדורסל בליגה הלאומית, שחקן בקבוצת הכדור־עף של הפועל נען ובקבוצת הכדור־יד של הפועל רחובות. זה לא התנגש עם היותו מורה אהוד להתעמלות, מלאכת־יד ומתמטיקה, ופעיל נמרץ בחיי החברה בקיבוץ. "לא היה חג בגבעת־ברנר שלא היתה לי יד בו, החל ממיפגנים המוניים, הקמת לונה־פארק, פיקניקים למיניהם וכמובן ארגון מופעי ספורט". בהמשך יגיד רייס: "אין ספק שאת הנשמה השקעתי בקיבוץ. אהבתי אותם, אני אוהב אותם. הייתי מאוד מושרש בגבעת־ברנר".

אחרי ארבע שנות הוראה יצא ללמוד כלכלה ומינהל עסקים באוניברסיטה, סיים תואר ראשון ושני והתקדם גם בסולם הדרגות בצבא, במסגרת השרות במילואים. כשחזר למשק, נשלח לנהל את מפעל "רהיטי גבעת ברנר", יצרן רהיטי "כל־גיל". הוא נשא לאשה את דבורה, ובמרוצת השנים נולדו להם שתי בנות ושני בנים. במלחמת ששת הימים היה מפקד

פלוגת שיריון באוגדה של אריק שרון. לאחר המלחמה התמקם עם הפלוגה ליד המזח, בצפון מפרץ סואץ, לשם הגיעה אליו הזמנה להשתתף בתחרות בינלאומית באתלטיקה קלה. מרי ערב היה רייס נועל נעלי ריצה ומתאמן על שפת התעלה. את מלחמת יום הכיפורים כבר סיים בצד המצרי של המפרץ, בעיר סואץ. הוא החל אותה כסמג"ד וגמר כמג"ד, שצלח את התעלה עם האוגדה של ברן. בחודשים שלאחר המלחמה עבר הגדוד לפאיד. כדי לשמור על המוראל דאג למגורים מסודרים, לתאורה, הקפיד על מתן חופשות תכופות ולנשארים ארגן מופעי בידור.

בסוף שנת 1979, לאחר שנים של ניהול מיפעל הרהיטים בגבעת־ברנר, נשלח רייס לארצות־הברית במסגרת "כור", לייצג מספר מפעלי רהיטים של התנועה הקיבוצית. "קיי.אף.איי." (קיבוץ אינדסטריאל פרניצ'ר) התמקמה בניו־ג'רסי. לאחר שמונה חודשים החליטו הקיבוצים להתקפל. בעיתונות פורסם על

(המשך בעמוד 47)

"גלגלי ההסטוריה מתגלגלים קדימה, תמיד קדימה. כשהחלטתי על עצמאות בארצות־הברית, על עזיבת הקיבוץ, היה בי רצון להוכיח לעצמי ולחברי שכל הנושא של 'יציאתי', שהמטרות לשמן 'יצאתי', היו נכונות וצודקות".

זאביק רייס: "אף־פעם לא עם זנב בין הרגליים. תמיד למעלה. יותר חזק, יותר מהר, יותר גבוה".

לא בורח מאף אחד

(המשך מעמוד 15)
וערת חקירה שמינתה התק"ם "לבדוק אי־סדרים בעבודתו של השליח החדש". רייס מכחיש את קיומה של ועדה כזאת. "לא היתה ועדה, כי לא יכלו להיות אי־סדרים. הכל היה במיסגרת מסודרת של "כור". הפרוייקט היה מבוקר מההתחלה ועד הסוף".

טענו אז כלפיו שבמקום לשכור דירה הוא רכש בית ב־200 אלף דולר, ובכסף שקיבל לתשלום שכר־הדירה שילם את המשכנתה. רייס טוען שבמגורים לטווח ארוך זוהי דרך חסכונית יותר, כיוון שבמזומן שילם על הבית רק 8,500 דולר, פחות מעשירית שוויו, כשתשלומי המשכנתא מתפרסים על פני שנים רבות. זה לא מעיד על כוונת השתקעות בארה"ב ומעולם לא חשב בכיוון זה. "כששוכרים דירה", הוא טוען, "זורקים כל הודש כסף לים. יש פה מומנט כלכלי. שיקול של מיסוי. שיקול כספי טהור. אני לא מאמין שמומנט כזה משפיע עליך להישאר במקום". בשלב מסוים מכר רייס את הבית וקנה אחר, הרבה יותר יקר. גם זה מטעמים כלכליים בלבד. "הקניה הזו היתה במקביל להחלטה לשוב בקרוב לארץ". לדבריו, לטענות שהועלו נגדו לא היה שום קשר עם ההחלטה לסגור את נציגות השיווק הקיבוצית. מאוכזב מהחלטה זו שינה את כוונותיו ונשאר שם, להמשיך את העסקים במסגרת פרטית עצמאית.

"עובדה", אומר רייס, "שכשהמשכתי בפעילות עצמאית באותו נושא, המשיכו אותם מיפעלים קיבוציים לעבוד איתי. אם מישהו היה חושב שעשיתי משהו לא בסדר, הרי שלא היה ממשיך". הסיבה היחידה, לדעת רייס, שהקיבוצים נסוגו מן השוק האמריקני היא חוסר המעוף וחוסר הסבלנות של האחראים. "הקיבוצים השקיעו 100 אלף דולר בפרוייקט הזה. והרי אין שום פיתוח של שום דבר ללא השקעה. וגם אז, אין ביטוח להצלחה. המעציב הוא שהמשקים התקפלו מוקדם מדי. והראיה, שכעבור שלושה־ארבעה חודשים לאחר שעזבו, והעסק כבר היה פרטי שלי, התחילו ההשקעות והקשרים שטוויתי קודם לתת פירות. אבל בפירות האלה זכיתי אני לבדי".

רייס המשיך את העסק באותו משרד, באותם מחסנים, ועם הלקוחות שאיתם עבד קודם לכן. הוא מאמין שמתוך אותה אמביציה, אותה עקשנות, אותו כישרון ו"אלוהים שבשמיים" – נפתח זרם של הזמנות גדולות, כשהלקוח העיקרי הוא צבא ארה"ב, והספק היחידי של הרהיטים – הם מפעלי הקיבוצים. ומרובר, לדברי רייס, בעסקות של מיליוני דולרים. על מנת להישאר בארצות־הברית ביקש רייס שנת חופשה מגבעת־ברנר. בתום התקופה ביקש שנה נוספת. גם זו אושרה. "ב־83", הוא אומר, "עמדו לפני שתי אפשרויות: להמשיך לפתח את העסק – או לחזור לקיבוץ ולמכור את כל מה שהישגתי, לתסל, להשמיד". רייס הודיע למשק שהוא עוזב.

השאלה הנאיווית, על רקע הצלחתו המסחררת, מדוע לא קיבל מלכתחילה את דין התנועה ולא התקפל חזרה ארצה יחד עם הנציגות הקיבוצית שהתחסלה, גורמת לו לראשונה רגע ארוך של היסוס לפני תשובה. אני מתעקשת: אולי היתה זו נקמה, רצון להוכיח שהרץ למרחקים ארוכים, השיאן, לא חוזר הביתה עם זנב בין הרגליים?

"ההחלטה היתה קשה", נאנח רייס לאחר כמה דקות, "הייתי חבר קיבוץ 44 שנים. למדתי, חייתי, נשמתי את הקיבוץ, את התנועה. הייתי פעיל, אהבתי את זה. חינוכית, תרבותית, חברתית, צבאית. הייתי חזק מאוד במשק. דומיננטי. היה לי טוב. בהחלט היה לי טוב. לכן ההתלבטות היתה קשה. אבל מטבע הדברים, כשעושים צעד אחד – מגיע הצעד השני. גלגלי ההסטוריה מתגלגלים קדימה, תמיד קדימה. כשהחלטתי על עצמאות בארצות־הברית, על עזיבת הקיבוץ, היה בי רצון להוכיח לעצמי ולחברי שכל הנושא של יציאתי, שהמטרות לשמן יצאתי, היו נכונות וצודקות. שרק חוסר המעוף וחוסר העקשנות של המשקים הביאו אותם ליציאה מוקדמת התוצה".

ולאחר שתיקה קצרה יוסיף זאביק רייס: "יכול להיות שיש כאן גם מומנט של נקמה. בתור אדם שכל החיים עשה ספורט, צבא, לא יכולתי לראות את עצמי לא מנצח. הייתי מוכרח להוכיח לכולם שאני מצליח. אם הייתי חוזר באותה תקופה, באמת הייתי חוזר עם זנב בין הרגליים. וזאביק רייס אף־פעם לא עם זנב בין הרגליים. זאביק רייס חייב תמיד לנצח. יותר חזק, יותר מהר, יותר גבוה".

במשך שנתיים, עד 85', ישבו רייס ומשפחתו בארצות־הברית. החברה שהקים בעקשנות ומתוך דבקות במטרה, היתה לסיפור הצלחה. נוסף ליבוא רהיטים מהקיבוצים, הוא מכר לאמריקנים גם מטפי כיבוי מתוצרת להכות הכשן. ואז התחולל המשבר. "עם כל הטוב שטעמתי שם, והיה לי טוב, לא היתה הרגשת שייכות, שמקומי באמת שם. הבן היה צריך להתגייס לצבא, ועמדתי על־כך שיתגייס. הרגשתי שכל שנה נוספת בארצות־הברית מכה עוד שורש באדמה. שככל שאשאר יותר זמן, העקירה משם תהיה קשה יותר, לי, לילדים, לאשה. בעיקר לילדים. הרי ישבנו שם כבר שש שנים".

אבל העזיבה, כך התברר, איננה כוללת את חיסול העסק. זאביק רייס החליט ל"ייבא" לארצות־הברית את אחיו הצעיר ממנו, גדעון, גם הוא ספורטאי מחונן, אב לארבע ילדים. אחריו אולי יבוא האח השלישי, יהודה, וכך ינהלו כרוטציה עסק שבמרוצת הזמן ייהפך לעסק משפחתי. האם אין בתהליך זה מידה של הונאה עצמית, אולי צביעות מסויימת, שמאחוריה ימשיכו בני משפחת רייס להעמיק שורשים בארצות־הברית?

זאביק עונה שרק אלוהים יודע מה יהיה אחרי־כן, "אבל גדעון רצה לבוא. הוא מתאים. יש לו כל התכונות הנדרשות". ואחרי דקות נוספות של שתיקה: "כמעט כל אחד בעל יכולת היה רוצה לראות עצמו באיזו שהיא תקופה בחייו יוצא לשנתיים־שלוש לחו"ל. לראות מעגל אחר של חיים. בלי הבדל אם זה תפקיד כלכלי או בטחוני. בקיבוצים יש כל הזמן מאבקים על יציאות של משפחות לחו"ל, לראות עולם. לא להיוולד בקיבוץ ולמות בקיבוץ. גדעון לא יוצא דופן. הוא בן 43, וכמסגרת הרצונות שלו והיכולת שלו, השתלב הרצון שלי לחזור לארץ. אני גם יודע שלגדעון אין שום שאיפות להישאר שם. זו הסיבה שלקחתי אותו. אבל נכון, אחרי גדעון אולי יבוא יהודה, למה לא?"

"יכול להיות שיש כאן גם מומנט של נקמה. בחור איש צבא וספורטאי לא יכולתי לראות את עצמי לא מנצח".

בקיץ 85' חזרו זאביק רייס ומשפחתו לישראל. הם השתקעו בבית יפה בין הרצליה לרעננה. זאב רייס נע בין ישראל לארה"ב. אחיו גרעון ובני משפחתו עברו לביתו בניו־ג'רסי. באחת מביקורותיו של זאביק לארצות־הברית, פנה אליו גיל סילווה, אמריקני ממוצא פורטוגלי שקיים איתו קשרי עסקים בעבר, וסיפר לו על אדם בשם פיט וילסון שניסה לעניין אותו בעיסקת טילי "לאו" ישנים. תפקידו של רייס היה למצוא מדינה שתהיה מעוניינת ברכישת הטילים. כל שיחותיהם נעשו בטלפון. לאחר מיספר שיחות, החליט רייס לצאת מהעניין. לדבריו, הרגיש שמשהו "מסריח", והודיע לגיל סילווה שאיננו מעוניין להכנס "לדברים מסוג זה, שבידוע אינם נמצא בתחום עיסוקו".

רייס אומר שעיראק ואיראן מעולם לא הוזכרו בכל מגעיהם כמדינות יעד לעיסקה, טענה שהובלטה מאותה יותר בכתב התביעה. גם על כסף לא דובר. לאחר שהסתלק מהעיסקה, חזר זאב רייס לארץ. לאחר חג הפסח, אשתקד, נסע שוב לארה"ב, דרך איטליה. "והרי אם הייתי מעלה על דעתי שעשיתי משהו לא בסדר, לא הייתי חוזר". יומיים לאחר שהגיע, כשיצא ממשרדו המנוהל בידי אחיו, עצרו אותו סוכני המכס הפדראליים. אותו פיט וילסון שניסה כביכול לעניין אותם בעיסקת הטילים היה סוכן מוסווה שהיפש פיתיון, ותפקידו היה להפיל את רייס בפח. התפקיד ששיחק גיל סילווה לא ברור לזאב עד היום. מאז שנעצר לא ראה ולא שמע דבר מגיל סילווה.

למן הרגע שבו כבלו אותו סוכני המכס והשליכוהו לתא המעצר, החל מסע הבלהות של זאביק רייס. לאחר לילה בבית המעצר במנהטן, הועבר הטיפול בתיקו לדאלאס, משם בוצעו שיחות הטלפון של סוכן המכס המוסווה – פיט וילסון. זאביק רייס הועבר לדאלאס כאוטובוס מלא אסירים, והגיע אחרי המועד שנקבע למשפטו. חודש ימים נאלץ להמתין שם בבית־המעצר עד למועד הבא. קשה לשכנע אותו להיכנס לפרטי הסיוטים שעברו עליו שם. "בשביל מה להיכנס לזה?", הוא שואל שוב ושוב במשך השיחה. קשה שלא להבחין בחוסר המנוחה שעובר עליו כשמדברים על פרשת המעצר. משהו שגובל בפחד.

אני שואלת אם יתכן שהוא פוחד לדבר. "תביני", הוא אומר, "אני עוד הוזר לשם". אבל כשלוחצים הוא רק אומר ש"כל הסיפור היה איום ונורא. אף אחד לא מדבר איתך. קושי שהוא בעיקר נפשי, של שלילת חופש, של אי ודאות. חושך בעיניים. גלגלי ענק שמתחילים להישחק". תשעה שבועות שהה במעצר, ובכל אותה תקופה התנהל מאבק מתמשך לשיחרורו בערבות. בכל אותו זמן לא נחקר רייס אפילו פעם אחת. ערימת הקשיים שהערימו עליו היתה, לדבריו, בגלל היותו זר, ישראלי, "כי אחרת מקובל בארצות־הברית לשחרר בערבות תוך 48 שעות". לאחר שהובא בפני שופט בדאלאס, החלה פרשת תלאות מינהליות וגיוס כספים לצורך תשלום הערבות. אף חבר לא זנח אותו. גם הקיבוץ עזר, לא כספית, אבל בעידוד רוחני.

לתנאים הפיסיים של המעצר אין לו טענות. התייחסו אליו בכבוד. הסוהרים קראו לו "קולונל", העצירים הצעירים "דוד". "לא השפילו אותי. יכולתי לדבר בטלפון כחופשיות. היתה לי גם טלוויזיה". לאחר תשעה שבועות שוחרר בערבות של 150 אלף דולר. בשלב זה, לדברי רייס, נוכחה התביעה שאין לה שום עילה אמיתית ותופסת להמשך מעצרו. אז גם הושמטו כל סעיפי האשמות נגרו, למעט האשמה שהיה עד שמיעה לעבירה שמתבצעת ולא דיווח עליה לשלטונות החוק.

הכל הסתיים לפני כחודש, ב־27 במרס, כשנה מתחילת הפרשה. השופט גער ארוכות בתביעה על הטיפול הגס שלה. זאב רייס נדון לתשלום קנס 500 דולר בסך־הכל. אבל הוא אומר: "נגרם לי עוול גדול. זו היתה טעות קריטית של 'מציאת אשם'". אבל עכשיו הוא חוזר לארצות־הברית. אשתו וילדיו נמצאים שם, בניו־ג'רסי, בבית המשפחה שעבר לאחיו. הם נמצאים שם מיום שנודע דבר מעצרו, כדי להיות בקירבתו ולסייע לו.

יש פה משהו תמוה, אני אומרת לרייס. מה מנע ממך לקחת את כולם ולחזור מיד לארץ. מה מחזיק אותך שם? הוא לא חושב שיש פה מקום לתמיהות, על כל פנים לא על פי הקו העקבי של זאביק רייס. "אם הייתי עוזב עכשיו – זה היה מתקבל כבריחה. ואני לא אצא מארצות־הברית כבורח. זאביק רייס לא בורח מאף אחד. אני רוצה להתקפל בשקט, בצורה מסודרת".

דרך ארוכה עשה זאביק רייס, הספורטאי המחונן, סגן־אלוף במילואים, איש העסקים, סיפור הצלחה. אבל בתוך כל הגילגולים נשאר עם גרעין התמימות של הקיבוצניק. "נכון", הוא יורה בסוף, "הייתי נאיווי. הנאיוויות התבטאה בכך שדיברתי בטלפון עם אנשים שאני לא מכיר. שהאמנתי לאנשים. אני מבין שאדם משופשף בעסקים לא היה מגיע לאן שהגעתי. היום אני פחות נאיווי בסוג הזה של הדברים. בעצם, בנושא של מתן אמון באנשים אני כבר לא כל־כך בטוח".

בקיץ יחזור זאביק רייס לישראל. משפחתו תשוב איתו. אחיו גדעון ישאר שם, בארצות־הברית. בארץ ימשיך בעסקי הרהיטים. וגם פה, הוא אומר, זה יהיה כמו שתמיד אהב: מהר יותר, גבוה יותר, חזק יותר.

סימה קדמון

ד"ר רות ורסטהיימר: מנסה להביא אנשים לידי פתיחות. רוצה שאנשים יהיו יותר מודעים לבעיות המיניות שלהם.

דוקטור רות'

ד"ר רות ורסטהיימר, היועצת הפופולרית ביותר לענייני מין ברדיו ובטלוויזיה של חצי הכדור המערבי. מיליוני מעריצים. ישראלית לשעבר, נשואה בשלישית, אנטיתיזה מובהקת לכל פנטזיה מינית גברית.

מאת אדר אבישר   צילומים: צביקה ישראלי

מיליוני אנשים בארצות-הברית, קנדה ובריטניה, קוראים לה "דוקטור רות'". עם ת'ו רפוייה. קשה להם ללעוס את שם המשפחה, ורסטהיימר. ה"ניו-יורק טיימס" כינה אותה בחיבה "סבתא רות'" – היועצת הפופולרית ביותר לענייני מין בחצי הכדור המערבי. תוכניות הייעוץ שלה משודרת ב-16 תחנות רדיו, בארבע רשתות טלוויזיה המשדרות מחוף אל חוף, ובעשרות תחנות טלוויזיה בכבלים. הרשת הרביעית בבריטניה משדרת, זה כשנה וחצי, מהדורה מותאמת לקהל האנגלי. אפילו הצבא האמריקני רכש את זכויות השידור עבור חייליו שמעבר לים. ד"ר רות ורסטהיימר פירסמה עד כה ארבעה ספרים (שניים מהם תורגמו גם לעברית). "ספרים כמו שלה", אומר ישראלי, אמן חידודי לשון, "לא סתם מוציאים לאור. מוציאים לאורגזמה".

כשעת בוקר, בלובי של מלון תל-אביבי מפואר, דוקטור רות' מרשה לעצמה לאחר. למרות היותה דמות תקשורתית פופולרית היא אינה מפוזרת ראיונות. פעם נהגה להקדיש את זמנה בארץ למשפחה, היו לה ילדים כאן, ולמענם היתה נוטשת, לפחות פעם בשנה, את הקליניקה הפרטית בניו-יורק ואת מיליוני מעריציה. עכשיו היא בסיור עסקים. עושה יחסי ציבור לספרים שלה.

למרות קומתה הנמוכה (כמטר וחצי לערך) היא שופעת אנרגיה וביטחון עצמי. בת 59, דוברת עברית במבטא ייקי מודגש, אנטיתיזה מובהקת לכל קלישאה של פנטזיה מינית גברית. רות ורסטהיימר היא שועל ראיונות ותיק. לכל שאלה יש לה תשובה מוכנה מראש. כמעט ללא הקדמות היא מתחילה לספר על עצמה, ומעדיפה לדבר על הצלחותיה העכשוויות, תוך הדיפה אלגנטית של הניסיונות להתמקד בעברה. על העבר היא מדברת בריפרוף. נולדה בפרנקפורט, גדלה בבית מאוד מסורתי, קיבלה בילדותה חינוך פוריטני, "אם מישהו היה אומר לי אז שיום אחד אהפך ליועצת מבוקשת בתחום המין, הייתי חושבת שהוא איבד את שפיות דעתו. בתקופה ההיא כל מה שהיה קשור למין היה בבחינת טאבו חברתי. לדעתי, אי הנוחות מהנושא נבעה מחוסר מודעות, וחוסר המודעות הוביל לכך שהמין קיבל סטיגמה של דבר מלוכלך, של נושא שלא מדברים עליו בפרהסיה".

הנאצים התבססו בשלטון. "מצד אחד הייתי נתונה למרות הפטריארכלית של הבית ומצד שני הייתי ילדה יהודיה באוקיינוס הארי הגועש. ערב המלחמה, בשנת '39, אספו השלטונות הנאצים כמאה ילדים יהודים ושלחו אותם לשווייצריה. התמול

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

מולי ואני הייתי בין אותם הילדים. רק היום אני מבינה את המשמעות האמיתית שהיתה לקבוצה הזאת, מאחר שכל משפחתי שנשארה בגרמניה, הושמדה מאוחר יותר באושוויץ. כעבור שנים התברר לי שהיינו חלק מתכנית להצלת ילדי גרמניה, שהצליחה לשלוח כמה מאות ילדים יהודיים לצרפת, לבלגיה ולשווייץ, לפני הפיתרון הסופי. כך שלמעשה, זה רק במקרה שאני יושבת כאן היום". בנקודה זו היא משתתקת פתאום. החיוך הלבבי ושטף הדיבור של חיית התקשורת האמריקנית, המרואיינת המקצועית, הוא קליפה דקה שמסתירה צלקות מהימים ההם. הפנים הלא מוכרות למיליוני מעריציה, הצמודים בקנאות לתכניות הייעוץ השבועיות שלה.

"שש שנים חייתי בשווייץ, כמו בשמורת טבע. המלחמה שהרסה את אירופה לא הגיעה אלי באופן ישיר. במשך תקופה ארוכה לא ידעתי מה עלה בגורלם של בני משפחתי. ב־45' עליתי ארצה עם גרעין הנוער. סבלתי מקשיי הסתגלות. השפה היתה זרה. נשלחנו לקיבוץ רמת דוד. אחרי כשנה הועברנו לקיבוץ יגור. למדתי שסלהיות גננת. פרצה מלחמת השחרור ונשלחתי מיגור לירושלים להשתתף בקרבות על הגנת העיר. גרתי בבית החלוצות. דווקא ביום הולדתי העשרים התפוצץ שם פגז ואני נפצעתי קשה. החלמתי, אני חושבת, רק באמצעות כוח הרצון שלי. זה לקח יותר משנה. ב־1950 הלכתי לעבוד עם עולים חדשים מתימן ליד אשתאול. אחרי שנה החלטתי שאני נוסעת לפאריס ללמוד פסיכולוגיה בסורבון".

דוקטור רות', אשת עסקים ממולחת, אומרת שכל זה רק ראשי פרקים. הפרטים המלאים יפורסמו בספרה האוטוביוגרפי שייצא לאור באוקטובר. הספר החמישי. בעל־פה היא מפורסמת יותר בכל שתולדות החיים מתרחקים מחופי הארץ. בטחונה העצמי גובר ככל שמתקרבים למגרש הביתי העכשווי שלה שבעולם האקדמיה והתקשורת. ואולי זה רק טבעי שהיא מעדיפה אורגזמות ופנטסיות על קרבות ומעברות.

אחרי תואר ראשון בפסיכולוגיה מהסורבון, נסעה לארה"ב לעשות תואר שני בסוציולוגיה. קיבלה אותו וכעבור שנתיים השלימה דוקטורט בקולומביה. עוד לפני שנחתה באמריקה הספיקה להתחתן בארץ עם ישראלי, ולהתגרש כעבור זמן לא רב, עוד בטרם נסעה לפאריס. בארה"ב נישאה בשנית לאמריקני. גם הנישואים האלה היו קצרים, ואל תשאלו למה. דוקטור רות', היועצת גם לבני זוג בסיי הנישואין, עוברת מהר, ובשתיקה, על הכשלונות האישיים שלה, ולא מרבת עד כמה מודרכות היום עצותיה לזרים מניסיונה הפרטי. אולי משום שעם בעלה השלישי, פרד, שהוא מהנדס, היא נשואה כבר עשרים וחמש שנה. אפשר לומר באושר ובעושר. בתה היחידה מבעלה השני (מרים, היום בת 30), ובנה היחיד מהבעל השלישי (יואל, היום בן 24) חיים עתה בארה"ב.

"אתה בטח שואל את עצמך מה הופך אשה מבוגרת כמוני למומחית בתחום המין? בטח חשבת, לפני שנפגשנו, שאתה הולך לפגוש איזה כוכבת סרטים הוליוודית צעירה", היא אומרת ספק ברצינות ספק בהומור. ומכיוון שהפגישה נערכה לפני הופעתה ב"סיבה למסיבה", התביישתי להודות שיש שמץ של אמת בדבריה. היא לא ציפתה לתשובה. דוקטור רות' מכירה את מראייניה יותר מכפי שהם מכירים את עצמם. "יש לי רקורד מרשים ביותר של הכשרה בתחום", היא שולפת מהמותן, "עבדתי במשרד לרפואה ציבורית בארה"ב, באגודה לתכנון המשפחה בניו־יורק, למדתי אצל ד"ר הלן קפלן הנחשבת לאורים ולתומים בשטח מדעי הסקסולוגיה, ולאחר חמש שנים קיבלתי תואר של פרופסור חבר באוניברסיטת קורנל, ולאחר תקופה קצרה קיבלתי פרופסורה גם מאוניברסיטת ניו־יורק. הכל בנושא המין. פעם כשהגעתי כל שנה ארצה, הייתי מייעצת לאגפים שונים במשרד החינוך, וגם עוסקת בתראפיה מינית בבית החולים שערי צדק. היום כבר לא צריכים אותי כאן. בארץ יש מספיק סקסולוגים מצויינים".

> **"אני לא מופיעה בתכניות הטלוויזיה בתפקיד של מגדה לאומית. אני משתדלת לעשות הפרדה בין הצד המכני לצד הרומנטי. ברוב המקרים, המטלפנים יודעים מה לעשות".**

ההסבה שלה מהאקדמיה לתקשורת היתה מקרית ומהירה. "יום אחד הזמינו אותי לתת הרצאה בתכנית רדיו, מעין אוניברסיטה משודרת. די נרתעתי מהעניין בגלל המבטא הייקי שלי". אני מזכיר לה שהמבטא הייקי לא הפריע לקידום של דוקטור קיסינג'ר. "כן", היא אומרת, "אבל אשתו הרבה יותר גבוהה ממני". כנראה שגם לשאלה הזאת הגיעה מוכנה. הופעתה הקצרה היתה להיט. אלפי מאזינים התקשרו לאולפן וביקשו מ"דוקטור רות'" שתפתור את בעיותיהם המיניות. בתוך זמן קצר תורגמה תכנית הרדיו גם לתכנית טלוויזיה ברשת .N.B.C

מה השאלה הכי שגרתית?

"אנשים בדרך־כלל מנסים למצוא פיתרון או סיבות לבעיות של חוסר הנאה מחיי המין או אי הגעה לסיפוק. למשל, היתה לי שיחה עם גבר שטען שהוא עם אשה באופן קבוע, אך מגיל 42 הוא אינו נהנה מחיי המין שלו. מסתבר שבגיל זה התגרש מאשתו ובתת־המודע שלו הוא עדיין היה תלוי כה מבחינה מינית".

איך מותרים בעיות נפש סבוכות כאלו במשדר טלוויזיוני קצר?

"לא פותרים. משתדלים לשכנע אדם כזה לגשת לייעוץ. התפקיד שלי הוא לפתוח את הדלת בפני האנשים שזקוקים לייעוץ ואינם מודעים לכך".

באשת אקדמיה את לא חוששת ממיסחור הנושא בתקשורת האלקטרונית?

"אני מנסה להביא אנשים לידי פתיחות ואני רוצה שאנשים יהיו יותר מודעים לבעיות המיניות שלהם. יש כיום נטיה לשכוח שרוב האנשים בארה"ב משתייכים למה שקרוי 'הרוב המוסרי' – אנשים בעלי חינוך פוריטני. אחוז גבוה של נשים מתאוננות שהן אינן מגיעות לאורגזמה ושלמרות שהן נשואות למעלה מעשרים שנה, הבעל אינו יודע על הבעיה הזאת מאחר שהן מביימות אורגזמה. מה שמתפתח מסיטואציה כזו היא סלידה הדדית ממין".

אין סכנה שבדרך זו הנושא מוצג באור וולגרי?

"יש תמיד סכנה כזאת. אני לא מופיעה בתכניות הטלוויזיה בתפקיד של מגדה לאומית. אני משתדלת לעשות הפרדה בין הצד המכני לצד הרומנטי. כיוהרגש לראציו. לפני מספר שבועות התקשרה אלי בחורה שהיתה מסוכסכת עם בחור נשוי, שהבטיח לה לעזוב את אשתו ולהתחתן איתה. היא רצתה לדעת האם עליה לעזוב את החבר הזה לאחר שהכניס את אשתו להריון. התשובה שלי היתה ברורה".

לא לקחת על עצמך אחריות כבדה בכך שיעצת לה לעזוב את הבחור? במקרים מסויימים את מסוגלת לפרק משפחה או קשר רומנטי בהבל פה.

"ברוב המקרים המטלפנים יודעים בהחלט מה עליהם לעשות. הם רק מחפשים את החיזוק הסופי להחלטותיהם. מלבד זאת, באם מישהו היה חושב שדברי עלולים להיות מסוכנים, לא היו נותנים לי להמשיך בעשרות השידורים שלי. אני רק מייעצת. אף אחד לא מחייב מישהו לעשות צעד כזה או אחר".

בשלב הראשון, תכניות הטלוויזיה שלה היו ענייניות. שואלים שאלה ומקבלים תשובה. כאשר העסק התפתח, הוא נהפך ל"שואו". דוקטור רות' החלה להזמין אורחים חשובים לאולפן, שהסכימו לחלוק בפניה ובתשובה לשאלות הצופים, משהו מניסיונם האישי בתחום היחסים שבינו לבינה. סיפורים מחדר המיטות. להיט לוהט. "ברט ריינולדס סיפר לאחת המאזינות על קשר רומנטי שהיה לו עם בחורה מסויימת, אך בגלל לבטיו הוא הפסיד אותה לאחר".

היא אוהבת לרכל על כוכבי הוליווד. נדבק בה אבק הכוכבים. בארשת של ממתיקת סוד עם ניצוץ ממזרי בעיניים, ובטון של סוכן חשאי מסרטי שנות השלושים, היא אומרת ש"יש לי עוד סיפור על ברט ריינולדס. הוא סיפר לי שפעם, בעת המתנה לטיסה בנמל התעופה של שיקאגו, ישבה מולו אשה יפהפיה שקראה בספר זהה לספר שהוא קרא בדיוק באותה שעה. כשהרים את עיניו הצטלבו מבטיהם, התפתחה שיחה ערה על הספר המשותף, שהובילה להזמנה לארוחת ערב, שהסתיימה במיטה. באותו ערב רק המזוודות שלה ושלו טסו לניו־יורק. סיפור קטן של חורף. אני מתארת לעצמי שריינולדס תוהה עד היום מה עובר בראשה של הבחורה האלמונית הזאת כשהיא צופה בסרטיו".

ועם ג'ורג' ברנס (כוכב הסרט "הזוג המוזר", שותפו של וולטר מאתיאו) ניהלה דוקטור רות' שיחה ארוכה על מצבו של הגבר לאחר שהתאלמן מאשתו בגיל מבוגר, אחרי ארבעים שנות נישואין מאושרים, ועל הבדידות האיומה שתקפה אותו לאחר מות אשתו. בווידוי טלוויזיוני יוצא דופן גילה לה ברנס כי מיום שהתאלמן הוא עבר לישון בצד השמאלי של המיטה, הצד שבו היתה אשתו המנוחה ישנה. "לעומת זה, אד קוץ', ראש עיריית ניו־יורק, סירב לדבר אתי על חייו הפרטיים. אתו ניהלתי רק ויכוח נוקב על הליגאליזציה של הזונות בעיר".

דוקטור רות' מבקשת להבהיר שהיא מאד מעודדת שיחות על יחסי מין, אך לעולם לא נכנסת לשאלות כמו מתי וכמה לקיים יחסים כאלה. "אי אפשר לעשות טיפולים טלוויזיוניים. המטרה הראשונית שלי היא לחנך. באמצעות ה"שואו' אני יכולה להגיע גם לאדם ברחוב. רוב הדוגמאות שאני נותנת זה ממקרים אמיתיים שקרו תוך כדי טיפול בקליניקה הפרטית שלי בניו־יורק".

המין אכן קשור לא מעט בחינוך, בדת וברקע חברתי. יתכן שמה שנחשב בעינייך למטיה, ייחשב בנורמה חברתית אצל מישהו אחר. את בכל זאת אשה בת 59.

"זו שאלה שאינה עומדת בכלל לדיון. עובדה היא שלמרות הכל נתנו לי, בת ה־59, לעשות תכנית טלוויזיה ולא לאף אחד אחר. יתכן שיום אחד מישהו יחליט לשלוח אותי הביתה. בכל אופן נראה לי שאם גבר היה מגיש תכנית כזאת, או בחורה צעירה, הרוב המוסרי בארה"ב היה מוריד אותה עוד לפני שהיתה משודרת בכלל. התראפיה בענייני מין היא אמנות על בסיס של מדע, ואת המדע אני לא המצאתי. אני רק נותנת פירושים קצת יותר פופולרים למה שלמדתי באוניברסיטה".

ואיך את מרגישה את השפעת מחלת האיידס?

"אני מרגישה שהיא כבר גרמה גם לכמה דברים חיוביים. הזעזוע הביא הרבה אנשים לחזור לתא המשפחתי. מפחדים לבגוד בבני או בנות הזוג הקבועים, הרבה זוגות עושים חשבון נפש לפני שהם מחליטים להתגרש. אני חושבת שניתן לפתור את הבעיה בעזרת הסברה מתאימה, אם כי אני נגד תעמולה המתבססת על הפחדה. סמוך למלחמת העולם השניה עשו מחקר על השפעתם של סרטי תעמולה והסברה שהזהירו מפני הידבקות בסיפיליס. המחקרים הוכיחו שלסרטים האלה היתה השפעה של בדיוק 48 שעות. הליבידו גבר על השכל. אין מין בטוח. הקונדום אולי יהוה את המין ליותר בטוח. אני יותר מעריכה את הנסיכה דיאנה שביקרה בבית חולים ולחצה את ידיהם של חולי האיידס. גם אני ארחתי באחת התכניות האחרונות בעל גלריה הומוסקסואל שחלה באיידס, אחזתי בידו וקראתי לציבור שלא לנדות את החולים האלה מהחברה".

היא קוטעת את הראיון לפתע. אחרי שאחרה אליו, מסמנים לה שהיא כבר מאחרת לפגישה הבאה. בדרך למכונית נתקלת בקבוצת תיירים אמריקנים שמזהים את דוקטור רות', מבקשים חתימות, ואולי גם עצה על רגל אחת. כאילו היתה כוכבת ספורט או קולנוע. האשה הקטנה משחקת אותה בגדול, כמו שהמין זה גם משחק, לא רק מדע.

ארסקין ג'וניור: אבא שאל אותו "מה תרצה להיות כשתהיה גדול?", ועמנואל אמר: "חקלאי". אז אבא שלח אותו ללמוד בישראל כי אקלימה דומה לאקלים של גאנה. הטכנולוגיה כאן מתקדמת ויש לו כאן חברים.

ילד טוב גאנה

עמנואל ארסקין ג'וניור, שמשון חדש בין צרעה לאשתאול. אבא שלו היה מפקד כוח יוניפי"ל בלבנון. שלח אותו להשתלם בחקלאות בקיבוצי ישראל. הוא מריח הרבה כסף ברפת של צרעה. לומד ועובד, לא מתאהב, לא מדבר פוליטיקה. כמו אחד מהאו"ם.

מאת תלמה אדמון צילמה: דפנה קצור

"אני מכור לריח הזה", אומר עמנואל ארסקין ג'וניור. על שביל הכורכר שבין הרפתות נח ההבל החם של תחמיץ וזבל פרות.

מה אתה מריח בניחוח הזה?

"כסף", הוא אומר.

במגפי רפתן גבוהים הוא פולש אל הבוץ הניחוחי שהפרות מבוססות בו. הבהמות נאספות מאחוריו בחצי גורן, שולחות אליו זרבוביות רחרחניות, ומבטן רחום. ארסקין, ענק שחור מחייך בפני תינוק, מתפקד כביתיות מול המצלמה וכקרב הפרות. אחרי הצילום הזה ידלג מעל למשוכת הברזל לעבר הפוזה הבאה. "אני מאמין בעבודה מעשית", יסביר אחר־כך כתלמיד ששינן היטב את השיעור. "חקלאות אתה לא לומד מספרים, אלא רק בעבודה מעשית. ואם אתה משקיע במשהו כל־כך הרבה, אתה מצפה גם לרווח, לא?"

עכשיו הוא בקיבוץ צרעה. בחודש הבא יהיה ביוטבתה. לפני־כן, במשך שנתיים, היה בכמה קיבוצים אחרים. הוא עבר בשטחי הכותנה, בשרות התירס, בלול תרנגולי ההודו, בלול התרנגולות, בבריכות הדגים, במטעי האבוקדו, בכרמים. עכשיו הוא כבר יודע: תוצרת חלב – זה התחום. "אלה החיים שלי", הוא פורש ידיים בין מיכלאת העגלים לסככת השוורים, ושתי גומות חן נובטות בלחייו החמודות.

הוא בן עשרים והחיים שלו מתוכננים לפרטיהם. אם לא על־ידיו, הרי בתסריט שאביו רשם למענו. ארסקין הבן, בנו של גנרל עמנואל ארסקין, מי שהיה מפקד כוח יוניפי"ל בלבנון, אוהב את ההיראכיה הבריטית שעל ברכיה התחנך. אבא שלו שאל: "מה אתה רוצה להיות כשתהיה גדול?", ועמנואל, על סף סיום התיכון, אמר: "חקלאי".

"או.קי", אמר הגנרל, "אתה צריך להשתלם".

"בסדר", אמר הבן, "אסע לסטייטס, או לדנמרק".

"לא, אמר אבא, "אתה תיסע לישראל. יש לי שם קשרים. שם האקלים דומה לאקלים של גאנה. שם הטכנולוגיה מתקדמת. תנסה את כל ענפי החקלאות ותראה מה קונה את ליבך".

ועמנואל הצעיר נסע. כבר תשעה חודשים הוא בצרעה, והוא מקפיד לכתוב לאבא־אמא על ההתקדמות בחומר. "ההורים שלי מרצינים רק בנקודה אחת לגבינו: בלימודים. אם אתה תלמיד טוב בבית־ספר, היחסים שלך איתם יהיו טובים"..

עכשיו, בישראל, כמו באקרה; עמנואל ארסקין הוא תלמיד טוב.

כי הוא לא הגיע לישראל בגלל אידאלים. לא מחפף פה זמן נעורים בבטלה מנטאלית של עבודה בבוקר, לפי סידור עבודה, ורביצה על הדשא אחר הצהריים. לא בשביל הווי מתנדבים בקיבוץ בא הנה ארסקין. ודאי שלא כדי לספוג ציונות. גם את הנוף כבר ראה עד הרגל. הר האורנים המלא ציוצים מעל לקיבוץ כבר נִכבש ברגליים הארוכות האלה, פעם, פעמיים. "ראיתי את כל הירוק הזה, שמעתי את הציפורים. בהתחלה התפעלתי. נשמתי עמוק. אבל כמה אפשר להתפעל?"

בנו של הגנרל נמצא בתוכנית חניכה אישית שאביו שירטט למענו. כשלישי מתוך שמונה בנים ובנות, הוא אוהב את המקום שלו. "אני יודע את מקומי במשפחה ואני מתכנן לשמור עליו". הוא מתכוון לזה שיש את מי לכבד. שמלה של אדם מבוגר ממך היא סלע איתן, שאפשר להישען עליו. נדמה שגם ההחלטה על דרך החיים לא היתה פרי רוחה הקודחת של נפש פראית. "יש לנו במשפחה כבר חייל, אבא שלי, אחי, הנמצא באנגליה, הוא עורך־דין, אחותי היא רופאת שיניים שם, הגיע הזמן שיהיה לנו חקלאי. חוץ מזה, אני חושב שהעתיד של אפריקה לא יבוא מרופאים ועורכי־דין. אפריקה תלויה בחקלאות שלה. רק שיפור רמת התוצר החקלאי תציל את היבשת שלנו".

"אני זוכר את אבא תמיד במדים", הוא אומר, "אני אוהב את מגע המדים, את תחושת החייליות, אבל אני מרגיש שבחירה בקריירה צבאית מבחינתי לא היתה יכולה להיות נכונה". בסמוך לראשו, על קיר חדרו בצרעה, מודבקות תמונות משפחתיות שופעות הדר, שמחה, תמימות. כל התמונות צולמו בחתונת הכסף של גנרל עמנואל ארסקין ורעייתו, לפני שנה. ארסקין האב לבוש במדים מפוארים, סגין אדום מרוצף מדליות ופתילי זהב, חיוך מאופק על פניו, כשהוא לצד אשתו. אמא של עמנואל לבושה ככלה לחופתה, יפה כמוה, זורעת עליצות על פני כל התמונות והנוכחים בהן. עמנואל נירדם כשהוא מביט בפני האנשים האלה. הוא מקפיד למכש את העצות הטובות ששלחו איתו לדרך. "אל תעשה שום דבר שיכניס אותך לצרות", אמרו לו. "אנחנו לא נהיה שם לעזור לך".

איזה צרות?

"צרות באות פתאום. אתה רק מסובב את הראש ויש צרה. אבל אני נימנע מהן". הוא לא ישתחל לקטטת אגרופים, למשל. ויש לו אגרופים. אלוהי אפריקה חנן אותו בזרועות עצומות. בכתפיים שלו צומחים שרירים שפותחו בהרמת משקולות. כשהוא לוכד שור צעיר, לחיה צפוי רגע משתק. עמנואל רודף אחריה בצעדים סבלניים וחזקים, עד שהוא מדביק אותה לפינת הגדר. לפתע לפות צוואר השור בין שתי זרועות קשות, ראש הבהמה מסובב לאחור והמצלמה מבזיקה. "אבל מתיגרות אני מתרחק. אני שומר את הכוח שלי לעצמי. נהנה ממנו".

הבחור הזה, עובר את המטר תשעים, טוען שאין לו מושג מה גובהו המדוייק. הוא סולד מכדורסל. "סוקר" (כדורגל), זה המשחק. הוא לא אוהב דברי מתיקה, לא קורא ספרים כי זה מרדים אותו, לא מתאהב, כי תכף הוא נוסע מפה. בצרעה מזהים אותו ואת בן־דורו טוני ווד, מרחוק. מתנדבים שחורים אינם עניין נפוץ בין השוודים והאמריקנים המשתזפים בוקנים וביקיני על הדשא שלפני מגורי המתנדבים. עמנואל וטוני, בחורים תכליתיים, מתרועעים עם המתנדבים, רוקדים בדיסקו בשישי בערב, נוגעים פה ושם בצעירי הקיבוץ. מעבר לכך אין מעורבות הדדית.

"אני מרגיש כלוא כאן", אומר עמנואל, נער עירוני מאקרה. "חיי קיבוץ הם חיים דלים, קשים, סגורים. אתה גומר לעבוד בצהריים, ואז מה? פעם בשבוע יש סרט, אז מה?". בצרעה הוא יכול להרים מבט אל בית־שמש המלבינה שיכונים ממול, לראות קטר מושך שלושה קרונות ציוריים בהילוך איטי, למטה, בסמוך לנחל השפכים התולף בכניסה לקיבוץ.

הוא גר בבית מגורים ישן הניצב ראשון במבוא המשק. ארסקין, חניך למופת, יודע להסתדר בתנאים שהם פחות מסטנדרט פאר. הוא יודע להשכים בעלטה של ארבע לפני הזריחה, להעיר את הפרות מתנומתן המתנשמת. הוא ישן בתוך שק שינה על מיטה פשוטה מול המיטה של טוני. באקרה יש למשפחה בית בן שישה חדרים ומרצרס חונה בחוץ. שני הבחורים מרבים לצחקק באנגלית ובפאנטי (השפה המקומית בגאנה) מתחת לפוסטרים של מטוס קרב אמריקני בשעת טיסה מוחצת שמיים, ואפנוע ענק שמפלח את האוויר מעל לאיזה כביש לא ברור. במרכז החדר מחייך מן הקיר נער שחור, כֶּרֶט שמוט על מצחו, עמידתו מרושלת. המסר של התמונה: העין הקורצת של הבחורון, שם פס. עמנואל אוהב את המסר ואת הנער ואת העתיד. הקריצה, במקרה שלו, תהיה קלה לביצוע. ממילא אין לו הרבה דאגות.

ברפת יודעים שהשניים האלה הם פועלים חרוצים ותאבי־ידע. שרון, 11 שנים רפתנית במשק, זוכרת סוג מסירות כזה אצל עובדים אחרים במקום אחר, דרום־אפריקה, משם עלתה. עמנואל פוגש ברפת

(המשך בעמוד 41)

התיירים המנוסים יודעים:

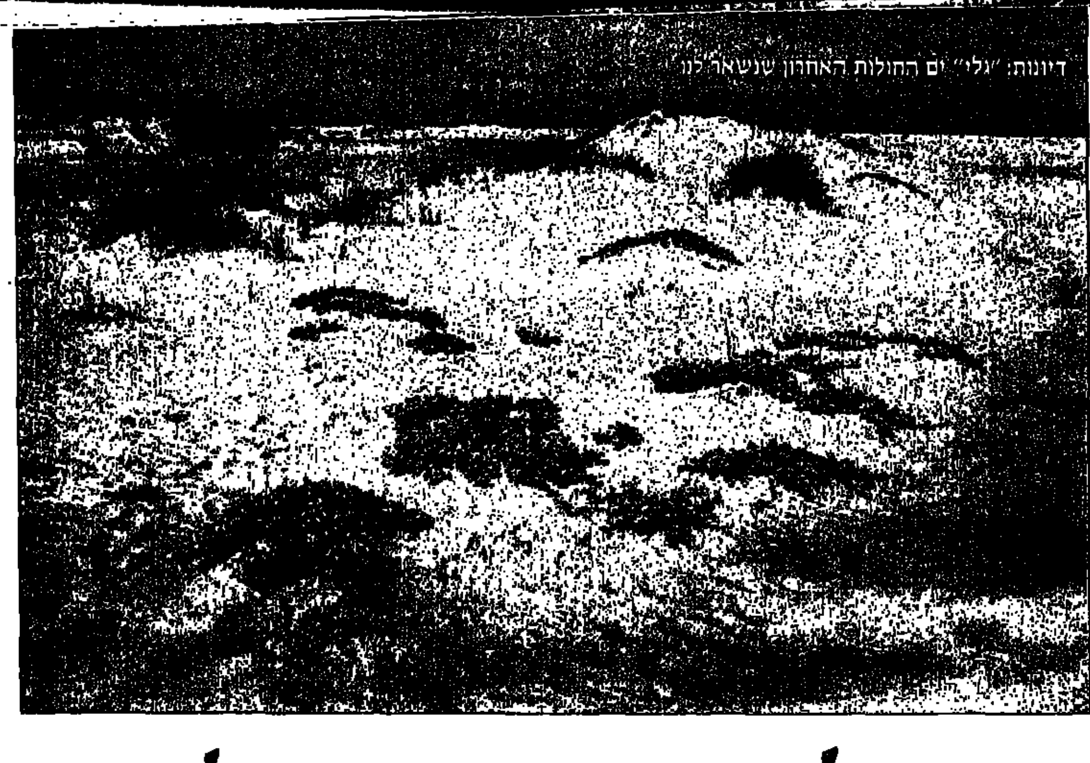
לפני העונה - לאירופה.

השיגרה, השיגרה.
אז יוצאים לחופשה, לנסיעה, לאירופה.
אם כבר יוצאים, אז למה תמיד באמצע העונה? שיגרה! השנה כדאי לצאת לפני העונה.
התיירים המנוסים כבר יודעים, שאירופה מסבירה פנים, דווקא לפני העונה.

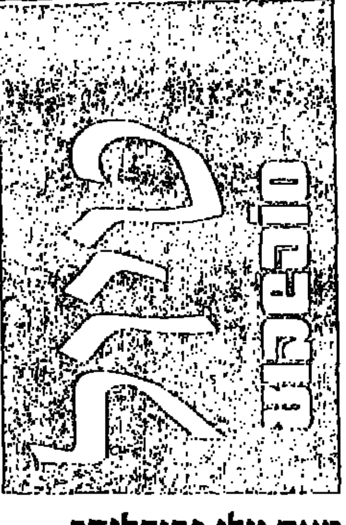
לפני העונה, הצרפתים בפאריס, האנגלים בלונדון והאיטלקים ברומא.
מקומות הבילוי פתוחים, הצבעונים פורחים והמחירים נמוכים.
לפני העונה, אירופה פשוט קורצת לך.

פנה עוד היום אל סוכן הנסיעות שלך.

EL AL אל על

דיונות: "גלי" ים החולות האחרון שנשאר לנו

מאת נילי פרידלנדר
צילמה: שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

21. אל האגמים, החול והמים

יש לנו שני סוגים של חופים לאורך הים התיכון. יש חופי רחצה מוסדרים מכוסים בטון, מרצפות, שלטי פרסומת וגדרות, ויש חופים טבעיים נפלאים עם מפרצים, קניונים של כורכר ודיונות רכות של חול זהוב ונקי.

הצרה היא שהחופים הטבעיים, כמו חוף קיסריה עם הקשתות של אמת־המים העתיקה, מוזנחים ושקועים עמוק בזבל. אין אליהם דרכי גישה, ואי־אפשר להנות מהם כמו שצריך בעונת רחצה ארוכה כשלנו, ממאי עד ספטמבר.

הפעם מטיילים לחוף אחד במרכז הארץ שהוא גם חוף טבעי יפהפה, וגם מטופח ומסודר. חוף ניצנים בין אשדוד לאשקלון. אחרי שהיכרנו את חופי סיני ואת התענוג של השהייה בחולות נקיים ובסוכות דקלים, זה החוף שמזכיר את התענוג שהיה שם. השנה, לאחר הגשמים הגדולים, יש כאן עוד תופעת טבע יפהפיה: אגמים של מי תהום בחולות ליד החוף. בחופי האגמים אפשר לבלות במנוחה ובשלווה, לא רחוק מכביש ראשי.

הסיפור של פיתוח חוף ניצנים הוא סיפור שראוי לשמש דוגמה לחופי רחצה רבים בארץ, מנוה־ים בחוף הכרמל ועד חוף זיקים שדרומית מאשקלון.

כאן נעשה הפיתות בעדינות ובטוב טעם. קודם ניקו את החוף ושמו בו סוכות מחומרים טבעיים. המחלקה לפיתוח קרקע בקרן קיימת לישראל לקחה על עצמה לשקם את הדקלים שצמחו בחולות, ורבים מהם נירמסו ע"י חיילים שנהגו כאן בנגמ"שים. ההמצאה המרתקת ביותר היתה שיקום מחצבות הכורכר. במקביל לקו החוף היו מחצבות שבמשך שנים כרו מהן חול וכורכר לבניין הארץ. כאשר הגיעו אל מי התהום, נפסקה הכרייה. הרעיון של אנשי הקק"ל היה להעמיק את הכרייה כדי ליצור אגמים של מי תהום.

הנה התוצאה: אגמים טבעיים בחוף הים, בין החולות הזהובים והרצועות הירוקות של הסוף והקנה. במי האגם יש דגים, ולפעמים שוחים בו עופות־מים. וההברקה הכי גדולה: ההחזקה והטיפוח הקבוע של החוף נמסרו לידי תושבי המקום, חברי קיבוץ ניצנים, שהמשיכו לפתח את החוף באותו סגנון של ענווה בפני הטבע ושמירה על ניקיון, על יופי ועל נותיות. כך למשל סומן מגרש החנייה באבני כורכר מהמקום ולא בעמודי מתכת.

למרות האפשרות לעשות רווחים קלים, ומהר, סירבו חברי קיבוץ ניצנים להתכיר שטחים לשלטי פרסומת.

מרתבי החולות, גבעות החול עם הדקלים והאגמים ביניהם, מאפשרים לכל זוג או משפחה למצוא כאן פינה פרטית לבלות בה יום.

את התשלום למכונית גובים בכניסה למגרש החנייה. יש בו שירותים, ובקצהו הדרומי יש מקומות מיוחדים לצליית בשרים ודגים.

● **אל חוף ניצנים:**

מתל־אביב: נוסעים דרומה בכביש המהיר לאשדוד. במחלף אשדוד פונים שמאלה, מזרחה, ומיד ימינה דרומה לכיוון אשקלון. נוסעים כ־13 ק"מ ופונים ימינה, מערבה לפי השלט: "כפר הנוער ניצנים". נוסעים שלושה ק"מ, ישר, לכיוון הים. אחרי כשני ק"מ יש מימין דרכי עפר לאגמים ולחולות, וכשממשיכים ישר מגיעים לחוף.

מירושלים: יורדים בכביש המהיר לכיוון תל־אביב, ובמחלף לטרון נוסעים לכיוון אשקלון. לפני אשקלון, אחרי כפר (אבא הלל) סילבר, פונים ימינה, צפונה, ונוסעים שישה וחצי ק"מ עד הפנייה שמאלה, מערבה לכפר הנוער ניצנים. נוסעים ישר עד החוף, ולפניו, לאגמים שבים החולות, בין אשדוד לניצנים.

● **מבט לעתיד:**

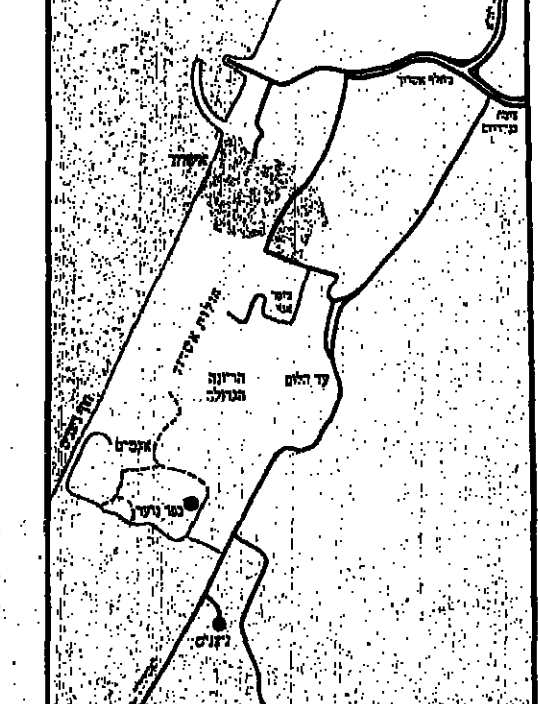
בין ניצנים לאשדוד עדיין נותר ים החולות האחרון של הארץ. שטח טבעי ופתוח שאורכו כארבעה וחצי ק"מ והוא עשוי לשמש כשטח נופש נפלא במרכז הארץ. בחורף אפשר לבלות פה ליד האגמים, לטייל ולהתגלגל בחולות בשמש חורפית ולראות עופות מים נודדים. כך גם באביב ובסתיו. בקיץ יש כאן ים נפלא ולא מזוהם, חולות נודדים ותופים נירחקים שלא חייבים להצטופף בהם.

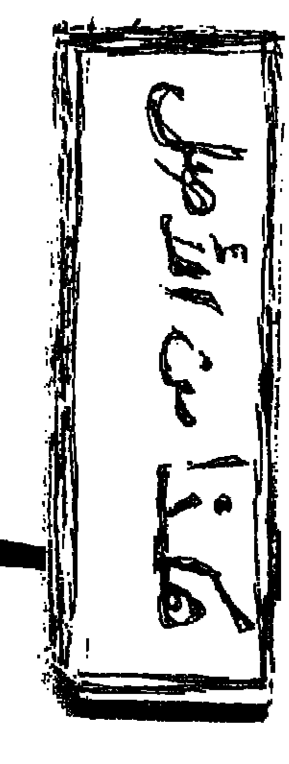
הצירוף של הדיונות הגדולות והנקיות מדרום לאשדוד וחוף ניצנים, חייב לעניין מיד את משרד התיירות ומשרד הפנים – לפני שייקבעו עובדות חדשות בשטח. פיתוח נכון של האיזור, כמו שנעשה בחוף ניצנים, יכול להביא לכאן את נופשים ממרכז הארץ שמצטופפים סביב הכנרת, אגם מי השתיה של המדינה. יהיה בכך להקל על הלחץ בכבישים בחגים ופחות תאונות ואובדן חיי אדם – כשמשלימים סוף־סוף, כבר שנה, את הרחבת כביש אשדוד־אשקלון.

אגמים של מי תהום בחוף ניצנים

התופעה האנושית המרתקת ביותר היא מנהיגות

דן טולקובסקי: "אני לומד כל הזמן, אחרת לא הייתי יכול לעשות את עבודתי כראוי"

אני אף פעם לא עוסק בעבר. יש לי סנטימנטים עמוקים מאוד לאנשים או דברים מהעבר, לחיל האוויר וכדומה, ולפעמים נעים לשתות כוסית ולדבר על זה, אבל אני עושה זאת לעתים רחוקות. לא מתרפק על העבר. אני מוצא שההווה מרתק והעתיד מעניין – ואין זמן ועניין לעסוק בעבר. זה חסר תכלית. ואני כבר 20 שנה נרדף על־ידי הרגשה של קוצר החיים. צריך להספיק. הדלק שמניע אותי זה ההיצמדות לנושא שאני עוסק בו, ועד היום היה לי המזל לעסוק בנושאים שעניינו אותי. בבית אני לא מתנתק מהעבודה: אני מאוד מעורב בדברים שאני עושה, ויש דברים שאפשר לחשוב עליהם בלילות בכה יותר באמבטיה חמה...

מתל־אביב ברחנו לבית בצהלה ב־1953. בעוד כשנה אנחנו חוזרים לדירה בתל־אביב. עכשיו, כשהילדים עזבו, הבית גדול מדי. מדי פעם אני נהנה לעבור בתל־אביב, לנסוע לאורך הטיילת בקיץ ולראות אנשים יושבים על הכסאות, מטיילים על החוף, או בימו המשותרת, ובשבת, במוזיאון, רואים המון אנשים צעירים וזה נעים. אבל כעיר, תל־אביב לא שונה מהמון ערים אחרות בעולם.

הייתי מאוד רוצה לגור בירושלים, אבל לא הייתי יודע איך להתפרנס שם. זו עיר קסומה. האמת היא שאני נהנה לגור בצהלה. בקיץ המרפסת היא חלק מהבית. אנחנו מבלים בה הרבה זמן. היא קרירה. ובשבת אני אוהב לעבוד קצת בגינה, אוהב את המגע הבלתי־אמצעי עם הירק. ויש הרבה ציפורים. אני לא צפר, אבל יש כאן תופעה מעניינת. מגיעות לכאן ציפורים שממעטים לראותן במקומות אחרים. ויש פרחים ועצי פרי, שלושה עצי ולנסיה, תפוז וושינגטון ולימון, שני עצי סנטהרוזה שמניבים פרי נהדר, ועץ מישמש [illegible]. כשבאנו, היה כאן שומם.

הדברים שבאמת חשובים לי זה המשפחה ולעסוק בדברים שמעניינים אותי. לא הייתי אבא משוגע ואני לא סבא משוגע. ניסיתי לעזור לילדים ללמוד להתמודד ולהתגבר על בעיות בחיים, להקנות להם תחושה של גב, לעודד כל אחד מהם להפיק את המרב מהפוטנציאל שהטבע נתן להם. במשך כל השנים, פרט למקרים יוצאים מן הכלל, לא יצאנו ביום שישי בערב עד שהילדים גדלו והתחילו לצאת לבילויים שלהם. אנחנו לא טיפוסים שיוצאים למסיבות, נשפים ודברים כאלה. שנינו מאוד אוהבים את הבית. בשבילי, מילוי זה לפגוש אנשים מעניינים בתחום שאני מתעניין בו או אנשים שהם מומחים בשטח שלהם. מצויינות אצל אנשים מרשימה אותי מאוד. אני אוהב לראות בעלי מקצוע טובים בזמן עבודתם.

בערב לעתים קרובות אני עובר על מסמכים

"אני לא מתרפק על העבר. אני מוצא שההווה מרתק והעתיד מעניין – ואין זמן ועניין לעסוק בעבר. זה חסר תכלית"

שטח פרטי

דן טולקובסקי

איש עסקים

נולד בתל־אביב, 1921, למד בגימנסיה הרצליה, בוגר אימפריאל קולג' בלונדון (הנדסת מכונות), שנתיים עבד כמהנדס, 4 שנים שירת כטייס בחיל האוויר הבריטי. ב־1947 הצטרף למערכת הבטחון. היה מפקד חיל האוויר מ־1953 עד 1958, שנים רבות ניהל את "דיסקונט השקעות" והיום הוא בעליה של "אתינה", קרן־הון־סיכון, יחד עם בנו ושותפים אמריקנים. נשוי, אב לשלושה ילדים (שניים נשואים) וסב לחמישה נכדים. גר עם אשתו, מרים, בצהלה.

ומדי פעם מציץ בעין אחת אל הטלוויזיה. את החדשות אני רואה רק אם הן מעניינות אותי. לעתים רחוקות אני מתיישב במודע לצפות בתוכנית. זה קורה כשיש במקרה סרט טוב ואני מחליט שאני רוצה לראות אותו יחד עם אשתי [illegible] סרט אנגלי עם המון דקויות. לא מכבר קראתי ב"אקונומיסט" סקר על אנגליה שנכתב על־ידי עיתונאי אמריקני. הוא כותב שהאמריקנים הם יוצאים מגדר הרגיל בתאור מצבים ואירועים בנשיים גדולים, אבל אין כמו האנגלים לתיאור הגוונים והדקויות – לטוב ולרע, ואני מסכים איתו. הדבר נכון גם לגבי תיאטרון אנגלי.

[illegible] לפעמים לא הולכים שלושה חודשים, ואחר־כך באה תקופה שהולכים לעתים קרובות. אני אוהב סרטים טובים. הסרטים מתוחכמים. בזמן האחרון ראינו את "מונה לזה", "חנה ואחיותיה" (לא השתגעתי ממנו), "אהבה במיתנצה" מאת אסטטון, אבל גם ממנו לא השתגעתי האמנם. כמובן, את "שואה" אני חושב שכל יהודי צריך לראות את הסרט הזה, כל נער ונערה ישראלים. כל אחד [illegible] הרגיל.

"מצויינות אצל אנשים מרשימה אותי מאוד, אני אוהב לראות בעלי מקצוע טובים בזמן עבודתם"

הרבה [illegible] מהר בסרט הזה זו ההכרה כמה שאותם נהמנות שעסקו בהשמדה כאו כמו פס ייצור, והמטרה היתה לייעל אותו עד כמה שאפשר.

בטלוויזיה היו מעט מאוד תוכניות שהשתדלתי שלא להחמיץ. אחת מהן היתה "יס מיניסטר", ואחריה "יס פריים מיניסטר", תוכניות מאוד אנגליות. האמריקנים לא היו מסוגלים להוציא דבר כזה. אבל לא קרה [illegible] שבאתי במיוחד הביתה כדי לראות את זה.

מה שמבהיל אותי לחלוטין אצלנו זה [illegible] לעצמי תולני מצבים, כמו [illegible] בטלוויזיה [illegible] [illegible] עצמם [illegible] עושים בחן [illegible] [illegible]

באיזה מבצע צבאי מן העבר היית רוצה להשתתף? ווטרלו.
איזו דמות בהסטוריה הצבאית אתה מעריך במיוחד? רומל, ווליגנטון.
איזו אישיות בת־זמננו אתה מעריך במיוחד? צ'רצ'יל, פרט לעובדה שהיה כמעט אדיש לגורל היהודים בשואה.
ממי אתה סולד? מאנשים המתיימרים להיות המבוע של המוסר האנושי.
ממה אתה מאוכזב? מהמריבות המתמידות במישור הפוליטי, המפלגתי. אני יודע שזה אופייה של דמוקרטיה, אבל אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו את ה"תענוג" הזה.
במי אתה מתקנא? למדתי מזמן שאין מה להתקנא. לכל אדם יש צרות משלו.
על מי אתה מרחם? על אנשים שאינם יכולים להתמודד עם החיים בגלל מחלה.
את מי אתה מכבד? אנשים שעושים את עבודתם בצורה מצויינת, ואנשים אמיצים – במובן הרחב של המלה.
מי השונאים שלך? החיים אינם מירוץ של פופולריות. יש אנשים שלא אוהבים אותי.
את ידו של מי אינך מוכן ללחוץ? ידם של אנשים שלדעתי פוגעים בקיומנו המשך בארץ.
מה עוזר לך להתרכז? להסתכל בשמים.
מה מביך אותך? כשאני עושה שטות.
ממה אתה סולד? מדמגוגיה.
מה מעצבן אותך? אנשים שמבזבזים את זמני, או כשאני מבזבז את זמני בגלל תכנון לא נכון. ואנשים שמדברים אל הזולת בזלזול.
מה מרגיז אותך? כשאני ממתין בחנות או משרד, והפקידה ממשיכה לשוחח בטלפון עם אמה או חברתה.
בחברת איזה אנשים אתה מרגיש נוח? אנשים שיש להם משהו מעניין לומר. זה מדרבן את המחשבה שלי.
איזה אנשים מעצבנים אותך? ראוותנים ומתנשאים. בעיקר אלה המתנשאים על סמך חשיבות הבוסים שלהם או קרוביהם. מזכירות מתנשאות מורידות אותי שאולה.
איך אתה מפנק את עצמך? כשאני חוזר הביתה, חורף וקיץ, אני נכנס לאמבטיה חמה.
מה המאכל החביב עליך? אוכל בלקני. מסעדה יוונית טובה זה בעיני שיא.
מה אתה שונא לאכול? שום.
באיזה ספורט אתה עוסק? כבר 30 שנה אני מתעמל מדי בוקר, ובקיץ, פעם בשבוע, שוחה בבריכה.
על מה קשה לך לסלוח? על חתירה תחת הקיום המשך שלנו בארץ.
מה ישראלי בעיניך? תושיה מקצועית ואישית.
מה אתה שונא בארץ? את אי הפירגון וחוסר תשומת הלב למימד האנושי.
מי היו גיבורי ילדותך? הטייסים המצטיינים במלחמת העולם הראשונה.
אתה אדם חזק? לא יודע. אני ודאי לא אדם חלש.

"כבר 20 שנה אני נרדף על־ידי הרגשה של קוצר החיים. צריך להספיק. הדלק שמניע אותי זה ההיצמדות לנושא שאני עוסק בו, ועד היום היה לי המזל לעסוק בנושאים שעניינו אותי"

היה טוב ונחמד אילו יכולתי לקרוא את כל הרומנים שאשתי קוראת וממליצה לי עליהם, אבל אין לי זמן. יש ערמה של ספרים, ירחונים ושבועונים מקצועיים ומסמכים שאני צריך לקרוא. אני לומד כל הזמן, אחרת לא הייתי יכול לעשות את עבודתי כראוי. כשאני נוסע לחו"ל, אני לוקח לטיסה ספר שלא קשור בעבודה. על המדף מונחים [illegible] ספרים. האחרון שקראתי הוא הביוגרפיה של [illegible] ברסט, צייר שמאוד מעניין אותי, [illegible] טוב במיוחד, אבל מעניין. לפעמים הולך אני וקונה ספר סתם שנראה לי מעניין במיוחד.

[illegible] שאני רוצה לקרוא ולא [illegible] שהייתי רוצה לבקר ולא ביקרתי בהם, אבל זה לא מדריך את שנתי. אין דבר שלא עסקתי בו ואני רואה אותו כהפסד של חיי. יש לנו מעט חופשות שאינן קשורות בעבודתי. בדרך־כלל חוטפים כמה ימים תוך־כדי נסיעת עבודה. בשבילנו, חופשה יפה היא חופשה במקומות שקטים, עם נוף יפה. האנשים מסקרנים אותי. ההור המקומי, מוזיאונים ונוף שאני לא מכיר. אבל גם נופים מוכרים מרגשים אותי. בכל פעם שאני נוסע לירושלים בכביש המהיר, קטע [illegible] לפני שער הגיא – כשפתאום נפתח לפניך המראה של הגבעות המיוערות – בכל פעם אני חש את הקסם מחדש.

המוסר האנושי בארץ. אלה הם אנשים שאם את מעוררת אותם באמצע הלילה, הם מסוגלים לתת חוות־דעת על כל נושא שבעולם. בין אם הם מבינים בזה ובין אם לאו, הם לובשים איצטלת מומחה ומדברים כאילו הם מבינים בזה יותר מהאדם ברחוב.

אני לא מבין גדול בציור. אני אוהב ציור מבלי להבין. אוהב את התמונות שיש לנו בבית, למשל את פימה ואת לאה ניקל, את קסוס ואת שטיינהארט. יש לנו הדפס שלו, והלוואי שהיה לי משהו מקורי. מאוד אוהב את המיסטיקה של מוקדי. מיסטיקה תופסת אותי בציור ולכן אני אוהב את הציירים הספרדיים. אבל האמן החביב עלי ביותר הוא טרנר, שבציוריו אני מוצא את תמצית השמש, האור.

יצירות אמנות גדולות הן לאו־דווקא פרי עמלם של אנשים שכבני־אדם הם יוצאים מגדר הרגיל. התופעה האנושית שהיא פרשת המים בין הקוף והאדם – מותר האדם – היא כושר המנהיגות. אין דבר ייחודי יותר מכושר המנהיגות, ובעיני נושא המנהיגות הוא נושא מרתק ביותר. היות שגילויי המנהיגות המיוחדים ביותר, לטוב ולרע, היו בשדה הקרב, הרי שהאפופאות האנושיות המרתקות ביותר בעיני נוגעות להסטוריה הצבאית. אחד הספרים הנפלאים ביותר לדעתי הוא ספרו של קסנופון, "אנבסיס", האפופאה על עשרת אלפים חיילים יווניים שמצאו עצמם במבואות פרס והיו צריכים להגיע חזרה ליוון. אחד הסרטים המעניינים ביותר שראיתי בימי חיי, כולו על מנהיגות, נקרא "הספינה", סרט גרמני, לצערי, העוסק בחיי צוותי צוללות במלחמת העולם.

ראיינה: נורית ברצקי
צלום: שמואל רחמני

משהו

מוסף לקריירה: לא חשוב מה אתה עושה – העיקר שכמות הניירת שאתה משגר תהיה פי שניים מזו שאתה מקבל.

הרגשת בית

בעידן האלקטרון והסילון רומא אינה כל־כך רחוקה מישראל. לא חולף שבוע בלי שאפגוש חבר מהארץ. קלטות וידיאו שומרות אותי בתמונה אפילו בכל הנוגע לשידורי הטלוויזיה. את החיקויים של אסנת וישינסקי ראיתי בבוקר שלמחרת (ואיך מֶגי פאר לא הבין שכאשר כפילת ליידי די. אמרה "אני פשוטה מדי לנסיך האמיתי", היא לא התכוונה לתיאור אופייה, אלא להבדלי מעמדות שלא דהו באותו מקום שאנחנו שואפים ללמוד ממנו דמוקרטיה)

ויש גם רשת ב'. אוה, רשת ב'. רק שלא תפסיקו לשדר בגליכם הקצרים. ככה אני שומע חדשות כל שעה, ויודע איזו עיר עברית המערך לא צריך יותר היום. ב"מאחורי הכותרות" אני שומע קולות של חברים, ואין לכם מושג איזה כיף זה לשמוע את מושיק טימור בשידור ישיר מהמימונה, כשמהחלון נשקפות חזיתות רנסאנס מטונפות מריזל. ואף להיפך. צריך גם מנת שינאה וגסות כדי שלא אשכח את הרוח הישראלית, ובשביל זה יש לי את גבי גזית ושלום קיטל כבוקר.

ויש עיתונים. בדואר הם מגיעים באיחור, אבל המאפיה כבר פועלת למעני לא רע, ואני מקבל את עתוני היום הטריים בכל פעם שאני רוצה. ויש מכתבים מבורכים. וטלפונים. ונכבדינו מגיעים. פעמיים תוך שישה חודשים כבר לחצתי כאן בנימוס את ידו של שמעון פרס, מה שלא עשיתי מעולם בארץ. הספרים החדשים מגיעים עם צאתם, וגם את "פלאטון" ראיתי יחד איתכם (סרט זבל, לזוקקים לצידוק לתבוסה הנוראה והבלתי־נסלחת בוייטנאם).

מזג האוויר כאן דומה לזה של הארץ, צומחים כאן ברושים וזיתים, אורנים ואלונים, לא לגמרי זרים לי, אפילו אקליפטוסים, למרבה הפליאה, ויום שישי במושבה הישראלית ברומא נראה בדיוק כמו יום שישי ברמת השרון. ישראלים יושבים סביב כיבוד קל עצום, וגורסים את המצב בפוד־פרוססור.

אבל עם כל זה, אני מרגיש גלות. הרגשה נאחס. שום דבר לא שלי. חסר הייחוד המיוחד שמבדיל את ארצי משאר ארצות.

והנה יום אחד עברתי ברחובות, וראיתי שהם מכוסים בפוסטרים של לינדסי קמפ. משהו צבט בלב. פתאום הרגשתי לגמרי בארץ.

פינת השלולית

נשיקה. פוף. הוא נהפך לנסיך. והם נחו עתה זה בזרועות זו, עייפים אך מבסוטים מאוד, על שפת שלוליתם.

"הנסיכה מווינדזור הורישה אוסף תכשיטים ענק, ומה היא בסך הכל? גרושה", אמרה כלאט הנסיכה. "היתה לה קופסת זהב שעליה מפת אירופה ויהלומים מציינים את המקומות שבהם היא והנסיך נפגשו. אני רוצה אחת כזו גם לנו".

"זה בטח עולה המון", אמר הנסיך החדש בטון שנראה לו עוקצני.

"אני גם צריכה 12 פרוות חדשות. ליידי די, הגננת, מחליפה פרוות כמו נעלים".

"נעליים?", שאל הנסיך, וקרב אט־אט בחזרה לשלולית.

"כן. כמה ימים יש בשנה? כמה זה כפול שלוש, בוקר צהרים וערב? נסיך, אתה טוב בחשבון".

אבל הנסיך היה כבר קרוב לשלולית, וקפיץ – צלל פנימה בחזרה.

יש צפרדעים שחולמים על נסיכה, אבל לא יודעים כמה הרבה היא צריכה. לא כל אחת רוצה צריכה כסף, כמו במקרה שלפנינו, אבל כל אחת מהן צריכה הרבה. אין לך לתת – עזוב, תישאר בשלולית.

על הטעם האיטלקי

אחת החידות הגדולות של האנושות, יותר מאשר מדוע פיקששנו את הסל האחרון, היא חידת הטעם האיטלקי.

יש לי כאן משפט פתיחה איכשהו, אבל אין אני יורע איך להמשיך. זו הבעייה עם הטעם האיטלקי. שאתה לא מבין שום דבר, ולא יודע איך להסביר אותו. האיטלקים עושים דברים יפים. אין שום עם שעושה דברים יפים כמו האיטלקים. בסדר, מה אמרנו כאן ומה הסברנו כאן? מצבנו רע מאוד. איזה מין ריווח זה לארץ אחרי כל־כך הרבה זמן באיטליה?

אלא שכאשר אתה נמצא באיטליה אתה לומר עוד דבר אחד: שהאיטלקים עושים, באותה התלהבות, גם המון דברים מכוערים.

משפט לא נכון, כמובן. אתה חושב שזה מכוער משום שזהו ראי במסגרת מסולסלת עשוייה שברי זכוכית כחולה ולבנה, או נברשת ועלעלים לה מפת נחושת וגם פרחים רבים ממתכת מוזהבת. הא, אתה אומר לעצמך על סמך החינוך המשובח שקיבלת, הא, איזה קיטש. ואפך נוסק כלפי שמי רבא. כי הרי אנין טעם אתה. כן? בטוח?

אתה מפסיק להיות כל־כך בטוח בזה כשאתה נכנס לבית שפשוט מכריע אותך ארצה מעוצמת יופיו השקט, ופתאום אתה רואה שם ראי דומה או נברשת דומה או משהו אחר שאפילו לא חלמת עליו. הבטחון העצמי שלך בטעמך מתערער ללא אפשרות שיפוץ. ואז אתה מרגיש שאולי אתה צריך ללמוד להעריך קיטש. שוב טעות. כי אם אתה תקנה קיטש, הוא באמת יהיה קיטש.

כאמור, אין לנו אפשרות להבין או לכתוב מדריך קצר לתייר, אלא לחקות בזהירות ובחשש, בצעדים זהירים, את מה שאצלם לא צריך לימוד. כלל אחד יש בטעם האיטלקי: אם אתה יודע מה יפה – גם מה שמכוער הוא יפה. לא צריך להיבהל משום דבר.

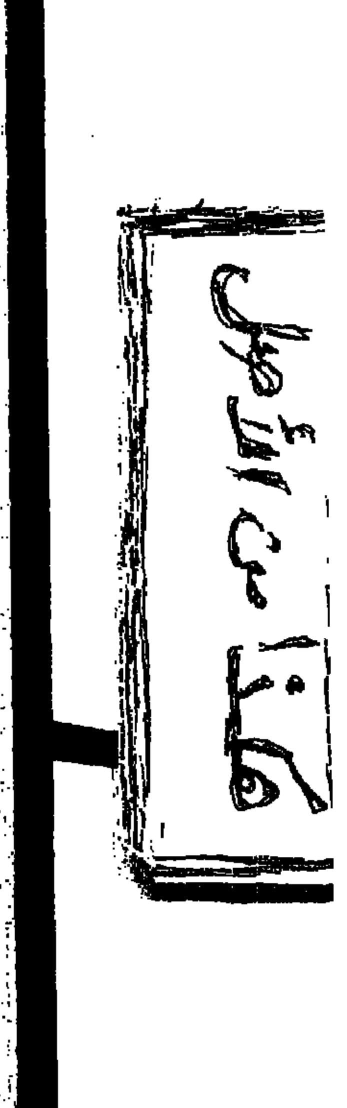
אם אתה לא איטלקי, אין לכלל הזה שום ערך לגביך; אתה נידון לחיות לפי קודים רודניים, בבהלה מתמדת, בתוך מערכת העדפות ודחיות קשוחה. כך לא תפשל, אבל גם לא תגיע אף פעם לרמה של האיטלקים.

מאיר עוזיאל

פתית ורזיה

לשומרי משקל

תלמה

משיח עכשיו

(המשך מעמוד 13)

עלונים, עתונים – הכל הולך. כשזה התחיל היו כמה זקני חב"ד שהרימו גבה. היום אף אחד לא אומר כלום. עם ההצלחה אין מתווכחים. ובכושר התקשורתי העצום הזה יש המון כוח. עם הזמן נוצרה אשליה שלמרות הרבי סרים יותר חסידים מאשר למרות כל ארמו"ר אחר. זה לא נכון. לרבי משה טיילבאום, האדמו"ר מסאטמר, יש הרבה יותר חסידים. גם לרבי מגור יש אוהדים רבים יותר. אבל את הרבי מלובביץ' שומעים יותר.

במערכת התקשורתית הזו יש דבר מוזר אחד: אגרות הרבי. חמש פעמים בשנה, לפעמים יותר, מפרסם הרבי בכל העתונים בארץ איגרת פרושה על כ־60 אינץ'. ההוצאות בעבור אגרות אלה מתקרבות לשלוש מאות אלף דולר בשנה, הן כתובות בשפה מיושנת, לא ברורה, ולמען האמת החלק המכריע של קוראי העתונות החילונית אינו מבין אותן. בשקט־בשקט מוכנים חלק ממקורבי חב"ד (ואת החסידים עצמם אין טעם אפילו לשאול) לספר שבחצר בברוקלין ניסו כבר לרמוז לרבי שאולי כדאי לו לוותר על האגרות, אבל הוא סירב.

הרבי מלובביץ', בעקביות, אינו פועל לפי קווים המוסכמים על הזרמים החרדיים כולם. לאורך כל ההיסטוריה שלו נשמעה התנגדות לפעולותיו, בחלקה קולנית יותר ובחלקה פחות. הוא לא השתלב, למשל, בזרם "החינוך העצמאי" של אגודת ישראל והעדיף, במקום זאת, לצרף את חסידיו לזרם הממלכתי־דתי. הוא מתנגד נמרץ לדרך הטיפול של המפלגות הדתיות בשאלת "מיהו יהודי" (ראה מסגרת) וטוען שהן "מכרו" את החוק תמורת שורת חוקים חשובים פחות, כמו "חוק הארכיאולוגיה", "חוק ניתוחי המתים" ואחרים.

"הם (המפלגות הדתיות) אף פעם לא יעבירו את החוק הזה", אומר ברקה וולף על "מיהו יהודי" במרירות לא מוסתרת, "יותר מדי כסף הם מקבלים בזכות זה שהוא לא עובר". יש לרבי נטייה לומר מה שהוא חושב בקול גדול. יש מי שהקול הזה צורם את אוזניהם. "מה הוא מתערב", כועס שולזינגר, "יושב יהודי באמריקה ואומר לנו משם מה אנחנו צריכים לעשות כאן". ברקה וולף, דובר חב"ד, לא מבין מה כאן לא בסדר: "אכפת לו", הוא אומר, "זה חשוב לו, והוא אומר מה שחשוב לו. למה לכל גוי מותר להגיד מה שבא לו על עתיד המדינה – ולרבי מלובביץ' אסור"? כיום יש קואליציה זהירה בין חב"ד לחסידי גור שממולה יש קו מאוחר של הליטאים וחסידי סאטמר.

הצהרות הרבי מלובביץ' אינן מתמקדות רק לתחומים דתיים. נועם הליכותיו, החום והאהבה שקורנים ממנו, מטשטשים איכשהו את הקיצוניות הכמעט־מפחידה של חלק מדבריו. הרבי תמך בכיבוש דמשק בעת מלחמת יום הכיפורים, התנגד להסכמי קמפ־דייוויד, תמך בכניסה למערב ביירות בעת מלחמת שלום־הגליל במלים: "אני קורא לאותם שניים־שלושה אנשי צבא להפסיק את התערבותם הבלתי־נסבלת של פוליטיקאים מוגי לב". (6.7.82). הוא גם מתנגד קנאי להחזרת שטחים בכל מקום ובכל תנאי.

מצד שני, הרבי יודע גם מתי לשתוק. לאחר פרסום מכתב הרב שך נגדו בו הוצג הרבי כגורם משחית ומסוכן ביהדות, ציפה כל העולם החרדי לתגובתו בנשימה עצורה. היא לא באה. "העובדה שלא הגבנו הזיקה לנו, אבל זה מה שהרבי החליט", אומר וולף.

חסידי חב"ד יודעים להיות די מיליטאנטיים כשמרגיזים אותם. "בזמן שהייתי איתם בעימות (על רקע שאלת 'מיהו יהודי') הלכתי לחתונת אחד מילדיו של הרב יעקב מזרחי והם זרקו עלי אורז והעליבו אותי", מספר ח"כ ה"אגודה" לשעבר, שלמה לורינץ. אבל בפרשת שך – כלום. אפילו לא ציוץ. כשפורסם הנוסח המלא של המכתב גם בעיתון "דער איד", בטאון חסידות סאטמר, הגיע המתח לשיאו. הרבי מלובביץ' המשיך לשתוק, והרעש דעך הרעש במהירות רבה יותר מן המצופה. אגב, מי שבכל זאת רוצה לדעת מה חושב הרבי על המנהיג השני בחשיבותו ביהדות (או הראשון בחשיבותו, תלוי באיזה ישיבה אתה), צריך ללכת חמש שנים לאחור. ביוני 82' אמר הרבי מלובביץ' על הרב שך: "יהודי המוקף בקבוצות של חנפנים, ליצנים, מרכרי לשון הרע ושקרנים – נהפך להיות מקור של שנאת ישראל רחמנא לצלן".

מה שמרשים ברבי, היום, הוא הרבי. אחרי הכל, לאיש מלאו לפני כשלושה שבועות 85 שנים, אך קצב העבודה שלו לא ירד. גם לא המרץ. בהתוועדויות המפורסמות של חסידי חב"ד, הוא נואם בפניהם במשך שעות, מצטט מהמקורות, מרש"י, מהרמב"ם, הכל מהזכרון. על שולחן העץ הארוך שלפניו אין אפילו פיסת נייר. מדי פעם הוא מפסיק את ההרצאה ופורץ בשירה יחד עם החסידים. מוחא כפיים במרץ. בהפסקות השירה הללו יושבים בקהל "הזוכרים", קבוצת חסידים שתפקידם לשנן את דברי הרבי, ומחלקים ביניהם את דבריו. כל אחד זוכר קטע – ובצאת השבת הם כותבים הכל. התוועדויות מיוחדות משודרות ישירות במערכת התקשורת הבינלאומית של חב"ד לכל הקהילות בעולם, לאחרונה גם בטלוויזיה. בכל יום הוא נפגש עם עשרות אנשים וקורא מאות מכתבים, אבל להפגש איתו ביחידות כבר לא ניתן. ב־78' לקה בהתקף לב. הרב קרינסקי הביא אותו ביום שישי מקבר חותנו הביתה כשהוא קרוב מאוד למוות. שלושה קרדיולוגים הובהלו למיטתו, וקבעו שהוא חייב לנסוע לבית־החולים. הרבי סירב. בסופו של דבר הובא רופא משיקגו שטיפל בו בביתו. ביום שבת בערב הרבי הופיע להתוועדות.

יאיר לפיד

השמצות ומכות

הנושא היחידי שגורם לחסידי חב"ד כולם – כולל הרבי – לאבד את נועם ההליכות המסורתי שלהם ולהתנהג כאחוזי תזזית, הוא נושא התיקון בחוק השבות, מה שנקרא "חוק מיהו יהודי". בנושא זה הם רבים עם כולם. דתיים והילונים כאחד. בעקבות הכשלון האחרון בהעברת החוק בכנסת אמר הרבי: "הדיקטטורה במדינת ישראל על מצפון ונשמת היהודי גרועה יותר מאשר בברית־המועצות". (17.12.87). על תפקידן של המפלגות הדתיות בנושא אמר: "הם מוותרים על היהדות ועל הדת למען בצע כסף".

הויכוח שלו עם החילוניים ברור. הויכוח עם המפלגות הדתיות מסובך יותר. זו לא רק שאלה של שיטות פעולה, אלא גם של ניסוח. הרבי רוצה שהנוסח יתוקן למלים: "גיור כהלכה". אגודת ישראל וש"ס מעוניינות שהנוסח יהיה "גיור כהלכה על־פי השולחן ערוך". לאוזן החילונית אין הבדל גדול. לאוזן החרדית ההבדל מבטא שתי תפיסות עולם שונות לחלוטין.

הרבי רוצה נוסח שיכול "לעבור" בשלום אצל הציבור החילוני. חשוב לו שלחוק יהיה סיכוי אמיתי להתקבל בכנסת. לאגודת ישראל וש"ס אכפת פחות מתורת הסיכויים ויותר מן הדיוק בהלכה. לטענתם, אם תתקבל רק המלה "כהלכה", עלולים הרפורמים לטעון שגם הילכתם היא "הלכה". לטיעון רפורמי כזה יש סיכוי לעבור את בג"צ, אבל זהו סיכון קטן מאוד. זוהי פתיחות מול נוקשות. או, אולי, אמונה מול יחסי ציבור. תלוי באיזה צד אתה.

בכל מקרה, זה אחד הויכוחים המכוערים ביותר בתולדות היהדות החרדית במאה הנוכחית, כמתבטא בין היתר גם במודעות־דחוב, השמצות, קללות, תקריות אלימות וזיופים. בעצרת בנושא שהתקיימה בינואר 83' קראו המשתתפים לתיקון החוק "עפ"י השולחן ערוך". בעתון "כפר חב"ד" התפרסמה הודעת העצרת. בהשמטת המלים "עפ"י השולחן ערוך". מיד יצא העתון "המודיע" של תומכי שך בגליון מיוחד, שעל שערו נכתב בגדול "הזיוף!" – ובלילה היו מכות בבני־ברק. כך זה מתנהל. המלחמה, נדמה לפעמים, יותר חשובה לשני הצדדים מאשר הנצחון. כמה וכמה פעמים הכשילו שני הצדדים זה את זה כשהגיע הנושא לכנסת רק כדי שלא יתקבל נוסחו של האחר.

כוכב צדק

(המשך מעמוד 8)

בכל היקפה על כל פרט בשירות הציבורי", הוא קבע והוסיף שעובדי המדינה יכולים להשמיע את השגותיהם וביקורתם בתוך המסגרת, אך לא כוויכוח לעיני כל העולם.

התמונה ברורה, לא כן? כשבראש מעייניו של נשיא בית־המשפט העליון עומדות זכויות הפרט וחירויותיו, החלטתו להרחיב את אפשרויות העתירה לבג"צ היתה תמריץ לאזרח לעמוד על זכויותיו. התוצאה היא הצפה. לעומת 150 תיקים הנידונים במשך שנה בבית־המשפט העליון בארה"ב, תלויים ועומדים בבית־המשפט העליון של ישראל – נכון לעכשיו – יותר מ־3,000 (כן, שלושת אלפים!) תיקים, לא רק בג"צים. מאיר שמגר התריע בהזדמנויות חוזרות על המעמסה הזאת, כמו על העומס העצום המוטל על כלל שופטי ישראל, כאשר הקורבנות המיידיים הם בעלי הדין. העומס, הסחבת והסבל הם הסיבות העיקריות להחלטתו להקים מועצת שופטים הדנה כבר ברפורמה במבנה המערכת שעיקרה - הקמת בית־משפט נוסף לערעורים, שיקל את העומס הרובץ על בית־המשפט העליון. בג"צים ישארו בעליון, בגלל היוקרה הרבה ממנה הוא נהנה.

השופט שמגר גם שואף להפחית את העומס המוטל על בית־משפט השלום, להעביר עבירות נוספות לקטיגוריה של ברירת קנס, ולהרחיב מצד שני את סמכויותיו. מועצת השופטים גם חותרת לייעול המערכת ולמיחשובה. מאיר שמגר שאל באחת הישיבות מדוע החשבונות של חברת החשמל ממוחשבים, ואילו הפרוטוקולים של 800 אלף תיקי בית־משפט בשנה נכתבים ביד. הוא הטריח עצמו לכנסת, עשה "לובינג", ומקווה שהעניינים יזוזו.

יש למאיר שמגר יחסי עבודה תקינים עם שר המשפטים, אך הדבר לא מנע בעדו למחות נמרצות כאשר אברהם שריר ניסה להקפיא את דיוני הוועדה למינוי שופטים. למכתבו אל השר שריר בנושא זה ניתן פומבי בכל העיתונים, והשר חזר בו מהחלטתו. בפרשה זו ניתן למצוא כמה מאפיינים: זכות הציבור לדעת באה כאן על סיפוקה המלא, וגם סמכותו החוקית של איש הרשות המבצעת הועמדה שוב למבחן על־ידי הרשות השופטת. ללמדך שנשיא בית־המשפט העליון פועל על פי עקרונותיו גם כאשר הוא יוזם מכס השיפוט.

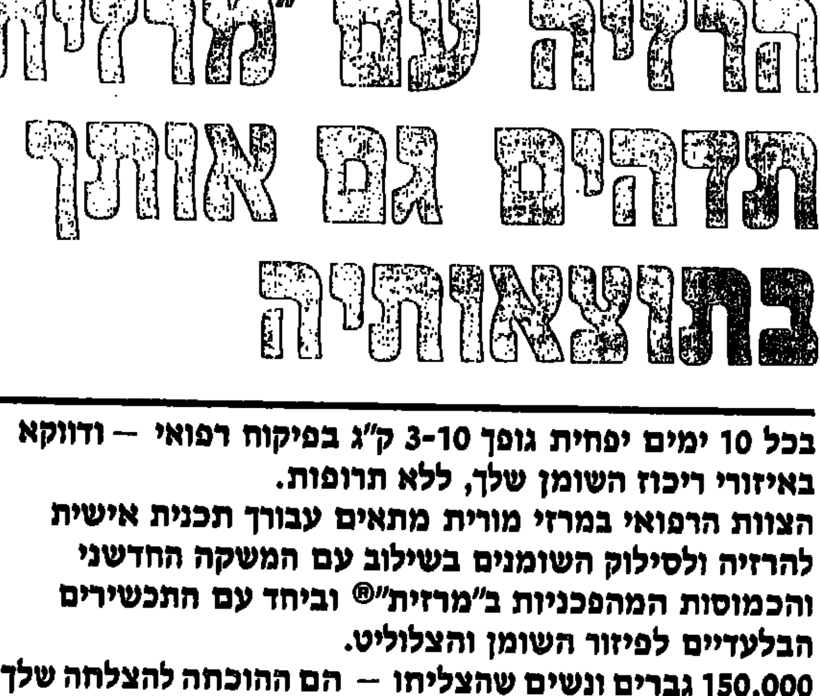
"מאיר שמגר הוא משפטן שעומד עם שתי רגליו על הקרקע. הוא אינו יושב על האולימפוס, רוצה להיות בטוח שהכל אכן מתבצע, ולכן כל כך מדקדק בקטנות", אומר אחד ממכריו הוותיקים. וכשהוא טורח היום לזרז את הקמת היכל המשפט החדש, כדי להוסיף ולשפר את תדמית מערכת המשפט, גם זה במסגרת השקפת עולמו שלפיה מדובר כאן ב"עיסקת חבילה" המורכבת גם מעריכת־דין חופשית ואמינות, עיתונות חופשית וזכויות אזרח, כשכל אלה עטופים בקליפה נאה.

כמעט עשרים שנה היה מאיר שמגר איש צבא. הוא מכיר היטב את מערכת השיפוט הצבאית כמו גם את כוחות הבטחון. יש לו ידידים רבים בין בכירי המערכות הללו, ודווקא הוא נאלץ באחרונה לשבת פעם אחר פעם, כמו בסיוט מתמשך, בדיונים שבהם מתגלות "פאשלות" אצל כוחות הבטחון. התיקים ממשיכים לעבור לפני האיש שכה טרח וכה התגאה בהשלטת שלטון החוק בצבא. עכשיו הוא רואה, שומע, קורא ופוסק, ושריר לא זע בפניו. מקורביו יכולים רק לנחש מה עובר במוחו ובליבו כשהוא יושב לדון בתיקים הללו. בימיו כפרקליט צבאי ראשי, איש מכוחות הבטחון לא העז לשקר לו.

בדברים שנשא לא מכבר בפני עורכי־הדין, אמר מאיר שמגר כי בפני השופטים ועורכי־הדין ניצבת משימה חשובה מאוד, למלא שליחות שהפקיד הציבור בידיהם, לתת לו שירות ולא להתנשא מעליו. "אין שום סיבה שאדם הבא בפני בית־המשפט, לא יתייחסו אליו בכבוד", אמר. ועוד יותר חשוב: "עלינו לקיים את דברינו. מלה – מלה. עלינו לשמש בכך דוגמה".

דברים אלה אולי יעזרו לנחש מה יעבור עליו כאשר יישב בעירעור על תיק נאפסו בימים הקרובים.

עמוס לבב

האמרגנים

מאת אבי מורגנשטרן
צילומים: שמואל רחמני

ביל גרהאם. יהודי־אמריקני. ילדות אירופית בבתי־יתומים, צל השואה. כיום אימפריית רוקנרול בינלאומית, קונצרן שמגלגל מליונים. זאב אייזיק. יליד ישראל. נעורים באוסטרליה, עסקי אמרגנות שצמחו ביבשת הדרומית והתרחבו בקצב הסילון. כיום עולה חדש. שניהם יחד — השידוך שהביא לכאן את "סנטנה". אילו צלילים מריצים אותם, לאילו פסגות הם עדיין רוצים להעפיל.

ב יום שלישי שעבר הוזמנו ביל גרהאם, זאב אייזיק וקרלוס סנטנה ללשכתו של ראש עיריית ירושלים טדי קולק. הרימו כוסית, דיברו קצת על העולם והרבה על ירושלים. טדי משקיע במקומות הנכונים. הוא לא מבזבז זמן על אנשים קטנים. הוא יודע שאם גרהאם וסנטנה יהיו מרוצים מהאירוח, יש סיכויים שלמחרת שובם לארה"ב ידווחו לכל קומונת הרוק שירושלים שווה ביקור. הכנסת־האורחים של קולק עשוייה להיתרגם לכסף. הרבה כסף.

ביל גרהאם וזאב אייזיק, שני אמרגנים יהודים. שניהם מארגנים מסעי־הופעות לגדולי אמני הרוקנרול, אבל יש ביניהם הבדלים. גרהאם הוא אחד מהאמרגנים הגדולים ביותר בעולם. אימפריה של ממש, מולטי־מיליונר החולש על קונצרן כלכלי ענק, מתגורר בסן־פרנציסקו. זאב אייזיק הוא [illegible] יהודי־אוסטרלי שעלה ארצה לפני כשישה חודשים. כסף יש לו. עכשיו הוא רוצה להביא אמני רוקנרול לארץ הקודש. ביל גראהם ולהקת "סנטנה" היו נקודת הפתיחה של הקריירה הישראלית שלו.

ביום חמישי שעבר, כמה שעות לפני הופעת הבכורה של "סנטנה" בבריכת הסולטן בירושלים, נראה אייזיק נבוך כילד קטן כשביל גרהאם אמר לו בסוויטה המפוארת שלו ב"הילטון": "אני מבטיח לך שאדבר עם האמרגנים של כל האמנים החשובים, וכולם מיד ייצרו איתך קשר. מזמן לא זכינו לקבלת־פנים נפלאה שכזו. אנדנד להם ואזיין להם את השכל עד שכולם יבואו לכאן להופעות". וכשביל גרהאם מבטיח – אייזיק יודע שהוא יקיים. "ואני אפילו לא ביקשתי ממנו", מסמיק אייזיק מהתרגשות.

כשהוא עלה לארץ לא ציפתה לו קבלת פנים ממלכתית. להפך. חטף הרבה מטעני ארס מעמיתיו האמרגנים. כשמדובר בביזנס, החוקים הם חוקי ג'ונגל. טענו כלפיו שהוא שובר את השוק בסכומים הגבוהים שהוא מציע לאמרגנים מחו"ל; שהוא לא אמין; שהשאיר צ'ק פתוח לטינה טרנר. אייזיק מחייך בכאב. "לא יודע למה התנפלו עלי. זה כאב לי מאוד. אולי זה מצביע על חשש מתחרות. אני לפעמים מרוויח ולפעמים מפסיד, אבל אף פעם לא מלכלך על אנשים. אמרו שהצעתי ל'סנטנה' סכום כסף אגדי. לכמה טוט כנראה כאב שדווקא אני הצלחתי להביא אותם. אמרו עוד הרבה שטויות, אבל אני מקווה שהציבור הישראלי מספיק חכם כדי לדעת למה להתייחס, ואיך".

זאב אייזיק בן 37. משקפי ג'ון לנון כהים, פנים של ילד תמים, בעיקר כשהוא מחייך. שליו, נינוח, לא חנוט בחליפות. נעלי "נייק" ספורטיביות ומעיל עור. כשהלך להופעה של "סנטנה" לבש חולצת טריקו ועליה ציור הלהקה, אות הזדהות.

הוא נולד בארץ, בחדרה. כשהיה בן שבע נסע עם הוריו לטיול באוסטרליה, שם התגורר דודו. ההורים החליטו להשתקע במלבורן. בעיות פרנסה בישראל. "באוסטרליה נהפכתי לאחר. כשהגענו לשם ראיתי את בני דודי אוכלים לחם ומשאירים את החלק הקשה. הייתי בשוק. אצלנו אכלו הכל, גם את ה'קשה' של הלחם. לא היתה לנו אפשרות לבחור". עם הזמן אייזיק יכול היה להרשות לעצמו לוותר על החלק הקשה של הלחם, וגם לאכול קוויאר ולשתות שמפניה.

א חרי שסיים את התיכון הלך ללמוד כלכלה ומשפטים באוניברסיטת מלבורן. מוסיקה בכלל לא עניינה אותו. "בעיקר אהבתי ספורט – וציונות", הוא אומר. בשנה החמישית ללימודיו נבחר לתפקיד יו"ר איגוד הסטודנטים באוניברסיטת מלבורן, ובין השאר היה אחראי להבאת אמני רוק להופעות באוניברסיטה. וכך, מבלי שחשב לפני־כן לעסוק באמרגנות, עשה את הצעד הראשון בכיוון.

יום אחד הצליח להביא את אמן הבלוז הנפלא מאדי ווטרס. האמרגן של ווטרס שכר אולם בעיר כדי להופיע גם בפני הקהל הרחב, אבל לא הצליח למלא אותו. אייזיק – כבר אז עם ראש כלכלי טוב – הציע לו לקנות את ההופעה ולהעביר אותה לאוניברסיטה. היתה הצלחה מסחררת. שימעו של הסטודנט הממולח יצא למרחוק, ולאחר זמן־מה קרא לו אחד מחשובי האמרגנים במלבורן וביקש ממנו לטוס ללוס־אנג'לס כדי לנסות לשכנע את הקומיקאית האמריקנית פיליס דילר להופיע בסרט אוסטרלי. רבים לפניו ניסו, ונכשלו. אייזיק, כולו התרגשות, המריא לקליפורניה ולאחר משא־ומתן קצר ועינייני החתים את דילר על החוזה המבוקש.

את סוד ההצלחה הכלכלית שלו מסרב אייזיק לגלות, מתעקש לומר שהוא "פשוט אדם אנושי שפונה אל הרגש, לא הולך על רווחים קלים אלא דואג לכל מי שעובד סביבו ואיתו". הוא לא יגדיר עצמו כאיש עסקים קשוח, אבל עובדה שתוך כמה שנים נהפך לאמרגן החשוב וה"כבד" ביותר באוסטרליה. שוקי וייס, שעבד בזמנו עם האמרגן יהודה טלית וכיום עובד עם אייזיק, אומר עליו: "מה שהוא כבר הספיק לשכוח, אחרים עוד לא הספיקו ללמוד. הוא בא אלינו עם ראייה אחרת לחלוטין בכל הקשור לשואו־ביזנס".

ביל גרהאם: "מי האמין שהרוקנרול יניע את העולם? זה מפחיד. לאמני רוק יש היום יותר כוח מאשר לפוליטיקאים".

העברית של אייזיק עדיין טובלת ברוטב כבד של מבטא זר, אבל הוא מתעקש לדבר בה "אחרת לא אלמד את השפה לעולם". גם את המשפט הזה אפשר לתרגם לראייה כלכלית מעשית. עיסקי האמרגנות, שהחלו אצלו כהובי ("איך אומרים הובי בעברית?") נהפכו מהר מאוד למקצוע. "הכל רץ מהר כל כך. זה היה כמו 'קוויק סאנד'. חול טובעני שאי־אפשר להיחלץ ממנו", הוא מחייך.

אחרי סיום לימודיו יצר קשרים עם אמרגנים שונים והחל להריץ מופעים ולהקות בכל רחבי אוסטרליה. את סודות המקצוע למד בשטח. "הבנתי שאסור לשרוף אמן מהר מדי. גם אם בהתחלה הוא מצליח, עליו להיעלם אחרי־כן לתקופה ארוכה כי לאנשים פשוט נמאס ממנו".

ח מש שנים בעולם השעשועים והוא נהפך למיליונר. מסרב להיכנס למספרים מדוייקים. "אני לא זוכר", הוא אומר בחיוך, אבל הבית הענק שבו התגורר במלבורן, האולפן, חברות מולו"ת והפצה של תקליטים והנויות תקליטים שהיו בבעלותו מיתרגמים לרווחים עצומים. "בארץ אני אפילו לא חולם להגיע לבית כמו שהיה לי שם. כאן אין דבר כזה. אבל לא אכפת לי להצטמצם. בישראל יש דברים אחרים שיותר חשובים לי מכסף".

הקריירה האוסטרלית שלו החלה להקיף עולם. טיסות מסביב לגלובוס, חיים בבתי־מלון מפוארים, שמות מפורסמים כמו "יוריתמיקס", "ראשים מדברים", "יו־2", ה"קיור" ("חברים מאוד טובים שלי") ו"איי.סי.די.סי". (להקת רוק כבד מאוסטרליה). ההספק שלו היה עצום. 180 עד 200 קונצרטים בשנה. זו הסיבה לכך, הוא אומר, שלקח לו כל־כך הרבה שנים עד שאזר כוח ואומץ לחזור לישראל אותה עזב כילד.

"תחילה חזרו לארץ הורי ואחותי. אני רווק ונשארתי שם לבד. הרבה שנים חשבתי לעלות, ובכך שסוף־סוף הגשמתי זאת אינני רואה עצמי גיבור. הרבה אנשים אומרים לי כאן 'השתגעת? למה באת לכאן? הרי שם היה לך טוב'. נכון, שם היה לי כסף, אבל כאן הבית שלי. אני חושב שחברים שלי, שיש להם משפחות והם גרים בבתים קטנים, חיים טוב ממני ומאושרים הרבה יותר ממני", אומר אייזיק, ועכשיו הוא לא מחייך.

בשלב זה של השיחה מגיע ל"לובי" של המלון ילד חביב ומבקש תרומה צנועה של שקל. אייזיק שואל אותו לאן הולכת התרומה. "לקרן הקיימת לישראל", משיב הילד בביישנות. "הו! זה חשוב מאוד", אומר אייזיק ושולף שטר של עשרה שקלים. "אבל אין לי עודף", אומר הילד בעצב. "לא נורא. העיקר שהכסף יגיע לקרן הקיימת". הילד קורן מאושר, לא מאמין. תשדיר־פרסומת או פטריוטיות של עולה חדש? קשה לחדור אל מעבר לחיוך התמים. מתמימות עוד אף אחד לא נהפך למיליונר, והוא תמיד הצטיין בקריאת האותיות הקטנות וגריפת הרווחים הגדולים.

מה קורה היום?

"אני נשאר כאן, זה הבית שלי. אבל יש לי גם סיורים באוסטרליה. אני מארגן שם סיבובי הופעות לסטיבי וונדר, 'מועצת הסגנון', ה'קיור'".

חמש אחרי הצהרים, בריכת הסולטן. "שרק יצליח, הקונצרט הזה של 'סנטנה'. אם הכל ילך כשורה, אוכל לכנות את עצמי בשוק. אם לאו? נראה. אבל אני מקווה שיהיה בסדר. השורה התחתונה היא השם שלך. אם תשב עם הרגליים למעלה ותשחק אותה בוס גדול, אולי תעשה הרבה רושם, אבל אני מעדיף לרוץ ולעבוד בשטח. אותי מעניינת החוויה של העשייה. לא מעניין אותי רק למכור כרטיסים". לא רק. אבל גם.

זאב אייזיק: "הבנתי שאסור לשרוף אמן מהר מדי. גם אם בהתחלה הוא מצליח, עליו להיעלם אחרי־כן, כי לאנשים פשוט נמאס ממנו".

ב יל גרהאם, 54, מוסר בעולם הרוקנרול. האמרגן שעבר עם ג'ניס ג'ופלין, ה"מי", "קצפת", בוב דילן, "האבנים המתגלגלות". 20 שנה הוא האמרגן של "סנטנה". נדמה שכל החוף המערבי של ארה"ב מצטנף תחת הכנפיים היהודיות הרחבות של וולפגאנג גריונצה, ששינה את שמו לביל גרהאם.

הוא נולד בברלין, התייתם מאביו כשהיה בן יומיים והתחנך בבית יתומים. כשהנאצים החלו לצבור כוח ושלטון החל בשבילו מסע תלאות ממושך דרך פאריס, ליסבון, קאזבלנקה וברמודה עד שהגיע – יחד עם עוד כ־11 ילדים יהודים יתומים – לניו־יורק, שם אימצה אותו משפחה יהודית־אמריקנית. "הרגשתי כמו כלב שבאים לקנות אותו בחנות. אנשים מסתכלים עליך ומצביעים. כמו בשוק עבדים", הוא אומר.

היתה לו ילדות קשה, מיוסרת. כשבגר העדיף לעזוב משרה בטוחה ומכניסה (26.000 דולר בשנה בשנות ה־50') כמנהל־עסקים ולהצטרף ללהקה תיאטרלית בשם "תנועת הפנטומימה של

(המשך בעמוד 41)

ב"פרלמנט" של אלימלך עם בירה ודג־מלוח

"א"יכות משנת 1936" – זו הכתובת המקדמת אורחך בכניסה למסעדה ומופיעה גם על הניירת שלה, ללמדך כי זו אינה סתם מזללה ומסעדת בירה עממית של דרום העיר. ללמדך כי "אלימלך" זה מקום, זו חתיכת היסטוריה עטופה בפולקלור.

"אלימלך" ממוקמת באחד הרחובות הצרים והמיושנים של דרום תל־אביב (רחוב וולפסון 35) – איזור מסחרי צפוף, חסר־חמדה. למצוא שם חנייה זה סיפור. פעם היתה בקרבת מקום תחנת עגלות, והעגלונים והסבלים היו מרכיב חשוב במיגזר לקוחותיה של המסעדה הפינתית הזו. המוניטין שלה לא חרג אז מתחום דרום העיר, והתבסס בעיקר על בירה מצויינת ומעט תבשילים ממטבחה אל אמא יהודיה מפולניה. בירה יצקו כאן כבר באמצע שנות השלושים, כשרק יחידי סגולה ומביני קצף ידעו להעריך את המשקה הזה וגם היו מסוגלים לשלם בעבורו. פועל השתכר אז 20 גרוש ליום. שכרו של פקיד היה אז שש לירות מנדטוריות בחודש. מסעדות לא היו חזיון כל־כך נפרץ. "מחלבות", "תנובות" ומזנונים ענו על מרבית צרכיהם של הרוצים או הנאלצים לאכול מחוץ לביתם.

אלימלך כרמן ורעייתו ניהלו כאן, ברחוב וולפסון, מעין מזנון למאכלים "יהודיים" אותם היו הלקוחות מערים לקרבם יחד עם כוס בירה או כוסית "קוניאק מדיצינאל". הלקוחות, שהסבו סביב שולחנות קטנים שעליהם מישטחי שיש, היו חתך נאמן של העובדים והסובבים באיזור המסחר והמלאכה הזה. במקביל למה שהתרחש באותן שנים בקטעים שונים בשדרות רוטשילד, גם אצל אלימלך התקיים "פרלמנט" – סביב צלחת חמין עם קישקע, סביב דג מלוח חתוך, מקושט בבצל, סביב כוסות בירה מקציפות. השתתפו ב"פרלמנט" הזה עגלונים חבושי קסקטים ואנשי "ביזנס" במגבעות צרות־שוליים. כאן עוד הספיקו לדון בפלישת האיטלקים לחבש, ובאישיותו של הנציב העליון סיר ארתור ווקופ. כאן התקוטטו על נושאים כמו מי רצח את ארלוזורוב והאם ישראל רוקח מתאים לעמוד בראש עיריית תל־אביב.

מאחורי הדלפק היה ניצב אלימלך כרמן, פורס דג מלוח ויוצק בירה ותורם מעת לעת את תרומתו ה"פוליטית". באותם ימים לא היו קיימים המיתקנים החדשניים של היום להכנת בירה. היוצק היה חייב להוסיף את הגז על פי תושיה ונסיונו. הוא קבע את כמות ומהירות הזורמה בצינורות הנחושת הצרים, אותם היו מקררים באמצעות "בלוקים" של קרח. בקיצור, לעשות בירה טובה היה צריך לדעת. אלימלך, בתחום עשיית הבירה, נחשב ל"אמן". מעט מאוד מתחרים היו לבירה שלו באותם זמנים. בזכותה ובזכות המאכלים של רעייתו נהפכה המסעדה הקטנה ל"מוסד". בשנות השישים גילו את המקום הזה ה"צפוניים". להרכב אחרוני העגלונים של העיר העברית הראשונה ובעלי המלאכה מהאיזור התווספו עד מהרה אנשי בוהמה ותקשורת. אניני טעם ושוחרי בילוי לא־שיגרתי החלו פוקדים את "אלימלך" מעת לעת – ללגימת בירה, לנשיכת הרינג או לארוחה של ממש.

לפני כארבע שנים הלך אלימלך לעולמו. אשתו ובנו ממשיכים להפעיל את המקום. הבירה כבר אינה רצה דרך מיתקן פרימיטיווי ואינה מקוררת עוד ב"בלוקים" של קרח. אבל היא עדיין מצויינת. ויש הרינג וכבד קצוץ וקציצות "פולניות" ורגל קרושה, ובסופי־שבוע חמין ומעיים. ואת הארוחה מסיימים בקומפוט פירות מיובשים – מנה גדולה, שמריחה מחיכך את כל הטעמים המיותרים.

ה"פרלמנט" ממשיך להתקיים שם. השתנו רק הנושאים, והעגלונים לא באים יותר. כי פשוט אין יותר עגלונים, – כך אומר אבי, בנו של אלימלך – אבל הסבלים ממשיכים לבוא. הם אינם הסבלים של פעם – מחייך אבי – עכשיו הם נראים ומתנהגים יותר כמו זמרי קסטות מאשר כמו סבלים.

מקום אותנטי, אלימלך. אווירה ביתית ואוכל ביתי שאינו מדהים את חיכך, אבל יש בו משהו. בפינה הדרום־מזרחית של המסעדה ניצב השולחן האחרון של שנות השלושים, עם "פלטה" של שיש – כמזכרת וכקמיע. שמחה הולצברג, מן הפוקדים הקבועים את המקום, אומר כי אצל אלימלך אתה פוגש חתך נאמן של עם ישראל על עדותיו ומעמדותיו. תענוג לראות איך בני עדות המזרח נהנים שם מרגל קרושה, כבד קצוץ ודג ממולא.

המחירים אצל "אלימלך" מאוד עממיים. מנה עיקרית עולה פחות מ־7 שקלים. ארוחה מלאה, כולל כוס בירה, תעלה לך שם כ־12 שקלים. המקום פתוח ללא הפסקה, משעות הבוקר ועד כמעט חצות. סגור מכניסת השבת ועד צאתה.

מאו"ל

אצל "אלימלך" האווירה עדיין ביתית, הבירה עדיין נמזגת בכוסות גדולות של פעם ועל הצלחות נערמים מטעמי בית אמא (צילום: שמואל רחמני)

חדש מן הטנדורי

טנדורי הוא תנור החרס ההודי המסורתי המוסק בפחמי־עץ לטמפרטורות גבוהות ביותר. הוא משמש הן לאפיית הלחמים והרקיקים ההודיים המיוחדים, והן להכנת תבשילים. "טנדורי" הוא גם שמה של המסעדה ההודית התל־אביבית (רחוב זמנהוף, מול קולנוע "אסתר") שדברי המאפה שלה וחלק מן התבשילים והבשרים המוגשים בה עוברים את כור הבישול והאפייה של התנור הזה.

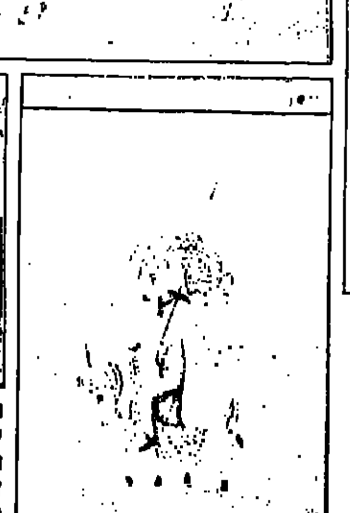
תוחלת חייו של תנור טנדורי היא קצרה – שמונה־תשעה חודשים בלבד. בתום התקופה הזו הוא מתחיל לסבול מ"עייפות חומרים" ומאבד מכושרו וסגולותיו. ואז, פשוט, הורסים אותו ובונים תחתיו חדש. את המלאכה הזו עושים כאן הטבחים ההודים שמקצועם הוא הטנדורי. מלבד בישול ואפייה בתנור הזה הם חייבים לדעת גם פרק בהלכות בנייתו מחדש, כאשר תמו ימיו למוע.

לאחרונה חרסו במסעדה ההודית בת"א את הטנדורי הישן ובנו חדש במקומו. ואנחנו באנו לטעום ממטעמיו של החדש, כל עוד הוא במלוא אונו.

פתחנו ב"פניר מקאן מסלה" – שהוא קוביות של גבינת לבנה מבושלת ברוטב חמאה וקצפת ותבלינים שונים. צריך לטעום כדי להאמין בתוצאת הקומבינציה הזו. כד בבד הגיעה לשולחן סלסלה ובה ה"קמה נען" – אותן פיתות לוהטות הנשלפות מתנור הטנדורי, ממולאות בבשר כבש טחון ומחרוזת תבלינים. אחרי־כן הגיע ה"קבאב" את מפגן אף הוא ילוד הטנדורי, בשולחנו אליו קערת "פרון בדואני" – אורז מבושל עם תסילונים, פירות שונים ושקדים, כמו כל המאכלים שטעמנו גם האורז הזה מאוד לא־שיגרתי. אוכל הוא הוחיד מבין הנזכרים שאינו מתובל ב"תבליני אש" ומשאיר טעם נעים לתוך הלשון.

מי גזל את נחום גוטמן

מאת צבי לביא צילומים: שמואל רחמני

הציורים כפי ששוחזרו לאחרונה בידי דורון לוריא: (למעלה מימין) אבי העיר, השומר הערבי והסטודנט המהרהר, השומרים בחולות; (למטה) דוקטור חיסין, הקונצרט הראשון: השתיים האחרונות שוחזרו "בערך", בהעדר העתק נאמן של המקור.

ששה ציורים נגזלו, לפני כ־25 שנה, מתוך תמונת ענק של גוטמן שהוצגה בתערוכת היובל של תל־אביב. זוהי קריאה להחזיר את הגזילה לתמונה המשוחזרת שנחנכה בשבוע שעבר.

הציורים בתמונות שבעמוד זה הם חידה. גזילה שחייבת לשוב לבעליה. ציורי שמן על דיקטים, פיסות מהווי תל־אביב הקטנה, כפי שצויירו בידי נחום גוטמן ב־1959, אשר נחתכו ביד ברברית מתוך תמונת הענק "ימים ראשונים". התמונה כולה משתרעת על פני 21 לוחות. גוטמן צייר אותה, לפי הזמנה, לתערוכת היובל של תל־אביב שהתקיימה בגני התערוכה. היא מתארת פרקים בתולדות העיר העברית הראשונה, בציור ובמיסמכים, מיום ייסודה ב־1909 ועד לאחר סיום מלחמת העולם הראשונה והצהרת בלפור. גוטמן שיבץ ופיתח בתוכה נושאים מוכרים, שצייר בספריו וסיפוריו, ועיבד אותם למגילה ארוכה ורבת הוד.

גילגולה המשופץ, שנחנך בשבוע שעבר, תופס כמעט את כל אורכו של אולם הקונגרסים במרכז הירידים. רק 17 לוחות הם מקוריים. ארבעת הנותרים שוחזרו ביד האמן של דורון לוריא, המשקם הראשי של מוזיאון תל־אביב. הלוחות המקוריים נעלמו ומתוכם נוסרו התמונות המוצגות כאן. זוהי קריאה לכל מי שמחזיק בהן (או לכל מי שיודע על מקום הימצאן) להשיב, או לסייע להשיב, את הגזילה למקומה הטבעי. דורון לוריא ישמח לשבץ אותן, לפחות, בלוחות המשוחזרים, ולזרוק לפח את החיקויים. משפחת גוטמן מוכנה לפצות את מחזירי התמונות ביצירות אחרות של האמן. אין כאן חטוחת אשמה במחזיקי התמונות. מאד יתכן שקיבלו את התמונות בתום לב בלא לדעת את מקורן. לא מן הנמנע שאלה אשר מאחורי ניסור התמונות וחלוקתן, גם הם לא נהגו בכוונת זדון אלא חשבו שפעלו כבתוך שלהם.

בשינוי קל של שם אחת מיצירותיו הנפלאות של גוטמן, הצייר וסופר הילדים, אפשר לקרוא לפרשת הציורים המגניבים "התיפוש הגדול ותעלומת הארגזים". לאחר תום התצוגה בתערוכת היובל לא ידעו המארגנים מה לעשות ב"ימים ראשונים". סיפחו אותה למשך שלוש השנים הבאות עד 1962, ולא בתנאים אידאליים, לתערוכות הבאות ביריד. מנחם (חמי) גוטמן, בן האמן שגם סייע לאביו בעבודתו על היצירה, כותב בקטלוג הנמכר היום באולם הקונגרסים: "המזמינים לא הכירו בתמונה כביצירת אמנות, והתייחסו אליה כאל קניין לכל דבר. הציור הוזנח והופקר לקרני השמש ולידיים משחיתות של נוער חסר תרבות, ולבסוף הובא נגר אשר ניסר כקצב אבר מן החי, ועקר קטעים שחולקו בין המקורבים".

מסיבה לא ברורה, גם האמן עצמו לא נתן דעתו על גורל היצירה, עד לאותו יום, לפני כ־25 שנה, שמנכ"ל חברת הירידים גילה לו שהתמונה נוסרה, והביא לביתו שתי תמונות שלדבריו הצליח להציל. היו אלה הציורים בהם נראה שמואליק הגר, הגנן של "אחוזת בית", וצמד הצעירים, אשר יש טוענים כי זוהי עדות מצויירת לרומן שהיה בין המשוררת רחל למשורר אורי צבי גרינברג. המנכ"ל לא אמר מה עלה בגורל יתר הלוחות. חמי גוטמן אומר שמאותו רגע התייחס אביו ליצירה שנשחתה כמו לקללה, ומחק אותה מליבו. "חדוות היצירה הפכה לטאבו שאין מדברים בו ואין מזכירים אותו".

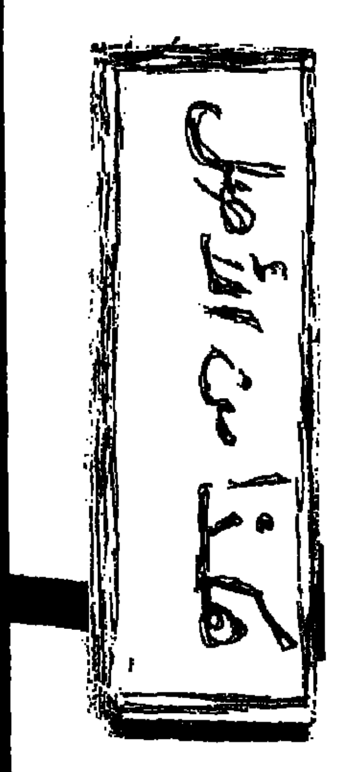
לימים נודע כי באמצע שנות ה־60 תכננו אלמונים לבנות מלוחות הדיקט המצויירים ליפטים לאריזת ציוד שעמד להישלח מהארץ, וכך להבריח לחו"ל את חלקי התמונה. מישהו גילה את המזימה, איים להלשין, התכנית נגנזה, ונעשה הכל כדי לטשטש עקבות. הלוחות הושלכו לאחד המחסנים בגני התערוכה ונשכחו למשך כעשרים שנה. ב־1985 נתגלו אייסדרים במרכז הירידים והוחלפה ההנהלה. המנהל החדש, נחום רז, ערך סיור במחסנים וגילה את המטמון האבוד. ארבעה לוחות חסרו. מצב הנותרים היה מעורר רחמים. מלוכלכים בכתמי צבע וטביעות נעליים של צבעים, שהפכו את הלוחות למשטחי עבודה, בנוסף לשירבוטי עיפרון של ילדים. במספר לוחות היו סימנים ששירטט נגר בכוונה ברורה לנסר חלקים נוספים כדי להפכם לתמונות בגודל סביר, שניתן לתלות בסלון.

משפחת גוטמן פתחה במבצע בלשי, עצמאי, כדי לאתר את הלוחות האבודים. חסרו שם תמונות "השומרים בלילה", "הקונצרט הראשון", "דוקטור חיסין" (הרופא הראשון, רוכב על חמורו) "אבי העיר" (דיזנגוף על סוסו), "הערבי" ו"הסטודנט והמהרהר", וכן תמונת הרקע של כוכב השביט האליי וזנבו הענקי, הפחות חשובה. הם הרכיבו רשימה של כחמישים איש, האחראים על הביתן בו הוצגה היצירה לראשונה, הנהלת החברה וצוות התחזוקה. לחקור אותם, באחור של כמעט שלושים שנה, זו היתה משימה כמעט אבודה. האחראים הכחישו והתנערו מאחריות. מספר לא מבוטל מאותם אנשים נפטרו. גם יורשיהם התחמקו מכל מגע עם משפחת גוטמן. כשהצטמצמה רשימת החשודים לכחצי תריסר והחלו להתקשר בטלפון לבתיהם, הם טרקו את השפופרת כששמעו במה מדובר. אשה אחת הודתה כי היתה אצלה תמונה אחת, שנעלמה לאחר שעברו דירה. בניה לא שמעו ולא יודעים מה עלה בגורלה.

בלית ברירה הוחלט לשחזר את הלוחות האבודים בנוסף לשיקום המקוריים. דורון לוריא נעזר בצילומים (בשחור לבן, לא כולם ברורים) בהיכרותו העמוקה את סגנון האמן, ובזכרונו של חמי גוטמן. את תמונות הקונצרט ודוקטור חיסין שיחזר "בערך", לא בגוון הצבעים המדוייק. האחרות קרובות ביותר למקור. אותן שתי תמונות מנוסרות שהוחזרו לגוטמן בשעתן ושובצו במקומן; בולטות עכשיו בעתיקותן היחסית על גבי הלוחות הטריים.

שש תמונות חסרות. המשטרה לא נתבקשה לחקור. קרוב לוודאי שכבר לא ניתן להאשים איש. גם העבירה, אם היתה, התיישנה. אבל מי שמחזיק בהן עתה, מחזיק ברכוש לא לו. הנהלת מרכז הירידים מוכנה להעלים עין, ולקבל בחזרה את התמונות בעילום שם, אפילו להעניק מדליה ומכתב הוקרה למחזירים. משפחת גוטמן מוכנה לתת ליטוגרפיה מיצירותיו של גוטמן ובחתימתו. מי שמצפונו נוקף אותו ומוכן להחזיר את התמונה שברשותו וחושש בכל זאת מחשיפה – מוזמן לעשות זאת באמצעות מערכת "סופשבוע" הנותנת בזה מלת כבוד להגן על אלמוניות האנשים. אחרי הכל לא מדובר בסתם תמונות אלא בחלקים מתוך יצירה בעלת ערך היסטורי וסנטימנטלי בתולדות תל־אביב. ■

בגדים
חכמים
חליפת סאפארי היא בגד
בסיסי שלא יתיישן מחר
(מירי שפיר).

ילד טוב גאנה

(המשך מעמוד 23)

גם את קולין, שעלה לישראל מפני שלא היה מסוגל להיות עריץ מדכא במדינת האפרטהייד. "אבל אתה עלית הנה מפני שאתה יהודי, מפני שזאת המדינה שלך, לא?" שואל עמנואל, אולי בפעם הראשונה מאז שהם טורחים בשקט אצל שורות הפיטמות במכון החליבה. "לא", אומר לו קולין, "לא רק בגלל זה. הסיבה העיקרית שבגללה באתי מדרום־אפריקה היא שלא יכולתי לשאת את מעמד השלטון שלי כאדם לבן".

עמנואל לא יודע להרגיש את העניין הזה, אפלייה, הניכור, הנחיתות. מעולם לא התנסה בזה. פעם, ברחוב, בירושלים, רצו אחריו ילדים וקראו: "כושי, כושי". עמנואל היפנה אליהם את התיוך הצחור שלו וצחק. זה הצחיק אותו. "הם הרי ראו שחור בפעם הראשונה בחיים שלהם, לא פלא שהם צעקו. אני אוהב את הצבע שלי. הוא יפה. אני מכיר הרבה אנשים שמזיעים בשמש בשביל צבע כזה".

מעבר לקלילות החביבה של הבחור מונחים זכרונות שהוא מגן עליהם, כמו שלמד בבית. ב־74' נשלח ארסקין האב, אישיות בולטת בצבא גאנה בזמנו, לשרת בכוח או"ם שהוצב על גבול מצריים. עמנואל זוכר חופשות קיץ סימפטיות בחוצות קאהיר. ב־78' הוצב ארסקין בלבנון. אתר חופשת הקיץ השתנה. משפחת ארסקין השתקעה בירושלים מדי שנה למשך שלושה חודשים. "תמיד התפלאתי", אומר ארסקין, "איך היהודים והערבים שהיו באים אלינו להתארח בבית, בירושלים, הסתדרו כל־כך יפה ליד שולחן האוכל שלנו. תמיד היתה אווירה טובה, יחסי שכנות, מצב־רוח טוב. הרבה צחוק. לא הבנתי איך זה כשהם יוצאים מהבית שלנו הם מפסיקים להסתדר".

מה חשבת אז, מה אתה חושב היום על הסכסוך הישראלי־ערבי?

"כשזה מגיע לפוליטיקה – תשאירי אותי מחוץ לעסק. אני לא נוגע בזה. לא בגאנה ובטח שלא כאן. היו לי ויש לי חברים יהודים וחברים ערביים. המשפחה שלנו תמיד היתה נייטראלית".

מה העביר לך אבא שלך מרשמיו בנושא הזה?

"כלום. אף פעם לא שאלתי את אבא שום דבר שנוגע לעבודה שלו. הוא היה מגיע כל יום שישי הביתה, בנהיגה מלבנון, והוא היה אבא בבית. מחליף בגדים, יושב איתנו, משוחח עד השעות הקטנות של הלילה, צוחק. תמיד ידעתי שנושא שהוא לא מדבר עליו, לא שואלים לגביו שאלות".

אבא שלך היה בלבנון בתקופות קשות מאוד. שמונה שנים שכללו את מלחמת לבנון. הרגשת במתחים שעברו עליו?

"אני זוכר בוקר שבת אחד שהעירו אותו עם שחר וקראו לו לחזור ללבנון. קמנו והסתכלנו לו בפנים וראינו שהן שלוות. לא שאלנו כלום. ידענו, לפי הפנים שלו, שהכל יהיה בסדר. אבא שלי הוא מן האנשים שמשאירים את העבודה שלהם במשרד. הוא שומר דברים לעצמו. הוא, כנראה, ידע, שאם הוא יראה לנו שהוא מתוח ודואג, זה רק יזיק לנו. רק אמא ידעה מה עובר עליו, וגם היא, אני חושב, לא ידעה הכל".

עמנואל זוכר את אמא שלו מתפללת. לא ישנה לילות ארוכים, ומתפללת. משפחת ארסקין, נוצרית אדוקה, סבורה שהגנרל יצא בלא פגע משנותיו בלבנון בזכות תפילות האם, אחות במקצועה. הרבה חיבה וכבוד, משפחתיות מלוכדת, ללא ספקות ותעוות של מרד, מאחדים את המשפחה. ארסקין הבן מתאר את אביו כדיפלומט, ג'נטלמן אוהב חברה ושופע הומור. איש מסודר היודע את אשר לפניו. אמביציוזי, אך לא בכל מחיר.

אם היו לגנרל ארסקין שאיפות להגיע למשרה ממשלתית בכירה בתום שרותו באו"ם – הן התבדו, אך בנו לא חושף פרטים בקשר לכך. בעיתונות סוף שנות השמונים ותחילתן נראה הגנרל משחק טניס בטבריה, לוחץ את ידי עראפת בביירות, משקיף על גיזרה עם אלוף יאנוש בן־גל. מסך כל הדיווחים מצטייר אדם שניסה במאמץ עדין ביותר להלך ביציבות על חקו הדקיק המפורר, והפתלתול שבין אש"ף, הנוצרים בלבנון, ישראל ומרכז האו"ם בניו־יורק. פעם אחת הירשה לצה"ל לשהות עוד שלוש יממות בשטח שעמד להתפנות, לצורך סלילת כביש. בפעם אחרת העליל השחתת גופות של אנשי אש"ף בידי חיילי ישראל. ואחרי־כן שב בו מדבריו, אם כי לא באופן רשמי. לקראת הקיץ שעבר שב ארסקין האב לגאנה. בנובמבר השתחרר מן השרות הצבאי. מאז הוא מרצה במוסדות שונים על עבודת האו"ם, ומסתגר במשרדו. עמנואל הבן מנחש שהוא כותב את זכרונותיו. האיש בן 51. גיל מוקדם לפרישה אל כורסת הנוסטלגיה.

"אני בטוח שלאבא יש עדיין תוכניות לעתיד. אבל הוא לא מגלה לי אותן. הוא לא מגלה לי אפילו מה התוכניות שלו לגבי". אם עמנואל הצעיר מחייך עכשיו, זה מפני שנעים לו לחשוב שלאב הכאריזמטי שלו יש תוכניות ניסתרות לגבי ילדיו. "ההורים שלי לא מרובעים, אבל הם מסודרים. בכל שאתה מתבגר אתה לומד להנות מזה. לא משנה בן כמה אתה, אתה נתון לשליטתו של אבא".

לכן עמנואל בעצמו לא מאבד שליטה. "היו לי הרבה נערות בישראל, אבל החלטתי שלא תהיה לי יותר חברה, זה כל־כך מסבך את הדברים". הוא יודע לתת את הלב שלו, הוא אומר, אבל גם להחזיק בו. נערות ישראליות, יש להן בעיה. הן מתאהבות. אחרי־כן הפרידה כל־כך קשה. "החלטתי לשמור על עצמי וטוב לי כך. למען לימודי, ההתרכזות שלי בעבודה, עדיף שאסתדר לבד. כך לא אעזוב עם ריגשי אשמה כלפי מישהו, גם לא כלפי עצמי".

כל הזמן הוא זוכר שמכאן הוא נוסע לאנגליה כדי לבקר את אחיו ואחותו, ומשם להודו. אהבה לנערה ישראלית או שוודית או אמריקנית – תכביד על תרמיל המשא.

למה אתה נוסע להודו?

"טוב, רמת הטכנולוגיה בחקלאות באפריקה הרבה יותר נמוכה מאשר בישראל. אני לא יכול להביא את הסטנדרטים הישראליים לגאנה. אז קודם אני נוסע למדינה אחרת השייכת לעולם השלישי, ששם החקלאות נמצאת בתהליך של שיפור. אחרי־כן נחזור הביתה. בית יש רק אחד. אני לא מפסיק לחשוב על הבית שלי".

ומה תעשה עם הידע שלך בבית?

"אבא ואמא כתבו לי שהם רכשו כבר אדמה בשבילי בכפר קסואה, 45 דקות נסיעה מאקרה. אדמה היא לא בעייה בגאנה, רק חשוב שתהיה קרובה למרכזי הקניות".

בחיוך עדין מפרט ארסקין הצעיר תוכנית חיים מחושבת: כשיחזור הביתה תוענק לו הלוואה ממשלתית. הוא ירכוש 50 עד מאה פרות. המטרה: ייצור מוצרי חלב. לחלב נקי אין שוק נירחב בגאנה. גלידה ויוגורט יימכרו טוב יותר. הוא רוצה לגדל פרות, לחלוב אותן, להפוך את החלב לגלידה, למכור אותו בשוק הקרוב ואפילו הרחוק. כהודו, הוא אומר, יקשור גם קשרי מסחר. ההבדל בינו לבין צעירים ישראליים החולמים על הקמת חווה אוטונומית נעוץ בגב התומך. הורים ישראליים נדים בראשם למראה הנער ההוזה שלהם, ומחכים שזה יעבור עד תחילת הסמסטר בפאקולטה למשפטים. גנרל ארסקין הופך את חלום של בנו לתוכנית שמחייבת מימוש.

עד הביצוע של החזון אפשר להשתעשע קצת, במידה. עמנואל לבש בתחילת פגישתנו חולצה ורודה מתוקה. בהוראת הצלמת הניח על חזהו חולצת עבודה כהה, קמוטה. אחרי שזו נמרחה ברומן של מירוץ הפר, לבש עמנואל מרכל טייסים בכחול־לים. לכל היותר, אם לא יהיה יצרן חלב עולמי, תמיד יוכל להיות דוגמן ממושמע. בתלבושת הסופית הוא־פוסע כאחרי־צהריים כבר מחום לעבר חרוז. לפני שהשמש תיבלע באופק הוא צריך עוד להבין את ציור הברעקיה. בערב, הבטיח לחבריו המתנדבים, הוא עורך ערה. לפני שבוע שחטו פרה בגלל איזה הכרח מקצועי. זאת אומרת, לא רק חלב. גם בשר וחברותא. "אבא", אומר עמנואל ארסקין הבן, "הוא אדם חברותי מאוד. גם אני".

תלמה אדמון

האמרגנים

(המשך מעמוד 35)

סאן־פרנציסקו". בדיעבד התברר שהצעד הזה העלה אותו על דרך התהילה והממון. "כל חיי לפני־כן קיבלתי פקודות, אמרו לי מה לעשות, העבירו אותי ממקום למקום. זה הרס אותי. רציתי להיות עצמאי, לממש את עצמי".

את הלהקה שהצטרף אליה המימסר לא אהב. הם השתמשו במלים "גסות" כמו "פאק" ו"שיט". היו פרובוקטיביים. המשטרה החליטה לעצור אותם. גרהאם ארגן קונצרט כדי לאסוף כסף למימון ההגנה המשפטית. היתה חגיגה, הפנינג של רוקנרול. זה היה ב־56'. הצלחת הקונצרט ההוא בו השתתפו – בין היתר – אלן גינסבורג, להקת ג'פרסון, "איירפליין", לני ברוס וענקים בסדר־גודל זה, גררה מהר מאוד קונצרטים נוספים. בגטו השחור של סן־פרנציסקו רכש גרהאם את אולם "פילמור" שנהפך להיכל הרוקנרול.

כבר אז הבין גרהאם שהרוקנרול לא שייך רק ל"צעירים מטומטמים". היום הוא מתרגם את התפיסה המהירה שלו למיליוני דולרים. "אז לא ידעתי שזה יגיע למימדים כאלה. ראיתי שיש בזה כוח, אבל מי האמין שהרוקנרול יגיע את העולם? זה מפחיד. לאמני רוק יש היום יותר כוח מאשר לפוליטיקאים. אם מדונה תאמר מחר למעריצים שלה לרכוש מכונית מסויימת – הם ירוצו לקנות. הרוקנרול תלוי במסר של אמניו. אחד יכול לומר – למדו את הילדים שלכם לחיות בשלום, ואחר יכול לומר – עשנו סמים. אני זוכר שג'ניס ג'ופלין היתה עולה על הבמה עם בקבוק קוניאק. היום היו משלמים לה מיליונים בשביל זה ועושים מזה פרסומת". גרהאם היה חבר טוב של ג'ופלין, הוא היה חבר של כולם. אבל ידע גם לעשות כסף. שמו נקשר בוודסטוק, ב"לייב אייד", בקונצרט למען "אמנסטי".

את אולם פילמור החליט לסגור דווקא כשהיה בשיאו. "היה עלי לחץ נורא. כולם רצו להופיע שם. העסק נהפך להתמסחרות אחת גדולה. דרישות האמנים החלו להיות מופרזות. העדפתי לסגור". בכך, למעשה, הוא גם סגר תקופה, בפילמור הופיעו כל הגדולים. הכי גדולים. "הדלתות", ה"מי", "קצפת", ג'ימי הנדריקס, פרנק זאפה, ג'ניס ג'ופלין.

הוא כבר לא ילד. את פניו חורשים קמטים ועל הכסא הוא מתיישב בכבדות. קשה שלא לקנא בו. אחרים בגילו כבר מתרכזים בפנסיה ובנכדים. הוא עדיין נושם רוקנרול, והוא בכלל לא אוהב את המוסיקה הזו. "בבית אני אף פעם לא שומע רוקנרול. לדעתי יש בזה הרבה זבל", הוא אומר. אבל גם מזבל אפשר לעשות מיליונים. מי כמוהו יודע.

גרהאם פרפקציוניסט. לא משאיר דבר ליד המקרה. עד לפני חמש שנים דאג בעצמו גם לכך שהנגנים יקבלו שתייה במהלך כל קונצרט. היום הוא מפקח מלמעלה, אבל עדיין קרוב מאוד ללב העניינים. יש לו פנקס קטן בו הוא רושם הערות, רעיונות, חירושים. בגיל 54 הוא עוד רוצה לשפר. אולי לכן נהפך למוסד.

הוא לבוש כמו נער בן 16. אמא פולניה ממוצעת שהיתה רואה את בנה בן ה־54 בלבוש כזה היתה מקבלת שבץ. מכנסים זרוקים, חולצת טריקו לבנה, נעלי התעמלות. הוא אוהב לדבר, טיפוס חם ולבבי. בארץ יש לו משפחה (אחות, דוד וסבא) והוא מבקרם בקביעות. יש לו בית בקליפורניה, בית על חוף אגם ז'נבה, בית במיאמי, בית בניו־יורק. יש לו גם שלושה בנים שבקרוב יסיימו את הקולג'. "אני מאוד מקווה שהם לא יכנסו לעולם הרוק. זה כבר לא מה שהיה".

עוד חמש שנים אולי ילך קצת לנוח. הוא יכול להרשות לעצמו. יש לו טריפ חדש. סקי. "אני לא טוב בזה, אבל בקרוב אשתפר", הוא מגלגל צחוק רועם. את רגע השיא בקריירה שלו הוא רואה דווקא בהופעה חוז של "סנטנה" בארץ הקודש, ובעיקר הביקור בכותל. "זו היתה חוויה דתית מהממת. התרגשתי, למרות שאינני אדם דתי".

כשיום אחד ייערכו את ההיסטוריה של הרוקנרול, הוא יזכה שם לפרק חשוב, באותיות זהב, מגיע לו.

אבי מורגנשטרן

חיים ואוהבים

ימים רחוקים

פעם התביישתי לספר זאת. היום כבר לא. אולי מפני שכבר עברו כל־כך הרבה שנים והזמן מקהה כל־כך הרבה דברים.

פעם הייתי מתבוננת בגברים התמירים כל־כך והיפים כל־כך שהיו מצולמים מאחורי ולצידי כל אישיות בכירה בנמלי תעופה, כשאני משוכנעת שגם הם עצמם אנשים בכירים מאוד – שהרי אחרת איך אפשר להסביר את נוכחותם באירועים כה ממלכתיים, והייתי מלאת התפעלות מהם: גם יפים כמו אדונים, גם חכמים כמעט כמו דוד בן־גוריון שגם בחברתו הם הופיעו. חלמתי שיום יבוא ואכיר אחד מהם מקרוב והוא יהיה האביר־על־הסוס־הלבן שלי.

אחר־כך למדתי לדעת שהאנשים שבצידי ומאחורי ומלפני כל נשיא וראש־ממשלה הם אנשי בטחון ושומרי־ראש שדבר אין להם עם עולם החלונות הגבוהים והחוכמה הבנגוריונית, ואין הם נמצאים בקרבת הבכירים אלא בשל יכולתם לשלוף אקדח בזריזות, והחליפה היושבת עליהם כה יפה אינה אלא חליפת עבודה השנואה עליהם. גם המבט היהיר בעיניהם, אותו פירשתי כמבט של מי שהגיע לצמרת, אינו אלא מבט קשוח ומתוח של איש בעיצומה של עבודה.

במשך השנים למדתי לאתר בין רגע אנשי בטחון המלווים אנשים בכירים. זה לא קונץ גדול. הם כדרך־כלל בני שליש גילם של אלה שהם צמודים אליהם כשווים בין שווים, והם שזופים ויפים יותר, ויש להם ניצוץ של שובב עייף בעיניים, אם כי כאן נערי פרס וקלקלו לי את האבחנה...

במרוצת הטיסות למדתי גם לשלוף במבטי בין רגע את אנשי הבטחון במטוס, וגם זה לא קונץ. אלה הם האנשים היחידים המגיעים לטיסה ללא חבילות עמוסות קניות, והם גם היחידים הניראים חנוקים בעניבה וסובלים במקטורנים לא אופנתיים. הם לא ניראים נלהבים כשאת פותחת עמם בשיחה והם מכירים את הריילת בשמה עוד לפני ההמראה, והם יושבים, כמובן, במקום טוב לא באמצע.

וכיצד ניתן לאתר בין־רגע איש בטחון כשהוא מתנך לתחום עבודתו על השאלה "איפה אתה עובד", שאלה ישראלית ישירה ומקובלת, הוא מהמהם משהו ממנו מצליחים לשמוע "משרד ראש הממשלה". וגם מקום עבודה זה, יסולח לי, נראה פעם בעיני כמקום עבודה אליו הולכים בבוקר ושבים ממנו אחר־הצהרים עם סגירת המשרד.

משהו אחר ששנים רבות התביישתי לספר עליו והיום כבר לא – לקוח מהעבר המאור קרום, ואין לו כל קשר עם עולמם של אנשי הבטחון: בימי מלחמת העולם (השניה, כן, השניה) כאשר מטוסים איטלקיים הפציצו את חיפה עיר מולדתי, הייתי מתעוררת בחרדה לקול צפירת האזעקה הפולחת את דממת הלילה, ויורדת עם בני משפחתי לשבת שעות ארוכות במקלט הקטן והצפוף שבביתנו. עמנו ישבו כל השכנים וילדיהם, שהיו מעבירים את השעות בשיחות לחש מאולצות עם תורים גדולים של שתיקות, שהיום אני יודעת כי פירושן היה פחד. פחד טהור מפני מה שעלול היה לקרות אם תיפול הפצצה דווקא על ביתנו הקטן בן הכוס הדירות.

המטוסים האיטלקים, ככל שלא דייקו בפגיעותיהם, הרי של"זכותם" ייאמר דבר אחד: כמושה הם התרכזו בהפצצות במפרץ, באיזור התעשייתי וכמעט שלא הפציצו את רובעי המגורים של העיר, אלא שכל פצצה שנפלה במרחק של כמה קילומטרים מאתנו נשמעה – באוזני ילדה בעלת דמיון מפותח כמוני – כפצצה שפגעה פגיעה ישירה בביתנו. כל פיצוץ אדיר שכזה לא הפחיד אותי, להיפך, מילא את לבי סקרנות אדירה. ביקשתי כי העניין ייגמר, תישמע צפירת הארגעה ואנחנו נצא החוצה אל ההורבות, שם עמד ביתנו – ונתחיל בהוצאת החפצים האישיים...

דבר ראשון, כך אמרתי לעצמי, אצטרך למצוא את הילקוט עם המחברות בהן הכנתי אמש את השיעורים... ורק לאחר מכן חשבתי על כך שנצטרך למצוא לנו מקום מגורים חדש. ולא היה בלבי כל צער (ולא כאן המקום לפתח את התיזה על הקסם שבחוסר הדאגה של שנות הילדות וכו').

באיזשהו מקום אפילו הייתי חדורת רוח הרפתקנות לקראת הרעיון של חיים חדשים לאחר ההפצצה. וכור לי כי לא כך ניראו פניהם של הורי ושל יתר השכנים, שכל "בומבה" נוספת היתה משקיעה אותם יותר באווירת הקדרות ששררה במיקלט. במיוחד אני זוכרת את עיניו היראות של אבי, שלא הוציא הגה מפיו.

בגבור ההפצצות, כשהוחלט כי אין המקלט שלנו חזק ומגן דיו ועלינו, לכן, לעבור אל המקלט הגדול והעמוק יותר שבבית השכן – הוטלה לילה אחד פצצה כמותה לא הוטלה עד אז, ורעש ההתפוצצות היה אימתני. הפעם כבר לא פקפקתי אם ביתנו אכן עומד על מקומו. היה לי ברור שאין בית.

וזה הרגע לגלות את סודי: כאשר האיר השחר ואנו יצאנו אל החצר וראיתי שביתנו עדיין עומד על תילו – חשתי רגשות מעורבים: אכזבה על שלא ניתן לי להשתתף במחזה של פליטים־מלחמה־חורבן, ושמחה על שאפשר עתה לעלות אל הקומה השניה, לצחצח שיניים, לשתות כוס תה עם כריך עבה של ריבה ולהתלבש ולחזור לחיים ממלחמה גרוע־מגעיל וללכת לבית־הספר כרגיל, כאילו לא אירע דבר. ובאמת, לנו לא אירע דבר, רק במישהו בערה מיכלית נפט, מה שלא חזיז לי. אבא ירד ב"רחוב המדרגות" אל תחנת הרכבת המזרחית (זו שעכשיו ממוקם בה מוזיאון הרכבת) והספיק עוד לנסוע ברכבת של 06.00 בבוקר למקום עבודתו: בתי המלאכה של הרכבת במפרץ חיפה.

צפירת האזעקה מעולם לא הטרידה אותי, גם לא במלחמת העצמאות, עד שחזרתי במלחמה אחרת לשבת במקלט אחר וילד בן שנתיים בזרועותי. זו היתה זו תפנית של מאה ושמונים מעלות, וגם עיני שלי היו גדולות ויראות, כמו של אבי באותם לילות לבנים בחיפה.

בעצם, אני לא מתביישת להודות כאותן פנטזיות שפינטזתי אז, לקול נפילת הפצצות. מתי יכולתי להרשות זאת לעצמי אם לא אז? מתי יכולתי לחיות חיים כה נטולי דאגה אם לא – כמה זה אירוני – בשנים 1943־4?! ימים כהם עדיין לא ידעתי כל צער פרט לצער על שהילד שלבי הלך שבי אחריו אפילו לא היה מודע לכך.

תמר אדירי

תיבת דואר / לאה היתה ראוייה

שמחתי לראות כי לאה מרדור זכתה בכתבת הערכה שלך ("סופשבוע" 27.3.87). לאה אמנם היתה ראוייה לכך.

תרשי לי להעיר דבר שהעידו לי קוראות רבות – ואני מרגישה כמותן: לאה לא רק היתה אשת איש "כשהבעל עשה הרחק, בשליחות עלומה". היא היתה מפקדת בהגנה, התנדבה לצבא הבריטי ושימשה כקצינה בצבאות הברית במצרים בימי מלחמת העולם השניה, ואף היתה פעילה באיגוד החיילים המשוחררים.

אסתר הרליץ
תל־אביב

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 8 ל־14 במאי

שור (20 באפריל עד 20 במאי)
השבוע כדאי לשים דגש על דרכי־פעולה שמרניות בתחום העסקים, וללכת לכיוון של רווחים לטווח הרחוק. הימנעו מפני צעדים שיסכנו את הקרן או את האשראי. תוכניות בילוי עלולות להישתנות.

תאומים (21 במאי עד 20 ביוני)
בתחום שבינו לבינה הרגשות מעמיקים והולכים. בקשרים עם אנשים קרובים, הדגש הוא על הנאמנות. בעיה ביתית כלשהי שמטרידה אתכם לא תיפתר השבוע. כן יתכנו עכשיו שינויים בתוכניות.

סרטן (21 ביוני עד 22 ביולי)
בימים אלה תזכו לתגובות מעודדות בקשר לדיס ארוכי־טווח בתחום הקריירה. עם זאת, עלולות לחיות בעיות בשיגרה היום־יומית. חברים ומכרים מתנהגים בצורה בלתי־צפויה בכל הנוגע לפגישות.

אריה (23 ביולי עד 22 באוגוסט)
ילדים עשויים לקבל השבוע פרס או הכרה כלשהי. בתחום הרומנטי יש לשים דגש על קשרים קיימים ולא לחפש הרפתקאות. הוצאות בלתי־צפויות עלולות להיגרם בקשר לבילוי או פעילות פנאי אחרת.

בתולה (23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
זה שבוע טוב לחיפושי דירות ובתים, אף על פי שאינכם יודעים עכשיו בדיוק למה לצפות משפחה. מתחים עלולים להתגלע ביחסים עם מישהו רחוק. בתחום האהבה צפויים לכם רגעים נעימים בחיק הטבע.

מאזניים (23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
חדשות שיבואו במפתיע עלולות לגרום שינויים בסדר היום שלכם. מנויים ומנויות עשויים לקשר בימים אלה קשרים מחייבים. בתחום הכספים, הכל כפי שהוא נראה – כדאי לפקוח עיניים.

עקרב (23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
אחדים עשויים לקבל השבוע הוקרה או פרס מיוחד על מלאכה שבוצעה בעבר. בתחום החברה כדאי לגלות עכשיו גמישות. חבר או מכר עשוי לבקש מכם בקשה שתפתיע אתכם. נהגו לפי צו לבכם.

קשת (22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
אם כי אתם יציבים ומהימנים בתחום שבינו לבינה, אתם מתנהגים עכשיו בצורה בלתי־צפויה בכל הקשור בעסקים. בתחום הקריירה, כדאי להיזהר במיוחד במגעים עם הממונים עליכם, ולא להיכנס לעימות.

גדי (22 בדצמבר עד 19 בינואר)
העניינים מתנהלים השבוע על מי מנוחות בתחום הביתי. לעומת זאת, בנושאים הקשורים לנסיעות ולדברים רחוקים, ישנה אי ודאות. נטייה לשמור על הפרטיות עלולה לעמוד בדרכה של מערכת יחסים.

דלי (20 בינואר עד 18 בפברואר)
אתם עוזרים לחברים ועומדים על העקרונות שלכם, ותכונות אלה יזכו אתכם עתה בהערכה רבה מצד הסובבים אתכם. עם זאת, בתחום הכספי התמונה אינה ברורה, ויש בימים אלה עליות ומורדות.

דגים (19 בפברואר עד 20 במארס)
מצבכם הכספי ישתפר השבוע במידה ניכרת, וידיד שאפשר לבטוח בו יעזור לכם בתחום העסקים. על־אף זאת מומלץ לפעול לבד, ולא להיכנס לשותפויות. זה הזמן לפתח את הכשרונות שלכם.

טלה (21 במארס עד 19 באפריל)
בתחום העבודה יהיו בימים אלה עליות ומורדות. למזלכם, יש לכם תחושה עמוקה של שכנוע בנכונות דרככם, והרבה בטחון עצמי. אצל אחדים יתכן חידוש יחסים עם חברים טובים מתקופה רחוקה.

פנטהאוז

יגאל לב

האיש מהוואדי

צילצול ארוך באינטרקום, כזה של אדם שאיננו מורגל בנימוסי העיר. על־פי הצילצול ידע אורי כי זהו גרישה. מאז שעות הצהריים הוא ממתין לו. גרישה, כדרכו, רק אמר בפשטות „אבוא אליך בשעות אחה"צ המאוחרות". בשביל איש שדה כמוהו משמעות הדבר שהשמש שוקעת, ובני אדם חוזרים ומתכנסים בתוך בתיהם. אבל בעיר הכל אחרת. העיר מטורפת. בלילה היא מנסה להתמודד עם אור היום בחיקוי עלוב של פנסים ומיני תאורה כאילו שלל הצבעים הללו יכול להגיס את הלילה.

מכל מערכות הידידות של אורי, סיקרנה את גליה ביותר מערכת יחסיו עם גרישה. קשה היה לה להבין מה יכול להיות הקשר בין עורך־דין מתוחכם שפילס את דרכו מן השכונה אל הצמרת, לבין קיבוצניק מחוספס בעל ידיים כבדות העובד כאיש שמורות הטבע בוואדי מרוחק בהרי הגליל.

לא פעם אפילו קינאה ביחסים הללו. לא „פירגנה" לאורי את הידידות האמיצה שראשיתה בימי המילואים. אז סיפר לה אורי: „פגשתי איזה סמל סיור שהוצב לגדוד שלנו. הבחור המקורי ביותר שהכרתי בחיי. בפעם הראשונה ראיתי אדם שהוא כולו נטו. בלי זיוף". כאשר ביקשה גליה שיתאר לה את הידיד החדש, הצליח אורי לומר רק: „כשאני חושב עליו, הוא מזכיר לי עץ אלון ענף על גבעה מוריקה, ולרגליו מעיין".

באחד המשברים שפקדו את אורי – „אני מרגיש שאני הולך להשתגע. אם אאלץ להופיע עוד פעם אחת בבית המשפט, אצעק עד שהשופטים יצוו לאשפז אותי" – נסע אל ידידו שבוואדי „כדי לתפוס ראש, לחוש את הקשר עם האדמה". נסע ליומיים וחזר מקץ שבוע, אדם אחר. נדמה היה שהקמטים שחצו את מצחו הוחלקו, ובעיניים העייפות נראה אור רך וחם. גליה זעמה, מצאה את עצמה מקנאה באיש שהיתה בו יכולת להדליק אור כזה בעיני בעלה.

רק שבועות ארוכים לאחר מכן סיפר לה על האיש מהוואדי שחי עם אשתו בבדידות מזהירה בבית ערבי בן שתי קומות. היו שם בוסתן, מעיין, עיזים, כבשים, תרנגולות – ועם כל אלה מין שקט כזה „שאתה יוצא מדעתך עד שאתה לומד לאהוב אותו".

„פותחים שער ברזל בפתח הוואדי ונוסעים כמה קילומטרים בשביל עפר. יש לך הרגשה שהגעת לסוף העולם או לשערו של עולם חדש. בית אבנים טובל בירק. בבוסתן מתערבים רימונים אדומים בתפוחים ירוקים, ותעלות השקייה קטנות מוליכות אליו מים מן המעיין. בחמש בבוקר הוא כבר העיר אותי לצאת לנקות אותן, לרוץ אחרי דורבנים, להוציא את העיזים למרעה. בתשע בבוקר ישבנו על הגג לארוחת בוקר של סלט, לחם כפרי שחור וחביתה ענקית. יום תמים שוטטנו בבוסתנים ובין הגבעות. חזרנו עם השקיעה. לא תאמיני, אבל בשמונה בערב כבר שניהם במיטה. למרות שיש להם מכשיר טלוויזיה, הם לא פותחים אותו. היא מרבה לקרוא ספרים, ואילו הוא עסוק ביום כמו רוח סופה, ובלילה ישן כמו אבן".

אורי חזר מהשבוע בוואדי עם קני־מידה חדשים: „קשה לתאר אפילו עד כמה הבחור הזה אחר. נדמה כאילו אין לו לא יצרים, לא תשוקות, ולא רצון להגיע להישגים. הדבר היחידי שהוא רוצה בו הוא להשיב לוואדי הזה את הצורה המקורית שהיתה לו לפני שהרסו אותו השנים ובני־האדם. לשחזר את צורתו הטבעית, את הצמחייה, את זרימת המים הנקיים. יום אחד ישבנו שם שעות, הוא חיפש דרך לשחזר פינה מסויימת. ישב כמו מסומם, בישיבה מזרחית, מתבונן באותו קטע של הוואדי ומנסה להיות חלק ממנו. למחרת התחיל במלאכת השחזור. כאילו חש בתוך עצמו את הקצב הטבעי של ההר, את הבוסתנים, את הטרסות, ועכשיו ידע בדיוק כיצד להחזיר את הדברים לקצב הטבעי שלהם".

גליה לא יכלה לכבוש קנאה עמוקה בעולם הזה שלא היתה שותפה לו, אבל אורי – כילד המביא צעצועים לאדם אהוב ומבקש להתפאר בהם – התעלם ממתט הקנאה שדקרה בגליה, נסחף בשטף הסיפור: „החלק הכי מצחיק היה הפרשה עם השגריר. שגריר נכבד מארץ גדולה שהגיע לוואדי בשיירה של חמש מכוניות, שני ג'יפים והמון אח"מים המנסים 'למכור' לו את ישראל".

„השגריר הלך בוואדי ואחריו שובל של אנשים בחליפות. השיחה דמתה לקטע מקומדיה של האחים מארקס. גרישה הסביר, והדברים עברו לפחות ארבעה מתווכים עד שהגיעו לאוזני השגריר. לבסוף תפס השגריר את גרישה ואמר לו: 'אולי תסביר לי אתה מה הולך פה?'. גרישה חייך, ואני כמעט התפלצתי כששמעתי מה ענה לו: 'אם אתה באמת רוצה להכיר את המקום, שלח את כל החבורה שלך והישאר כאן לבד'. והוא נשאר. שהה שם יומיים, ישן כמונו, קם בבוקר לטפס בגבעות, ישב איתנו בערב לשתות ולשוחח. אדם כזה, מכובד ורציני שכל המדינה משחרת לפתחו, נהג כמו ילד צוהל".

„בכלל, קשה לי להסביר לך מה היה בשבילי השבוע הזה. פגשתי שם ברואי אחר. את לא היית מסתכלת עליו פעמיים. אבל בוואדי הוא היה מלך. לפני שנה, כאשר גרישה שוטט בהר, הוא התהלך כשל, הידרדר, ונפצע משבר של זכוכית. חתך עמוק. גרישה ניסה להגיע אל הבית, אבל התעלף בדרך. הוא היה מת מאובדן דם אלמלא מצא אותו הברואי ועצר את שטף הדם. הניח צמחי־מרפא על הפצע, הושיב אותו על חמור, הוציא אותו לכביש הראשי ודאג שיביאו אותו לבית החולים. גרישה שמע על זה רק כשהתעורר בביה"ח, ואחרי שחזר לוואדי מיהר להודות למצילו".

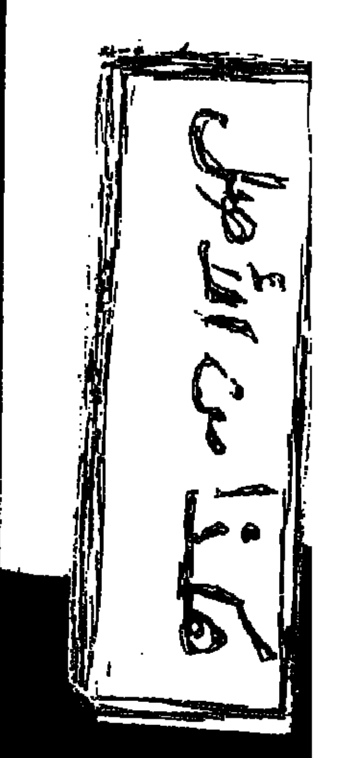
עכשיו האיש מהוואדי בא אליהם, עם אשתו. גליה מעולם לא ראתה את אורי נרגש כל־כך. וכבר הם עומדים בדלת. גליה ראתה לפניה גבר נאה, חזק. פתאום הבינה את הדימוי של עץ האלון השתול על שפת מעיין. כן, כך הוא באמת. פנים מהוקצעים, מצח רחב, כתפיים רחבות, סנטר מוצק, תנועות גדולות של אדם הרגיל למרחבים.

לעיר הם באו ליומיים. לבלות. הוא מתכוון לשתות לשוכרה באיזה באר, להסתובב בקניון המטורף הזה ששמו תל־אביב. אחר־כך, רדוף המולת הרחוב הקודחת, יחזור אל הוואדי שלו.

אבל למחרת בערב שוב צילצלו באינטרקום. הוד מעלתו השגריר שלח את הנהג האישי שלו במכוניתו המפוארת להביא את גרישה לחווילה שלו. גליה תלתה מבט מהיר בבגדיו הדהויים של גרישה ושאלה בדאגה: „אתה רוצה להגיד לי שכך תלך לקבלת פנים אצל השגריר?".

גרישה כבר הידק את הדובון לכתפיו, ולפני שנשק לגליה אמר בחיוך: „כשהוא בא אלי, הוא היה לבוש כחאקי. למה שהוא לא יקבל אותי באותו לבוש?". וגליה אמרה לאורי: „לכל הרוחות, גם כזה הוא צורק".

מעריב
השבוע לפני 35 שנה

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 30.4.52 – 8.5.52. הנוסח המקורי נשמר. ליקט: גבריאל שטרסמן.

הטנקים הרבים בתהלוכת הצבא עוררו התפעלות ותשואות...

"נכשיו אנו מבינים" – ...קראו רבים מן הקהל – "מדוע אנו אוכלים פילה וגם זה במשורה".

הצירויות בישראל מחכות להוראות

אף אחד מ-22 הנציגים הדיפלומטיים בישראל לא ביקש הבוקר ראיון במשרד החוץ כדי לקבל אינפורמציה על החלטת הממשלה להעביר את משרדי החוץ לירושלים.

במשרד החוץ הוסבר וכך ייאמר גם לצירים שיבקשו אינפורמציה, שהחלטה זו אינה פוליטית אלא אדמיניסטרטיבית גרידא. ההחלטה העקרונית על העברת משרד החוץ לירושלים נתקבלה כבר מזמן. עתה נקבע הביצוע הטכני של ההחלטה.

במשאל שנערך ע"י "מעריב" בצירויות השונות בת"א, נתברר כי לרובם נודע הדבר רק מעתוני הבוקר, אם כי היו להם כבר רמזים בלתי-רשמיים עוד זמן רב קודם לכן.

משרד על גלגלים

משרד-רישוי נייד, ראשון במדינת ישראל, יוצא בשבוע הבא לרחבי הארץ, כדי לבחון בכל מקום את המועמדים לנהגות, לבדוק מכוניות, כולל טרקטורים, להוציא ולחדש רשיונות נהיגה ורשיונות למכוניות.

עד כה פעלו בארץ שלושה משרדי רישוי – בתל אביב, ירושלים, וחיפה. הסידור החדש יקל על הנהגים ויחסוך ... משרד הרישוי הנייד, שהורכב על שנדר, מצויד במכשירי בדיקה שונים ומורכב מאגף משרד וחדר רופא.

הוכפל מחיר הספר הסובייטי

מחירי הספרים הרוסיים בישראל הועלו ב-100 אחוז.

לפי הוראות חברת הסובייטית הממלכתית, לייצוא ספרים "מיז'דונארודנאיה קניגה".

בניגוד לעליית המחירים הניכרת של ספרים המובאים מארצות המערב – לאחר הנהגת שערי החליפין החדשים – לא הועלו עד כה מחירי הספרים הסובייטיים. אולם התנהלה חליפת מכתבים בעניין זה בין "מיז'דונארודנאיה קניגה" ובין יבואני הספרים בישראל. החברה הסובייטית דרשה עליית מחירים גדולה הרבה יותר.

בינתיים מעכבים שלטונות המכס כאן כמויות גדולות של ספרים סובייטיים, עד לבירור שאלת המחירים. נמסר כי במחסני המכס מונחות כמה אלפי חבילות של ספרים סובייטיים.

יהודי פולין מודים לסטאלין

מנהיגי יהודי פולין שלחו לסטאלין מברק תודה בשם קהלת וורשה על מתנות ססס"ר לפולין ועל ההחלטה להקים בוורשה בניין בן 30 קומות, שישמש "ארמון תרבות". בבניין ישוכנו גם מוסדות תרבות יהודיים ובכללם המוזיאון היהודי ומכון ההיסטורי היהודי.

לואיס יתאגרף בת"א

ג'ו לואיס, מי שהיה אלוף האגרופנות במשקל כבד, הסכים להופיע בהתחרות בתל אביב ב"כינוס"...

יריבו יהיה האגרופן האמריקאי ... מגן שעמד להופיע בתל אביב באותו תאריך, יגיע לישראל רק ביולי, כיוון שהוא צריך להופיע בהתחרות בניו יורק.

בתל אביב יופיע רובינסון ב-26 ביולי. נגד האגרופן הצרפתי פראנסיס אוכל.

בגין קורא לחרם על גרמניה

מר מנחם בגין דרש בכינוס ...

תור המטוס הסילוני

טיסתו של מטוס-נוסעים סילוני בריטי גדול מלונדון ליוהאנסבורג בפחות מ-24 שעות פירושה, כי בדור האוירון נצטמק שוב ומושג המרחק איבד חלק ניכר מן המשמעות שהיתה לו.

מהירותו של הטיסה הוכפלה כערך. מהירותו של המטוס הסילוני מגיעה ל-700 ק"מ לשעה בערך, לעומת 350 ק"מ לשעה אצל מטוס מצוייד במנועי בוכנות. פירוש הדבר, שתוך שעות אפשר עתה להגיע כמעט לכל מקום על פני כדור הארץ.

"גרי צדק מופלים לרעה"

יו"ר המפלגה הפרוגרסיבית, מר פ. רוזן, הגיש תלונה לראש הממשלה בדבר הפלייתם לרעה של גרי צדק בענייני עליה.

מר רוזן מסתמך על הודעה של הרב לוינזון מברלין, שלפיה קיבל הנציג הישראלי במינכן הוראה ממשרד העליה, שלא לתת לאנשים, שנתגיירו באמצעות רבנים ליברלים, רשיונות עליה לישראל, כי גיורים אלה אינם מוכרים ע"י הרבנות הראשית בישראל.

מר רוזן טוען כי צעדים אלה מתנגדים לחוק השבות. ראש הממשלה הבטיח לחקור בדבר.

הועלה שכר רופאי קופ"ח

שכרם של רופאי קופת חולים הועלה ב-18 ל"י לחודש ...

רחל צברי – חברת כנסת

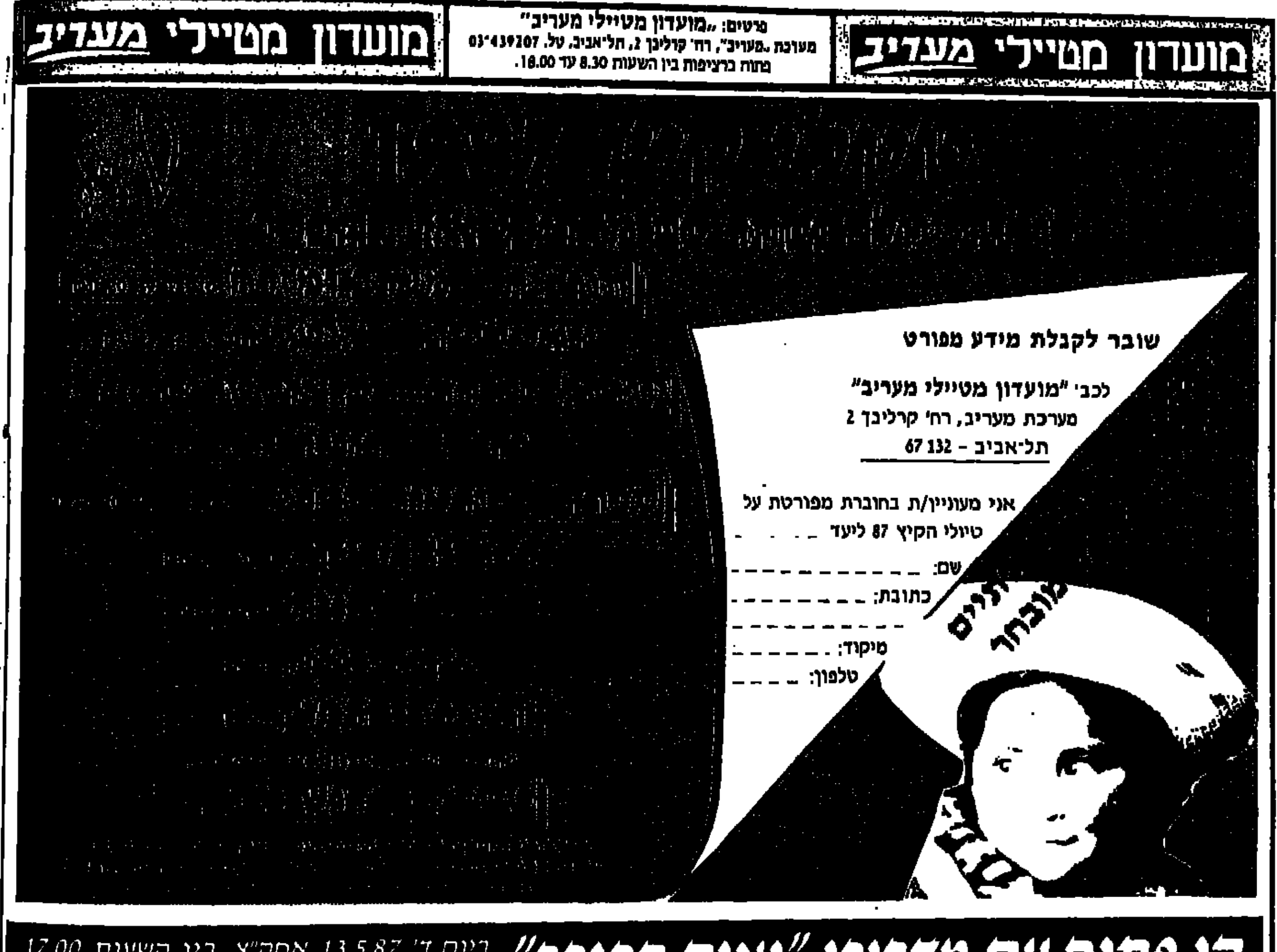
עם חידוש ישיבות הכנסת ביום ב' הבא תתוסף חברה חדשה לסיעת מפא"י. המורה הירושלמית רחל צברי תיכנס במקומו של חבר הכנסת יחזקאל ... והיא תהיה האשה ה-12 בכנסת.

מועדון מטיילי מעריב

פרטים: "מועדון מטיילי מעריב"
מערכת "מעריב", רח' קרליבך 2, תל־אביב, טל. 03-439207
פתוח ברציפות בין השעות 8.30 עד 18.00.

מועדון מטיילי מעריב

קו פתוח עם מדריכי "נאות הכיכר"

מפגש יעוץ לקראת טיולי אביב וקיץ.

ביום ד' 13.5.87 אחה"צ, בין השעות 17.00 עד 19.00, יוכלו כל המתעניינים לטלפן או לפגוש את צוות המומחים של "נאות הכיכר".

המעוניינים מוזמנים לבוא ל"מועדון מטיילי מעריב", רח' קרליבך 2, תל־אביב, טלפון: 03-439207, לפתוח מפות, לשאול שאלות על המסלולים, על אופיין של הארצות וכל הסידורים הנדרשים לנסיעה.

טיולי גשר בהווי דתי ואוכל כשר

אנו מציעים בקיץ 1987 (תשמ"ז)

טיולים וחופשות ליעדים הבאים:

★ ארה"ב
★ המזרח הרחוק
★ אירופה הקלאסית
★ סקנדינביה
★ ספרד–פורטוגל
★ יוגוסלביה–הונגריה

טיולים מיוחדים לצעירים ולגיל הזהב.

חופשה וטיולים בחג השבועות בשמורות הטבע והמפלים בגליל העליון

2 עד 6 יוני 1987

4 לילות במלון "נוף הגלילי" בהר כנען (שלושה כוכבים), חצי פנסיון, הרקדה, ערב תקשורת עם עתונאי מעריב.
סיורים מודרכים באוטובוס (כולל כניסות לכל האתרים) במסלולים שכוללים את: שמורת החולה, תל־דן, מפל התנור והבניאס, העיר העתיקה, קרית האמנים ובגן המצודה בצפת, גוש חלב, שמורת הר־מירון, ביקור בחמדת־ימים ובחוות בת יער, ראש־פינה – בית ראשונים, יסוד המעלה דרך משמר הירדן וביקור בבית דוברובין.

טיול סופשבוע לאילת

14 עד 17 במאי 1987

4 ימים (3 לילות),

לינה במלון מוריה
חצי פנסיון, הדרכה והסעה

★ למעוניינים:
חדרים על בסיס ארוחת בוקר בין התאריכים 10 ל־14 מאי 1987, במחיר 52 ש"ח לאדם בחדר זוגי

ל"ג בעומר ב"נוף קטיף"

15 עד 17 במאי 1987

לרוצים ליהנות מנוף מיוחד, ים כחול וחולות זהב, אנו מציעים נופש באוירה מסורתית, עונג שבת, קומזיץ ענק במוצ"ש, שירה בציבור ומפגש עם העיתונות בכפר הנופש החדש בגוש קטיף.

2 לילות בבונגלוס משופרים, (עם שירותים צמודים), המתאימים ל־4 נפשים ו־5 ארוחות.

חופשת שבועות בירושלים

במלון לרום
(חמישה כוכבים)

2 עד 6 ביוני 1987

סיורים בירושלים והסביבה, פגישה עם העתונות, חצי פנסיון
מזנון חג: גבינות ויין, ארוחות ערב חג ושבת חגיגיות.

בתי עץ וקרוואנים בכפר הנופש של כפר חיטים, הצופה אל הכנרת, באמצע ובסוף שבוע.